

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Andra kammaren.

Nr 3.

Fredagen den 18 januari.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 12 innevarande januari.

§ 2.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 20, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ beredskapsförfogandelagen den 30 juni 1942 (nr 584).

Denna proposition bordlades.

§ 3.

Fortsattes den från gårdagens sammanträde uppskjutna överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1946/47 och, nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46.

*Vid remiss
av statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Enligt förut skedd anteckning lämnades därvid ordet till

Herr **Staxäng**, som anförde: Herr talman! Jag tillät mig i remissdebatten i höstas beröra en fråga, som hade förorsakat ganska mycket diskussion bland våra västkustfiskare. Det var med anledning av att det blev bekant, att från svensk sida gjorts upp om ett köp av saltad sill i rätt stor kvantitet från Norge och att man hade betalt ett pris, som ganska mycket översteg det pris, som tillförsäkrats våra svenska fiskare för samma vara. Om jag icke minns fel, var det så, att de svenska fiskarena i sina uppgörelser med konserverfabrikanterna hade blivit tillförsäkrade ett pris av 82 kronor 50 öre per tunna, medan man i uppgörelsen från fiskimportörernas sida — antagligen i samförstånd med myndigheterna — satt ett pris på den importerade fisken av omkring 140 svenska kronor per tunna. När jag belyste frågan i remissdebatten, uttalade jag att jag befarade, att denna generositet mot en utländsk vara kanske kunde smitta av sig när det gällde myndigheternas och statens ställning till vår fiskerinäring i framtiden i fråga om vår import. Jag trodde icke då, att mina farhågor så snart skulle bli besannade. När handelsavtalet mellan Norge och Sverige vid jultiden blev bekant, fick man klart för sig, att den befarade generositeten ganska mycket tryckte sin stämpel även på detta avtal. Jag förstår mycket väl — och jag vågar framhålla, att även västkustfiskarena ha den bestämda uppfattningen — att det är till lycka för vårt land, om vi få till stånd handelsförbindelser med vårt broderland Norge. Det är givetvis nödvändigt för ett gott samförstånd i framtiden. Men detta handelsavtal har blivit föremål för ganska mycket diskussion bland västkustfiskarena. Det har hållits åtskilliga protestmöten, och ett intervjuuttalande har även förekommit från handelsministerens sida, i vilket han sökt klargöra en del punkter, som mycket livligt diskuterats.

Andra kammarens protokoll 1946. Nr 3.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Handelsavtalet innehåller för fiskets vidkommande bestämmelser om en import av färsk fisk och färsk sill från Norge för en summa av 2 miljoner kronor, torrskild för 3 1/2 miljoner kronor och saltad storsill för 16 miljoner kronor. Där finnas också en del andra smärre poster, som jag icke här skall draga fram, men de nämnda äro de poster, om vilka den mesta diskussionen förekommit. Jag vill redan nu beröra det uttalande som handelsministern gjorde i anledning av kritiken. Handelsministern framhåller med viss rätt, att denna import av olika fiskvaruslag ligger under den import, som förefanns före kriget. Och detta är alldeles riktigt. Värdet av importen av färsk fisk uppgick före kriget till 3 miljoner kronor. Räkna man om summan efter nutida penningvärde, skulle det bli omkring 7 miljoner. Av saltad storsill importerade vårt land före kriget vissa år 35 000 ton, motsvarande ett värde av 14 miljoner kronor. Det har framhållits från statsrådets sida, att när man nu räknar med en import av saltad storsill till ett värde av 16 miljoner kronor, skulle det motsvara en kvantitet för närvarande av 18 000 ton, alltså en mindre kvantitet. Jag vill icke underkänna detta faktum. Det är säkerligen riktigt. Men jag tror, att man måste se siffrorna i ett annat sammanhang, och då bli de betydligt mera besvärande för fiskerinäringen. Vad importen av färsk fisk beträffar, kan man visserligen framhålla att den är mindre än före kriget, men jag vågar påstå, att verkningarna i fråga om avsättningen sannolikt bli större även med den mindre summan. Då voro nämligen fiskerinäringens avsättningsförhållanden genom exporten betydligt gynnsammare än nu. Vi hade en möjlighet att utom exporten även få en utförsel till stånd genom att båtarna kunde landa i utländska hamnar med sina fångster, t. ex. i Skagen. På detta sätt fördes in till Danmark en mycket stor kvantitet fisk, som sedan också i stor utsträckning reexporterades till Tyskland. Jag kan nämna, att de ilandförda fångsterna år 1935 — detta framgår av 1935 års fiskeriutredningens betänkande — uppgingo till 13 miljoner kg fisk. Den totala avsättningen utrikes uppgick år 1936 enligt fiskeriutredningen till omkring 34 500 000 kg. Det var alltså en ganska stor kvantitet fisk, som fiskerinäringen kunde avsätta genom dels ilandförande av fångster i utländsk hamn, dels direkt export. Denna balans förefinnes icke längre i dag, och det är ganska ovisst, om man kan få dessa möjligheter inom en överskådlig tid. Det är därför som även en ganska liten import kommer att verka besvärande för avsättningen, icke minst när det gäller färsk fisk.

Vad sedan beloppet för importen av torrskild beträffar — det är, som jag nämnde, bestämt till 3 1/2 miljoner kronor — vill jag beröra ett par saker. Det är särskilt en gren av västkustfisket, som drabbas ganska kännbart av denna import, nämligen storsjöfisket, ett fiske, herr talman, som faktiskt legat nere under nästan hela kriget. När man talat om fiskarens stora inkomster, har man glömt att tala om att storsjöfiskarna äro en kategori som icke åtnjutit någon inkomst, långt mindre haft större inkomst under kriget. Storsjöfiske kom på nytt i gång i somras. Storsjöfiskarens julklapp till det svenska folket var julfisken på julbordet, och därför var det knappast någon rolig julhälsning de fingo genom detta handelsavtal, enligt vilket det skall bli en import av fisk som kännbart berör deras avsättningsförhållanden.

Sedan är det en annan punkt, som jag också här måste något uppehålla mig vid, och det är importen av saltad storsill. Det råder i det avseendet helt andra förhållanden nu än före kriget. Statsrådet framhöll i sitt intervjuuttalande — och det är alldeles riktigt — att beträffande denna fisk förelågo inga som helst importrestriktioner före kriget. Jag tror också, att jag kan säga, att fiskarna icke voro så rädda för import på detta område, då man vid det tillfället icke hade tillräcklig utrustning och icke så stora båtar, att man från svensk sida

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kunde bedriva fisket i någon större utsträckning. Därvidlag måste man då tolerera en tämligen stor import för att folkhushållets behov av denna vara skulle kunna fyllas. Men det har skett en tydlig förändring. Man har fått en annan utrustning på sina båtar. Man har blivit uppmanad att skaffa flera båtar, man har fått större båtar med starkare motorer, och det har uppstått så att säga ett nytt fiske ute i Nordsjön. Jag vågar påstå, att fiskarena betraktat detta slags fiske som det stora hoppet nu efter kriget, när det gäller att hålla näringen flytande och göra den ekonomiskt bärig. Det är därför fiskerinäringen på denna punkt är mera känslig än den var före kriget.

Jag anser alltså, att det klarläggande statsrådet sökte göra i sitt intervjuuttalande icke gav en fullständig bild av läget. Vi ha nu andra förhållanden än de som voro rådande före kriget för vår fiskerinäring. Jag förstår väl statsrådets tankegång. Hans mening var sannolikt den, att för att vi skola få ett handelsutbyte med andra länder till stånd, icke minst med våra grannländer, böra vi tillåta en import, men han önskar också balansera denna import med en ökad export på fiskets område. Jag tror att man måste respektera en sådan åsikt, men den är icke förenlig med verkligheten i dag. Ty det har visat sig, att det icke lyckats att få någon större export av våra fiskeprodukter enligt de handelsavtal som hittills uppgjorts. I handelsavtalet med Polen har man visserligen fått möjlighet till en export av omkring 5 000 ton, men det har visat sig, att det endast är när det gäller saltad sill och fisk, som man kan utnyttja detta handelsavtal, medan någon export från svensk sida av färsk fisk icke kunnat komma i fråga. Vi ha visserligen också fått en exportkvantitet från vårt land upptagen i ett handelsavtal med Tjeckoslovakiet, men enligt vad som är mig bekant har man icke fått till stånd någon export. Man har även tänkt sig export eller ilandföring direkt till Holland, men det rör sig därvidlag om en ganska liten kvantitet. I fråga om de exportkvantiteter som redovisas i nuvarande handelsavtal kommer man upp till högst omkring 10 000 ton. Man kan icke gå längre, och man har icke kunnat redovisa att man lyckats realisera ens detta. Mot detta står, som jag nyss nämnde, att man före kriget kunde dels genom ilandföring direkt, dels genom vanlig export få ut omkring 34 000 ton. Då förstår man, att läget icke balanserats, och handelsministern har säkerligen mycket svårt att kunna få en balans av export och import av dessa produkter.

Jag menar, att då så är fallet bör man vara ganska försiktig, ja rent av restriktiv, innan man går med på en ökad import av fiskeprodukter till vårt land. Är man icke det, ställer man fiskerinäringen i stora svårigheter. Härtill är att märka, att fiskerinäringens fångstkapacitet enligt uttalanden av såväl västkustfiskarens ombudsman herr Corneliussen som fiskeriintendenten Rosén är betydligt ökad.

Sedan skulle jag vilja ställa en direkt fråga till handelsministern. Jag tror, att det är nödvändigt att vi få svar på den, ty saken kan ha stor inverkan när det gäller att realisera detta handelsavtal. Är man tvungen att importera denna fisk, som handelsavtalet stipulerar? Det har i intervjuuttalandet, som jag gång på gång berört framhållits, att så icke är fallet. Det förefaller mig som om det hela skulle ligga till på följande sätt. När det gäller importen av färsk fisk och sill har man inrymt restriktioner i handelsavtalet, som gå ut på att importen, licensgivningen med andra ord för inköp av utländsk fisk, är beroende på de svenska fångsterna. Det finns alltså en viss garanti för att man tager hänsyn till våra fiskares fångster. Jag har däremot icke funnit, att några restriktioner finnas i fråga om torkad fisk och ännu mindre i fråga om saltad sill. Det vore av vikt att få höra, om det finns restriktioner på dessa punkter. Jag har vidare fattat det så, att man är tvungen att bevilja licenser upp till det belopp, som stå i avtalet. Läget är sådant, att det säkerligen kommer att finnas köpare. Endast

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
beträffande färsk fisk har jag funnit att det finns restriktioner i handelsavtalet. Jag tror, att det skulle vara bra, om handelsministern i det hänseendet skulle vilja giva vissa upplysningar.

Vidare är det en annan sak, som mycket diskuterats i samband med frågan om handelsavtalet. Då meddelandet om innehållet i detta blev känt för fiskarena, slog det ned som en bomb. Man frågade sig, varför det icke varit några överläggningar med fiskerinäringens representanter, innan detta handelsavtal uppgjordes. Jag förstår mycket väl, att staten och samhället måste i viss mån ha fria händer, men jag tror, att det är nödvändigt att man i sådana fall har överläggningar med representanter för näringen i fråga, som kommer att drabbas ganska hårt. Jag har faktiskt den känslan, att om man hade haft en överläggning med fiskets representanter, man kanske hade fått en klarare bild av den inverkan, som en ökad import kan ha, något som jag icke tycker att statsrådet haft, att döma av intervjuuttalandet. Icke minst är detta nödvändigt nu, då vi stå mitt uppe i förhandlingar med ett annat land, i vilket sammanhang det också i hög grad gäller ilandföring av svenska fiskares fångster. Jag tror, att det är nödvändigt att man har kontakt med fiskets män, innan man träffar avtal eller överenskommelser.

Nu är detta handelsavtal ett faktum, och vi stå där vi stå. Trots att fiskarebefolkningen är mycket upprörd, är väl knappast mycket att göra åt saken nu. Men man kan fråga sig, vilka åtgärder vi kunna förvänta från statsmakternas sida för att försöka mildra de verkningar, som handelsavtalet kan ha för fiskerinäringens vidkommande. Jag har icke funnit, att man från statsmakternas sida haft betydelsen fullt klar för sig. Jag hade väntat mig, att när nu detta handelsavtal var ett faktum, man skulle, när man kom hit till riksdagen i år, i statsverkspropositionen funnit förslag om en hel rad andra åtgärder för att stödja fisket och för att mildra verkningarna av en ökad import. Men jag har icke funnit, att detta beaktats. Icke heller har finansministern velat höra på de krav, som framkommit flera år å rad, om att ta bort omsättningsskatten på fisk. Jag tror det hade varit en välbetänkt åtgärd nu för att söka underlätta avsättningen av de svenska fångsterna. Men därvidlag tyckes icke handelsministern haft någon kontakt med finansministern. Vidare finns det intet anslag upptaget till beredning och avsättning av fiskets produkter, trots att redan under det sista krigsåret livsmedelskommissionen måst övertaga stora kvantiteter fisk och göra det till fiskmjöl. Med hänsyn härtill tror jag det är nödvändigt med ett anslag som vi hade före kriget för prisreglering.

Det är en annan sak som jag tycker är ganska märklig. Förra året skrev riksdagen med anledning av motioner till Kungl. Maj:t och begärde en utredning om fiskets efterkrigsproblem. Jag skulle beträffande den saken vilja rikta en bestämd vädjan till handelsministern och framhålla, att då icke minst detta handelsavtal som jag nu har berört kommer att få en ganska kraftig inverkan på avsättningen av fiskets produkter, så är det nödvändigt att vi så snart som möjligt få denna utredning färdig. Jag skulle därför vilja hemställa, att det arbetet forcerades, så att vi finge fram den utredningen så fort som möjligt, ty jag tror, att det är nödvändigt, att vi få fram förslag som kunna sanera avsättningsförhållandena för fisket eller på annat sätt stödja det.

Jag har, herr talman, velat framföra dessa synpunkter i denna fråga. I sammanhang därmed vill jag framhålla ytterligare en synpunkt. Det förefaller mig som om man, när det gäller fiskerinäringens avsättningsmöjligheter resonerar litet annorlunda än när det gäller jordbrukets. Vi ha börjat leva oss in i det förhållandet, att när det gäller jordbruket hemmamarknaden skall så mycket som möjligt reserveras för det svenska jordbrukets produktion. Det före-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

faller mig som om man har en annan åsikt i fråga om fiskerinäringen. Fiskerinäringen har väl samma rätt som jordbruket i det fallet. Det har berättigade anspråk på att dess produkter få så stort utrymme som möjligt på hemmamarknaden. Det är ju den marknad som vi bäst behärska och särskilt nu, när exportförhållandena äro mycket labila, måste vi först inrikta oss på den.

Jag vill till slut, herr talman, framhålla, att när vi under senare år talat om fiskerinäringen i riksdagen, ha vi mest uppehållit oss vid fiskets inkomster. Och dessa ha i vissa fall varit relativt höga. Men man har icke talat om alla de fiskelag som haft låga inkomster. Om fiskerinäringen hittills under krigsåren kunnat redovisa relativt höga inkomster, ha dock dessa inkomster faktiskt många gånger fått inhöstas under livsfara. Det skulle icke skada, om så många riksdagsmän som möjligt någon gång reste ned och tittade på de monument som stå på öarna Öckerö och Hönö, där det antal båtar och det antal besättningar redovisas som försvunnit under fiskarens utövande av sin näringsgren. Vi jordbrukare ha icke, nödgas jag framhålla, befunnit oss i samma predikament. Det är kanske mot den bakgrunden vi skola se de hårda ord, som under senare tid fällts av fiskets män. Det kanske icke är så underligt, om ett arbete av den art jag nyss skildrat skärper orden. Hågkomsten av det nödläge fisket hade under 1930-talet gör, att fiskarena med viss bävan se mot framtiden och frukta, att de på nytt skola komma i ett svårt läge.

Jag har under hand meddelat handelsministern, att jag önskade ta upp denna fråga. Jag har gjort det icke bara för att kritisera utan därför att jag finner det nödvändigt, att handelsministern får tillfälle att klarlägga vissa punkter. Kan han göra det på ett sådant sätt, att det lugnar fiskerinäringens folk, är det för mig bara glädjande.

Härefter yttrade:

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag har dess värre icke varit i tillfälle att höra hela herr Staxängs anförande, men det har berättats för mig, att han varit inne på det nyligen slutna handelsavtalet med Norge och i det sammanhanget ställt vissa frågor. Jag vill icke underlåta att besvara dem.

Hans första fråga var, om jag blivit rätt informerad, av rätt egenartad karaktär. Samma fråga har visserligen ställts i pressen. Men pressen är ju ursäktad för många slags diskussionsinlägg, som man är mera förvånad att möta i den lagstiftande församlingen. Frågan gällde, huruvida vi genom handelsavtalet med Norge ha åtagit oss att göra inköp motsvarande de kvoter som angivits i handelsavtalet. På den punkten kan jag bestämt svara: naturligtvis inte. När det icke vid avslutande av ett handelsavtal, såsom t. ex. i fråga om kolimporten från Polen, samtidigt träffas försäljningsavtal, där ett svenskt statsorgan står som köpare, är vårt enda åtagande en utfästelse att icke vägra importlicens. Vad vi utlova genom handelsavtalet med Norge är att norrmännen skola vara oförhindrade att, därest förutsättningar för import till Sverige för övrigt äro för handen, till Sverige försälja de kvantiteter som angivits i handelsavtalet, och att alltså erforderliga importlicenser skola utfärdas. Vad speciellt gäller den post av färsk fisk, färsk sill och småsill samt färsk rom, som där är upptagen till två miljoner kronor, så har vid förhandlingarna uttryckligt understrukits att man på svensk sida förbehåller sig vid licensgivningen hänsynstagande till de svenska fångsterna.

Jag är icke riktigt på det klara med om herr Staxäng för övrigt intog en kritisk position till detta handelstaval. Eftersom det emellertid i den offentliga diskussionen rätt ofta påståtts, att det skulle finnas anledning att anse,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att dessa förhandlingar varit mindre skickligt förda, vill jag här begagna tillfället att säga, att enligt regeringens syn på saken detta är ett misstag. Våra förhandlare i Oslo hade alldeles bestämda direktiv från regeringen, och för min del ser jag ingen anledning att söka vika från ansvaret härför. Det avtal som träffats har motsvarat våra förväntningar. Vi ha uppnått vad vi åsyftat genom detta avtal. Det är klart, att man icke kan sluta handelsavtal med något land — och allra minst med ett broderland i förhållande till vilket man på alla håll, icke minst inom det parti herr Staxäng företräder, oavbrutet framhåller, att man vill ha mycket nära handelsrelationer och rent av vill ha ekonomiskt samarbete byggt på vidgad arbetsfördelning och förbättrat handelsutbyte — utan att man öppnar möjligheter för en export, d. v. s. import till Sverige. När det gäller våra handelsrelationer med Norge, som är ett land, för vilket fisket ju spelar en mycket stor roll, måste man alltid utgå från att vi måste åta oss att i viss utsträckning lämna tillfälle till fri konkurrens på den svenska marknaden för det norska fisket. Jag vill begagna tillfället att påpeka, att vår bortgångne riksdagskamrat herr Johansson i Öckerö sista gången han talade offentligt i denna kammare, innan han så sorgligt gick hädan, just sade, att han förstod, att ett handelsavtal med Norge måste komma att innebära, att möjlighet bereddes för de norska fiskarena att sälja fisk i Sverige.

Jag skulle, eftersom jag ändå har tagit till orda, här vilja framlägga en mera allmän syn på denna fråga. Det går icke att, samtidigt som man deklarerar en allmän frihandelsinställning och önskar ett vidgat handelsutbyte med främmande länder, gå in för importbegränsningar för att skydda den ena eller andra näringen hur långt som helst. Det vore sannolikt, för en kort tid åtminstone, den bekvämaste politiken för en regering och säkerligen en politik som skapade den största populariteten att tillgodose sådana skyddsönskemål från olika håll. Men resultatet skulle bli förödande. För min del är jag övertygad om att i många fall och även i det speciella fall vi här tala om ett sådant skydd icke skulle vara till gagn ens för den näring man vill skydda. Vad vi önska är ju, att den svenska fiskerinäringen skall växa sig stark och kunna vara konkurrenskraftig på den internationella marknaden. Jag vill understryka, att det föreligger den stora skillnaden mellan fiskerinäringen och jordbruksnäringen, att vår fiskerinäring icke kan i samma utsträckning som jordbruksnäringen huvudsakligen inrikta sig på hemmamarknaden. Möjligheterna att skapa en lönande fiskerinäring äro på ett helt annat sätt beroende av exportmöjligheterna. Och, herr talman, vi ställa den svenska handelspolitiken inför ett alldeles omöjligt läge, om vi skola samtidigt försöka kämpa för möjligheter till exportexpansion för fisket och stänga av vår egen marknad för import. För mig står det alldeles klart, att vad man kan önska fisket är en sådan rationalisering, att det kan bli konkurrenskraftigt på den internationella marknaden. Och det är ju ingen hemlighet i denna kammare, att det finns mycket goda utsikter för att de svenska statsmakterna komma att vara beredda att göra stora uppoffringar för att hjälpa fisket att få en sådan teknisk utrustning.

Vi få heller icke glömma, att det finns en annan part i denna fråga än producenterna, nämligen konsumenterna. Och jag kan icke neka mig att begagna detta tillfälle för att påpeka, att vad frågan här egentligen gäller är, om vi i Sverige för första gången skulle för att skydda det svenska fisket sätta upp ett fördyrande importskydd kring den saltade sillen, alltså en vara som i alla tider för de breda lagren i Sverige har spelat en stor roll såsom ett billigt och omtyckt födoämne.

Detta är, herr talman, egentligen vad jag skulle vilja säga som svar på de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

framställda frågorna. Jag skulle vilja tillägga, att det arbetas från svenskt håll oavbrutet och energiskt på att vidga exportmöjligheterna för fisket. Vi ha mött svårigheter på olika håll. Sälunda har det icke varit möjligt för oss att ordna en fiskeexport till det besatta Tyskland, icke till någon av de zoner, som det där är fråga om, trots att, såsom vi veta, livsmedelsbristen där är stor. Det har icke berott på att bemödandena icke ha varit kraftiga nog från svensk sida. Därvidlag har orsaken legat utanför Sverige och i den mån anmärkning här kan framställas, träffar den icke våra myndigheter. Jag skulle vilja sluta med att säga, att när jag överskådar, hur läget nu är i fråga om olika länder ävensom ockupationsmakterna i Tyskland, känner jag mig nu mera optimistisk rörande möjligheterna att få i gång en avsevärd fiskeexport nästa år än jag var för ett par månader sedan.

Herr **Staxäng** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag beklagar, att statsrådet och chefen för handelsdepartementet icke var närvarande under hela mitt anförande, ty en del av de synpunkter han nu tog upp hade jag belyst. Vad beträffar mitt uttalande, som kanske korresponderade med vissa uttalanden i tidningspressen, i frågan om vi voro tvungna att ta emot den stora kvantitet fiskeprodukter, som faktiskt anges i detta handelsavtal, så framhöll jag där, att jag har fattat saken så, att importen av färsk fisk, i viss mån är bunden till våra fiskares fångster och att man i fråga om den har en viss restriktion och garanti, men att i fråga om torkad fisk och ännu mindre i fråga om salt sill, jag icke kan finna några restriktioner i handelsavtalet. Det är ju alldeles tydligt, att vi icke äro tvungna att importera dessa kvantiteter, men jag förmodar, att handelsavtalet medverkar till att man är tvungen att ge importlicenser, och det betyder ganska mycket, ty finns det bara köpare, som begära sådana licenser, är man genast ute på hal is. Jag framhöll också i mitt anförande, att jag förstår statsrådets tankegång i denna fråga mycket väl, att han önskar balansera denna import med en export och på det sättet neutralisera denna import, men att då läget är sådant, att man icke har lyckats därmed och det säkert är svårt att neutralisera denna import med ökad export, man måste vara försiktig, när man gör åtaganden på detta område.

Sedan vill jag direkt fråga: har man haft ingående överläggningar med fiskets män — jag säger icke fiskets representanter, ty i de statliga verken tycks man även betrakta andra, utomstående som de bästa representanterna för fisket — således: har man haft kontakt med fiskets män, innan man gjorde detta handelsavtal?

Sedan skulle jag vilja ställa en fråga: är statsrådet beredd, när nu ett ganska viktigt handelsavtal snart skall avslutas med ett annat land, vilket avtal också kommer att beröra fisket, att ge vederbörande informationer och taga upp överläggningar med fiskets representanter?

Härefter yttrade:

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag vill kort svara på den framställda frågan. Det är klart att kontakt upptagits med fiskerinäringens representanter före dessa förhandlingar. I själva verket fördes förhandlingarna i oavbruten kontakt med fiskets representanter. När man förbereder förhandlingar är numera den vanliga gången den, att man införskaffar informationer och förslag ifrån vederbörande kriskommissioner, i detta fall livsmedelskommissionen, som ju står i nära kontakt med näringslivets representanter. I detta speciella fall hade dessutom fiskerinäringen två mycket framstående representanter i Oslo för att sköta de parallellt med han-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
delsförhandlingarna pågående överläggningarna om svenska fiskares rätt att ilandföra fisk i Norge och en del andra dylika frågor. Även under förhandlingarnas gång hölls kontakt med dessa representanter för fiskarena. Jag kan alltså svara, att sådan kontakt har hållits i all den utsträckning som kan anses vara nödvändig för att regeringen skall beakta intressenternas krav, önskemål och synpunkter. Vad beträffar frågan om den fortsatta politiken behöver jag endast tillägga, att det kommer att vara oss angeläget att även i fortsättningen hålla denna goda kontakt med representanter för fiskerinäringen.

Herr Skantze: Herr talman! Jag ber att under några minuter få påkalla kammarens intresse för en detalj i det stundom rätt ömtåliga förhållandet mellan skattemyndigheterna och näringslivet. Vid riksdagsbehandlingen av uppbördsreformen för en månad sedan framförde i första kammaren en känd medlem av det parti, finansministern tillhör, allvarliga erinringar mot vad han kallade »skattemyndigheternas växande fogdevälde». Även om det får medges, att talaren i fråga nog gjorde sig skyldig till någon överdrift, kan man säkert å andra sidan säga, att vi inom alla partier äro ense med honom, när han ytterligare förklarade: »vi vill inte ha några fogdar». Det vore emellertid verklighetsfrämmande att helt förneka, att tendenser till något som i viss mån liknar ett fogdevälde bli alltmer framträdande i vårt offentliga liv, särskilt på beskattningsområdet, och detta trots att finansministern själv gjort lofvärda ansträngningar att stävja dessa tendenser.

De komma måhända inte så ofta till synes i påvisbara maktmissbruk, men väl i brist på urskillning och omdöme, då det gäller handhavandet av rätten att från de skattskyldiga begära upplysningar av olika slag till ledning vid egen eller andras taxering. Jag har givetvis intet som helst att invända mot en ingående taxeringskontroll — en sådan är förvisso välbehövlig — men inforordandet av för ändamålet erforderliga uppgifter måste ske i klar insikt om vad deras framskaffande innebär i fråga om besvär och utredningsarbete, och anmaningsrätten måste handhasas så att inte de uppgiftsskyldiga oskäligt betungas.

Tidsfristen för besvarande av anmaning skall enligt taxeringsförordningen bestämmas till viss, efter omständigheterna lämpad tid, minst fem dagar efter delfäendet. En tidsfrist av 5 å 8 dagar tillämpas emellertid regelmässigt även då det är fråga om inforordande av tämligen omfattande utredningar, trots att finansministern så sent som 1943 i propositionen om ändringar i taxeringsförordningen underströk angelägenheten av att taxeringsmyndigheterna vid bestämmande av den tid, inom vilken deklARATIONER eller andra uppgifter efter anmaning skola avgivas, taga hänsyn till omfattningen av de uppgifter, vederbörande skattskyldiga ha att lämna. I annat sammanhang i samma proposition framhöll finansministern, att anmaningsrätten »självfallet bör utövas med urskillning och omdöme».

Det är emellertid påtagligt, att dessa egenskaper tyvärr inte alltid komma till uttryck hos alla taxeringsmyndigheter. Sålunda har i dagarna en del aktiebolag från vederbörande taxeringsintendent fått mottaga ett stencilerat frågeformulär med begäran om vissa uppgifter, avsedda att tjäna till ledning vid värdering av aktierna i bolaget. Uppgifter för detta ändamål ha ju brukat begäras även vid tidigare taxeringar, men inte i samma omfattning som nu. Nu anhåller man att så snart ske kan och senast inom sex dagar efter mottagandet få en mängd upplysningar, som i vissa fall förutsätta ingående utredningar, däribland även utredning om den vid 1944 års utgång eventuellt förefintliga dolda reserven i varulagret. Denna dolda reserv definieras i frågeformuläret som utgörande skillnaden mellan det lägsta anskaffnings- och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

återanskaffningsvärdet och det bokförda värdet, d. v. s. den skall uppenbarligen beräknas efter samma grunder, som föreskrivas i den nya förordningen om inventering av varulager i samband med krigskonjunkturbeskattningens avveckling.

Av proposition nr 376 till fjolårets höstriksdag framgår klart, att denna inventering, som ju avser varulagret vid 1945 års utgång, medför ett betydande merarbete för företagen, och finansministern säger också själv i propositionen att bestämmelserna böra betraktas som resultatet av en avvägning mellan å ena sidan de ofrånkomliga kontrollkraven och å andra sidan önskvärdheten av att icke ålägga de skattskyldiga ett alltför betydande merarbete.

Samtidigt som nu detta arbetskrävande och tidsödande, av särskilt riksdagsbeslut föranledda värderingsarbete pågår rörande varulagret vid 1945 års utgång, kommer man alltså och begär — utan stöd av riksdagsbeslutet — att samma uppgifter också skola framskaffas rörande varulagret vid 1944 års utgång — och därtill begär man att uppgifterna skola lämnas inom 6 dagar. Reflexionerna göra sig själva, och jag tror jag kan avstå från att närmare karakterisera en sådan tillämpning av finansministerns direktiv.

Skrivelsen har visserligen inte utformats som en anmaning enligt taxeringsförordningen och innehåller ingen föreskrift rörande påföljd för underlåtenhet att efterkomma den, men hur många skattskyldiga kunna avgöra, om en dylik skrivelse är att anse såsom »anmaning» i taxeringsförordningens mening eller ej?

I anledning av en interpellation i våras i första kammaren, vari taxeringsintendenternas handhavande av anmaningsrätten var föremål för kritik, framhöll finansministern ånyo, att denna befogenhet borde utövas med urskillning och omdöme och vitsordade att tillämpningen inte varit enhetlig inom de olika länen och att kritiken delvis vore befogad. Han meddelade samtidigt, att han hade för avsikt att för kännedom delgiva samtliga taxeringsintendenter innehållet i det av honom då avgivna interpellationssvaret.

Jag tillåter mig att med anledning av vad som nu förekommit rikta en vädjan till finansministern att genom utfärdande av instruktioner och andra lämpliga åtgärder söka skapa garantier för att en sådan tillämpning av rätten att infordra taxeringsuppgifter, som här av mig påtalats, för framtiden undvikas. Taxeringskontrollen skulle inte bli lidande, om de uppgiftsskyldiga finge en skäligen tidsfrist för uppgifternas avlämnande, och inte heller om kraven på uppgifter begränsades till vad som erfordras för kontrollen och vad som är möjligt att lämna. De improduktiva kostnader och det besvär, som uppgiftslämnandet medför, måste hållas inom rimliga gränser.

I detta anförande instämde herr förste vice talmannen *Magnusson*.

Herr *Svedman*: Herr talman! Under debatten i går påtalades, att statsverkspropositionen icke ger riksdagen tillfälle och möjlighet att överblicka vare sig det statsfinansiella läget eller de utgiftsbehov, som under nästkommande budgetår kan komma att anmäla sig, och alltså inte heller att få någon inblick i på vilket sätt dessa behov äro avsedda att fyllas. Statsverkspropositionen kan sägas utgöra en inledning, som kräver en fortsättning, och det är alltså för tidigt att här fälla ett omdöme om vad vi ha att vänta oss under det budgetår, som om några månader tar sin början.

Det torde emellertid ha varit klokt att nu på allvar börja försöka sanera våra finanser och vår ekonomi och ge riksdagen en så fullständig överblick som möjligt av de krav på sociala reformer, som man vill förverkliga, och ställa

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

dessa i relation till vårt folks ekonomiska bärkraft. Detta vill man emellertid inte vara med om. Man säger: så skall vi ha't — var vi skall ta't intresserar mindre. Och dock är förutsättningen för varje sund ekonomisk planering, att man beaktar, att det man ger ut åt ett håll måste man ta in från ett annat. Finansministern meddelade i går som den ärlige man han är att han frångått sin tidigare mera försiktiga ekonomiska politik. Den som erinrar sig hans kloka och manande ord, t. ex. i den år 1941 framlagda propositionen om lag till prisreglering, och fortsatta uttalanden under de närmaste åren i samma anda i samförstånd med bankofullmäktige, bankoutsrottet och riksdagen, vilka tagit form av regleringsåtgärder under kontroll av en särskild priskontrollnämnd, och jämför dessa uttalanden med den mera förhoppningsfulla och frigjorda inställning, som han i går gav uttryck åt, inser sanningen i hans påstående om sin omvandling.

Finansministern påpekar att under tioårsperioden 1929—39 ökade nationalinkomsten med ungefär 25 procent, och han förutsätter att man kan räkna med samma tempo i ökningen under den tioårsperiod som nu börjar. »Men för att vara försiktig», säger han, »räknar jag med en ökning av 2 miljarder och ett bevarat penningvärde.» På dessa förutsättningar bygger han upp ett vackert ekonomiskt slott. Men om dessa förutsättningar icke skulle inträda, så torde hans byggnad i stort sett falla samman. Är det sannolikt att vi under en tioårsperiod framåt kunna bevara vårt penningvärde? Är det sannolikt att vår nationalinkomst kommer att ökas med dessa två miljarder kronor?

Först och främst kunna vi inte bryta oss ut ur det världsekonomiska sammanhanget. Vi leva i en världsdel, där två tredjedelar, kanske tre fjärdedelar av befolkningen mer eller mindre svälta. Det förefaller som om våra nationalekonomer alltför litet tagit hänsyn till krigets psykiska verkningar. Men om vi, när vi se på förhållandena runt omkring oss, lätt inse, att första förutsättningen för en verklig ekonomisk uppbyggnad i världen är att freden verkligen kommer till stånd, torde vi även medge, att utsikterna för att tidigare fredliga förhållanden åter skola snarligen inträda tyvärr inte äro alltför ljusa. I de flesta länder råder en inre oro, som just är en följd av den av kriget föranledda psykos, som man borde bättre ha förutsett efter sex långa härjande krigsår. Det är, när allt kommer till allt, svårt att dela de förhoppningar och den optimism, som finansministern företräder.

Han och med honom regeringen räknar som sagt med möjligheterna av ett starkt forcerat reformarbete, som kräver för våra förhållanden ofantliga be-
lopp. Djupast sett torde denna reformpolitik stå i samband med det obestridliga förhållandet, att framför allt i ett demokratiskt-parlamentariskt styrt land de styrande inneha sin makt endast med de styrdas medgivande. Det gäller alltså att försäkra sig om detta medgivande. Det sker genom att gå till mötes de styrdas önsknings och åtrå, och dessa torde nu för tiden till huvudsaklig del framträda i materiell form och gå ut på högre levnadsstandard, ökat välbefinnande och sociala reformer. Ja, det är ingen som missunnar någon ett ökat välbefinnande och ingen som har någonting emot sociala reformer. Huvudsaken är dock att reformerna äro av den art, att de kunna finansieras och fylla sitt ändamål och i längden bli vad de äro avsedda att bli. Vad svenska folkets levnadsstandard beträffar är den i och för sig ganska hög, framför allt om man ser på förhållandena i världen i övrigt och jämför med hur man har det på nästan alla andra håll. Ett folk på 6 1/2 miljoner människor, som lägger ned 520 miljoner kronor under ett år på sprit, offrar mellan 300 och 400 miljoner kronor på tobak, 170 miljoner kronor på biografier, dans och andra liknande nöjen och som underhåller en veckopress, som med hänsyn till det begränsade språkområde, inom vilket den sprides, torde vara enastående i världen, icke

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

måhända med hänsyn till kulturuppbbyggande värde utan fastmer genom sin livskraft och frodighet, borde med den syn jag har på vår framtid, framför allt i ekonomiskt avseende, närmast anstränga sig att *bevara* sin levnadsstandard. De miljoner, som, enligt vad jag nyss antytt, offras på de sagda alternativen, tillhandahållas säkerligen mer eller mindre av alla samhällslager och förmodligen icke minst av de ekonomiskt svagare. Att det sedan inte blir så mycket över för sjukvård, undervisning o. s. v., är inte underligt. Men då vänder man sig bara till staten och kastar sina bekymmer över på den.

Jag är den förste att erkänna, att stora medborgargrupper i vårt land äro i behov av ökad social trygghet. Men jag håller före, att dit när man icke på andra vägar än dem, där man tar hänsyn till våra resurser och våra framtida möjligheter, och till dessa hör framför allt ett bevarande av vårt penningvärde och medborgarens självansvar. Ty vad hjälper ökade inkomster och bättre löner, om man därmed icke får möjlighet att skaffa sig de nyttigheter som man vill ha. Efter förra världskriget visade sig inflationsfaran medföra nästan lika hårda och svåra verkningar som själva kriget. Och jag skulle tro att näst ett aktivt deltagande i kriget är ett förstörande av penningvärdet det värsta som ett folk kan råka ut för. Förhållandena flerstädes i Europa och den övriga världen bestyrka detta.

Hur bevaras då penningvärdet? Jo, det bevaras genom behärskning av utgifterna och månhet om inkomsterna. En blomstrande produktion, goda handelsförbindelser, en livlig import och export äro förutsättningar för penningvärdets bevarande, naturligtvis åtföljda av en förständig och behärskad hushållning. För närvarande ha vi utsikter att exportera varor, trä, papper, cellulosa o. s. v. till större delen av vår världsdel, som är i trängande behov därav. Men att ha behov är en sak, att kunna fylla behovet, att betala vad man behöver, är en annan. Vad vi för vår del behöva är att vår export åtföljes av import eller tillför oss valutor — vi kunna naturligtvis i längden inte leva på exportkrediter. På den punkten är det svårt att skissera upp några framtidsutsikter liksom det på alla områden är svårt att ställa horoskop i en tid, då framtiden ter sig mera oviss än sannolikt under någon annan tid i mänsklighetens historia.

Jag talade om behärsksningen i statshushållet och i det enskilda hushållet. Aldrig ha kraven här i landet på statskassan varit större än nu. Anslag och bidrag från staten begäras snart sagt till allting. Enligt en icke motsagd uppgift, som lämnades för något år sedan, är det 800 000 personer här i landet som åtnjuta socialbidrag, och hälften av denna väldiga skara har inga andra inkomster än socialbidragen. Man kan således inte säga att staten hittills har försummat denna sida av sin uppgift och sina omsorger. Statsutgifterna för sociala ändamål ha under de senaste femton åren femdubblats. Från att år 1930 ha utgjort 88 miljoner kronor ha de för innevarande budgetår stigit till 498 miljoner kronor. Därvid är att märka att realvärdet av vår nationalinkomst samtidigt sänkts. Vi ha inte kunnat betala vår höjda levnadsstandard med nationalinkomsten, utan det har skett genom statlig skuldsättning och inflation. När man hänvisar till att skatteunderlaget under krigsåren stigit år för år, måste man för att få den rätta synen på vårt välstånd och vår förmögenhet samtidigt ta i betraktande att statsskulden under dessa år har mer än fyrdubblats.

Vad som pressar på utgiftssidan är också den stora ideligen svällande förvaltningsapparaten, som inte är alltför illa avpassad ur försörjningsynpunkt för dem som ha makten. Svensk författningssamling innehåller för fjolåret 800 nummer. Det är lika många nya lagar, förordningar och kungörelser eller ändringar av äldre sådana. Ämbetsverkens lokaler börja nästan över hela riket att bli för små. Kommunikationshuvudtiteln upptar nu över 10 miljoner kronor

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
för utvidgning av länsstyrelsernas lokaler särskilt med anledning av den nya folkbokföringen och uppbördsreformen, men detta torde bara vara en begynnelsesumma. De kungl. kommittéer som överlevde årsskiftet ha hittills kostat skattebetalarna 24 175 049 kronor, medan utgifterna för de kommittéer som slutfört sitt arbete under år 1945 uppgingo till 1 855 551 kronor. Under fjolåret ha 61 kommittéer blivit klara med sitt arbete, men 214 fortsätta. Sakkunniga och expertis för dessa utredningar ha kostat 421 047 kronor. Det förvånar mig inte att man uppe i kanslihuset hajade till, när man summerade ned dessa siffror, och ringde upp borgmästare Rosander och bad honom hjälpa sig med att dämna upp översvämningen i kommittéernas strida floddal.

Det är anmärkningsvärt, hur dyrt vi administrera i vårt land. Under år 1942 behövdes det för att utdela 9,5 miljoner kronor i arbetslöshetsunderstöd 2,2 miljoner kronor i förvaltningskostnader för arbetslöshetskassorna. För att enligt socialvårdskommitténs förslag till obligatorisk sjukförsäkring under år 1947 utbetala 162 miljoner kronor till hjälpbehövande skulle sjukvårdskassornas förvaltningskostnader komma att uppgå till lägst 25 miljoner kronor.

Reformarbetet är till sin natur dynamiskt. En behovstillfredsställelse föder anspråk på en annan, en reform drar lätteligen en annan i släptåg. Detta förhållande att man aldrig blir nöjd med vad man har är drivfjädern i utvecklingen. Men då det gäller att ekonomiskt ge tackning för detta missnöje ställer sig frågan på ett något annat sätt.

Jag sade, att det ena behovet föder det andra. Vad den ene får skall den andre ha. I början av kriget och krisen anordnade man nödhjälpsarbete i arkiven för vissa intellektuella arbetslösa. Det var huvudsakligen svenskar, men även en del flyktingar från främmande länder voro med. Nu ha nyligen 400 svenskar bildat Arkivtjänstemannaföreningarnas riksförbund, valt en ombudsman och krävt fast statsanställning!

Ja, man kräver att staten skall garantera ens trygghet, och man befriar sig från sitt självansvar, kastande omsorgen för sig och de sina på det allmänna. I sitt sista arbete »Den odelbara människan» skriver professor Gustaf Cassel följande: »De s. k. demokratierna, som nu göra sitt yttersta för att bekämpa enväldet, offra för ändamålet så mycket av den enskildes frihet att själva typen av en fri människa även hos dem är på väg att försvinna. Samtidigt låta demokratierna understödssystemet svälla ut över alla gränser så att medborgarnas huvudintresse blir att få understöd av staten och den enskildes känsla av ansvar för sin egen ekonomi undergrävas.» Ja, herr talman, det är i denna mentalitet, den personliga ansvarskänslans appluckring, jag för min del ser den största faran för vår ekonomiska framtid.

De allmänna understöden uppträda i många former. Häromdagen erinrades vi av den sociala bostadsutredningen om den form som heter statssubvention. Jag skall beträffande detta begrepp citera den internationellt kända och ansedda engelska tidskriften *The Economist*, som den 22 september förra året skrev följande: »Vägen till det ekonomiska fördärvet är stensatt med subventioner, som ges i god avsikt. Alla äro de från början avsedda att vara blott tillfälliga, men alla bli de, när åren gå, allt mer och mer permanenta, jämsides med att de underminera effektivitet och initiativ.»

Denna sinnesförfattning med anspråk på hjälp från det allmänna i olika skiften och situationer är av relativt ungt datum. Den fanns inte för 50 år sedan. När i slutet av 1800-talet de stora folkrörelserna växte fram — nykterhetsrörelsen, frikyrkorörelsen och arbetarrörelsen — skaffade sig dessa genom arbete och offervilja samlingslokaler och hem. Nykterhetsrörelsen byggde godtemplarlokaler, frikyrkorörelsen missionshus och arbetarrörelsen Folkets hus. Man hade inte en tanke på att få bidrag från det allmänna till dessa byggnader. I

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

dag torde det vara svårt att uppleta en man, som bär fram en sten till en byggnad, avsedd att inrymma offentliga samlingslokaler, utan att han först försäkrat sig om statsbidrag.

Vårt gamla rike har byggts upp av våra fäder genom arbete, försakelse och offer. De ha försvarat landets gränser och landets frihet. Det var deras *prestationer*. Må sentida ättlingar till dem inte genom sina *pretentioner* underminera den ekonomiska styrka och fasthet, på vilka vårt lands frihet och framtid skola byggas.

Herr **Thorell**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att beröra ett par detaljfrågor, av vilka den ena behandlas i statsverkspropositionen, närmare bestämt under fjärde huvudtiteln. I förordningen om uttagning för krigsmaktens behov stadgas numera bland annat, att för besiktning av hästar endast veterinär får ifrågakomma. Jag anser att detta är mycket välbetänkt. När vi den 1 september 1939 delvis mobiliserade i Sverige, voro av de hästar som togos in ett stort antal olämpliga. Jag vände mig till dåvarande försvarsministern med en anhållan om att han omedelbart skulle låta överse mobiliseringsbestämmelserna, så att uttagen av hästar komme att ske ordentligt, för den händelse det skulle bli inkallelser i större omfattning. Detta medhanns emellertid inte. När sedan ännu flera hästar — och inte bara hästar utan även folk — inkallades i april 1940, fick jag fördenskull vid inmönstringarna se att det fortfarande kom in många olämpliga hästar, som man hade stort besvär av vid truppförbanden.

Jag skall, herr talman, nämna ett enda fall. Ett truppförband i Stockholm skulle ha 80 stycken kärnhästar från min trakt. Dessa hästar uttogos av ovan folk, och man fick användning endast för ungefär hälften av dem. Av de övriga skickades en del tillbaka till dem som man inköpt dem av, de andra blev truppförbandet stående med en lång tid utan att kunna använda dem.

Nu har det emellertid uppstått vissa svårigheter, sedan det bestämts att veterinär skall uträtta detta arbete. Veterinärerna kunna naturligtvis en sådan här sak. Men den ersättning som erbjödes dem har blivit för låg. Det har därför varit stora svårigheter att få tag i veterinärer som velat uträtta detta arbete. Ersättningen har bestämts till 1 000 kronor per år jämte 20 kronor i dag-arvode. Man tillfrågade 191 veterinärer, som ansågos lämpliga för uppgiften. De måste ju ha en viss erfarenhet på området för att duga till arbetet. Av dessa svarade endast nio jakande. Det är klart att det måste bli på det sättet. Det blir ju en ren förlust för dem. De ha sitt ordinarie arbete att sköta, som det blir svårigheter för dem att komma ifrån, och dessutom blir det ju en ren förlust när de lämna sin praktik.

Emellertid bestämdes det i allmänna veterinärinstruktionen, som tillkom 1945, att veterinärerna skulle vara skyldiga att vara besiktningsmän. Detta har statskontoret tagit fasta på, då det avstyrkt arméförvaltningens förnyade anhållan att få betala en skäligare ersättning till veterinärerna. Departementschefen har nu föreslagit ett anslag, som är 6 000 kronor lägre, d. v. s. det belopp som erfordrades för att veterinärerna skulle få en någorlunda skälig ersättning. Jag undrar hur det skulle ha varit, om det i stället gällt en större tjänstemannakår eller en fackföreningsansluten arbetargrupp. Då tror jag knappast, att man hade vågat sig på att helt enkelt kommendera folk att hålla på hela dagarna med ett ansträngande arbete för en undermålig betalning. Man får säga att friheten i gamla Sverige inte är så värst stor, när man kan tvinga folk på detta sätt och tycker att man kan göra som man vill med en liten grupp som denna.

Egentligen skulle jag, herr talman, kanske inte ha tagit upp denna sak nu. Jag vet ju att det inte nyttar så mycket till. Men det förefaller som om det har

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
fått sina verkningar för en annan folkgrupp, nämligen jordbrukarna, alltså hästägarna. När nu besiktningarna börjat landet runt, har det visat sig att besiktningplatserna satts så glest, att de fått resa långa vägar med hästarna. Vidare har till varje besiktningplats kommit ett så stort antal att de fått stå nästan hela dagarna och vänta, innan de fått sina hästar besiktigade. Så snart de bo närmare än två mil från besiktningplatsen, få de ingen som helst ersättning vare sig för förlust av tid eller för resan, och när avståndet är över två mil, få de en ganska blygsam ersättning. Vid en besiktning i min hemtrakt — i en grannsocken — fingo hästägarna köra inte bara genom vår socken utan från en socken, som ligger utanför. Det var inte underligt, att de voro ganska ledsna, när de kommo hem sent på kvällen. De ringde omedelbart till mig och frågade, om jag inte kunde göra en främstöt i riksdagen i denna fråga. Jag har nu gjort åtminstone ett litet försök att föra fram saken. Jag har även satt mig i förbindelse med dem som ha att utfärda order på detta område. De ha sagt att systemet är så nytt och att det därför kanske gnisslar på en del håll men att man nu är i färd med att omarbete bestämmelserna. De trodde därför att det skulle bli bättre i fortsättningen. Jag hoppas att det blir så och att det blir bekvämare och mindre förlustbringande för hästägarna.

En annan fråga: Kungl. Maj:ts proposition nr 7, som nu kommit ut, innebär förslag till en ändring av vanhävdslagen. Ett tillägg i andra paragrafen säger följande: »Om byggnad bortföres eller lämnas utan underhåll skall inte anses som vanhävd, om byggnaden till följd av förändringar i driften av jordbruket eller på grund av sådan sammanslagning av brukningsdelar, som medför väsentliga fördelar för jordbrukets drivande i orten, eller av annan dylik anledning blivit obehövlig.» Med »väsentliga fördelar» avses om någon av brukningsdelarna icke kan giva brukaren sin huvudsakliga bärgning. Till grund för denna proposition ligger en utredning av sakkunniga, och de ha gjort förfrågningar hos jordbrukskommissionerna, där svaret blivit, att den nya arrendelagstiftningen i vissa landsdelar medfört en tendens hos ägare av arrendefastigheter, beträffande vilka sagda lagstiftning gjorts tillämplig, att taga fastigheten under eget bruk för sammanslagning med andra fastigheter. Företeelsen i fråga uppges vara föranledd av den år 1943 genomförda nya arrendelagstiftningen.

Ja, herr talman, det är ingen efterklokhet om jag säger, att detta var väntat från vårt håll. Vi varnade, när arrendeutredningen kom med sitt första förslag. Detta förslag var ju ännu längre gående än den utformning, lagen sedan fick. Vi sade vid lagens genomförande, att då ägarna av jordbruksfastigheter i detta fall blevo så trängda genom de hårda bestämmelserna särskilt i fråga om nybyggnadsskyldighet, skulle detta komma att resultera i, att benägenheten att arrendera ut gårdar skulle bli betydligt mindre än förut. Vi ha ju beklagligtvis fått alldeles rätt. Det visar sig, att ju mera man krånglar till en sak, ju mera man lagstiftar på ömtåliga områden, ju svårare blir det att kunna klara det i fortsättningen, ty den ena bestämmelsen föder den andra. Det hade inte gått så lång tid förrän man kom underfund med, att man åter måste rucka på denna sak, som direkt angår arrendelagen, men som nu i stället kommer i form av en ändring i vanhävdslagstiftningen.

Utredningsmännen ha även framhållit, att det givetvis berodde på de för jordägaren i många fall betungande förpliktelser, som genom de sociala arrendebestämmelserna förenats med arrenden av nyssnämnda brukningsdelar, att jordägaren som möjligt gjorde sig fri från arrendatorn och tog fastigheten i eget bruk. Den som i likhet med mig anser, att det är nödvändigt och lyckligt om vi fortfarande ha ett antal arrendefastigheter i vårt land, den som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

liksom jag inte kunnat börja på annat sätt än som arrendator, den vet, att det är ett stort antal jordbrukare i vårt land, som gått den tunga vägen från torpen över arrendegårdarna och till eget bruk.

Det är klart, att om man gör en sak som skall vara till den ena partens fördel — i detta fall var avsikten att bättra villkoren för arrendatorerna — men går för långt, så att det blir till den andra partens nackdel, så kan det hela till slut resultera i, att det blir svårigheter för båda parterna. Så synes det ha blivit i detta fall. Om man tänker sig — och detta fall inträffar många gånger — att en jordbrukare har en gård under eget bruk och har en annan gård, som är dåligt byggd, utarrenderad, då skall han enligt detta förslag vara tvungen att underhålla hus på denna gård med stora kostnader. Han får inte lägga det under eget bruk, och skulle han få göra det, synes det vara avsikten, att han ändå skall underhålla husen på gården. Man talar om jordbrukets rationalisering. Det är väl i alla fall en rationalisering, när en jordbrukare får taga gården under eget bruk, då han har tillgång på egen arbetskraft i form av vuxna barn och därtill har tillräckligt med maskiner och redskap.

Jag hörde med intresse på ett anförande i går av finansministern där talarren sade, att vi få vara beredda att släppa till ytterligare folk från jordbruket till industrien och andra näringar. Hur skall detta gå till, om inte rena rationaliseringsåtgärder genomföras? Vi ha ju redan så ont om folk inom jordbruket.

Om jag inte helt och hållet går emot förslaget, så beror det på att det dock kan behövas några restriktiva åtgärder i den väg, som här är påtänkt, ty det har förekommit enstaka fall, där det gått till överdrift och där man rivit ned husen. I stockholmstrakten finns det bl. a. ett stort gods, där detta har hänt.

Då det nu, herr talman, enligt detta förslag är meningen, att länsstyrelsen skall kunna ge möjlighet att taga förut utarrenderade gårdar under eget bruk även i andra fall än som avses i lagen för ägare av jordbruksfastighet, så har jag velat använda detta tillfälle för att framställa den önskan, att länsstyrelserna då inte komma att gå alltför restriktivt till väga, så att man lägger hinder i vägen i sådana fall då gården är så pass stor, att den skulle kunna föda en egen brukare, men där det för ägaren skulle vara en stor fördel att få taga den under eget bruk.

Herr **Olson** i Göteborg: Herr talman! År 1939 fattade riksdagen under åberopande av ett flertal argument principbeslut om enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet i dess helhet i statens hand. Det var meningen att övergången till statsdrift skulle ske så småningom, men relativt raskt, i det att förstatligandet beräknades bli genomfört på fem år.

Det anmärkningsvärda är, att beslutet om denna betydande omläggning fattades av majoriteten i kamrarna utan att de ekonomiska konsekvenserna härav utretts. Man hade rent allmänt talat om de stora järnvägsekonomiska och därmed också samhällsekonomiska fördelar, som vore att vinna genom att hela järnvägsnätet komme i gemensam regi. Men någon verklig utredning i dessa frågor förelåg ej annat än den utredning, som på begäran av 1933 års riksdag verkställdes av järnvägsstyrelsen angående förvaltnings- och driftskostnaderna för ett sammanslaget normalspårsnät.

Tron på den saliggörande kraften hos statsdriften och den successiva erfarenhet, som kunde vinnas genom inlösningstransaktionernas fördelning på lång tid, fingo ersätta ekonomiska kalkyler. Under de gångna sex åren har ett stort antal enskilda järnvägar inlösts. De senaste voro Halmstad—Nässjö, Nässjö—Oskarshamn och Stockholm—Västerås—Bergslagens järnvägar. Men

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

härefter återstår fortfarande ett mycket stort antal enskilda järnvägar, omkring hälften av de järnvägar, som år 1939 befunno sig i enskild hand.

Bland de järnvägar, som nu äro kvar, befinna sig Bergslagens järnvägar. Detta järnvägsföretag är ju tillsammans med de i trafikförvaltningen Göteborg—Dalarne—Gävle sammanslutna trafikföretagen det i alla avseenden dominerande järnvägsföretaget bland de enskilda järnvägarna. Enligt den plan, som följts vid järnvägsförstatligandet, skulle turen nu vara kommen till dessa gamla ansedda trafikleder, som spelat en så stor roll allt från begynnelsen av vårt lands ekonomiska expansion på 1860-talet fram till våra dagar, att införlivas med statsbanenätet.

Det är självfallet, att vad jag här sagt om Bergslagsbanans betydelse, och vad jag i fortsättningen kommer att säga, icke på något sätt får uppfattas som ett undervärderande av våra sannerligen ej misskötta statsbanor. När jag talar om Bergslagsbanan syftar jag främst på dess egenskap av handhavare av viktiga trafikuppgifter vid sidan av statsbanornas för landets hela ekonomi och samfärdsel så livsviktiga verksamhet. Utan att vara orättvis mot statens järnvägar skulle man måhända våga säga, att Bergslagsbanan på ett påpassligt och vaket sätt utnyttjat de fördelar, som den enskilda driftsformen erbjuder till en genom framsynta initiativ verkställd anpassning efter tidens ökade krav, och att härvid en ömsesidig och fruktbarande stimulans ägt rum mellan statens järnvägar och Bergslagsbanan.

Det är kanske inte så allmänt bekant, att det transportbefrämjande och för trafikanterna numera så naturliga zontariffsystemet först tillämpades vid Bergslagsbanan och att boggiavgifterna för första gången i Sverige kommo till användning vid denna bana, ett stort antal andra trafikförbättrande tekniska nyheter ej att förglömma. Det är inte för mycket sagt, ty det är allmänt omvittnat, att det trafikbehov, för vilket Bergslagsbanan på sin tid tillkom och som genom trafikförvaltningens banor lett gods till hamnarna i Göteborg och Gävle, tillgodosetts på ett för trafikanterna mycket tillfredsställande sätt. Frånvaron av en strängt reglements bunden taxesättning, som möjliggjort en smidig anpassning efter industriens fraktbehov, har härvid spelat en inte betydelselös roll. Det är därför förklarligt, att man på trafikant håll inte med så särdeles stor entusiasm ser sin järnväg inordnad i det statliga systemet med de stelar former, som därav bli följden.

Men än mer beröras Göteborgs intressen av Bergslagsbanans blivande öden. Denna järnväg har tillkommit under avsevärda offer från medborgare i Göteborgs stad för att banan skulle utgöra en pulserande åder i stadens ekonomiska liv, genom vilken Bergslagens exportprodukter skulle nå världsmarknaden över Göteborgs hamn. Bergslagsbanan har också utgjort en mäktig hävstång inte bara för därav berörd industri och handel i Mellansverige utan även för Göteborgs utveckling som stor hamnstad. Det är tydligt, att banans framtida skötsel och vård på det närmaste berör stadens intressen och måste ligga varje göteborgare varmt om hjärtat. Det är därför, herr talman, jag dristat mig taga till orda inför en eventuell aktualisering av inlösningsproblemet med en vädjan till kommunikationsministern att i denna fråga skynda långsamt. Omständigheterna motivera en omprövning, och ingenting står ju på spel genom ett dröjsmål.

Om man något rekapitulerar de olika skäl, som enligt utskottsutlåtandet till 1939 års riksdags beslut ansågos böra tala för en inlösnings av de enskilda järnvägarna, skall man finna, att knappast något enda är tillämpligt på Bergslagsbanan. Den rationalisering och den effektivisering, som sedermera vägt så tungt som motiv för igångsättande av förra årets socialiseringsutredningar, kunna, när det gäller detta järnvägsföretag, knappast ha någon

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

praktisk tillämpning. Genom samtrafiksregler och överenskommelser av olika slag torde kunna sörjas för ett enhetligt och rationellt utnyttjande av den totala trafikapparaten. Mot en ökad centralisations fördelar ställer man sig nu mera kritisk än då 1936 års järnvägskommitté avgav sitt betänkande. En till Stockholm centraliserad förvaltning av betydande försörjningsområden framstår inte längre som idealet. Detta gäller säkerligen också trafikförsörjningen av de landsdelar, som beröras av Bergslagsbanan med därtill anslutna banor och vilka så att säga utgöra Göteborgs uppland och ha sitt naturliga centrum i denna stad. Förläggningen av dessa banors administrativa förvaltning till Göteborg innebära stora fördelar och ter sig naturlig. En viss decentralisation av järnvägstrafikens förvaltning torde även kunna motiveras med de anpassningsproblem för järnvägarnas del, som utvecklingen inom bilismen och trafikflyget kan nödvändiggöra.

Det finns alla skäl till en allvarlig tankeställare, innan det skickesediga steg tages, att detta välavgränsade och i självständiga former tillskapade trafiksystem, som trafikförvaltningen Göteborg—Dalarne—Gävle erbjuder, överlämnas till staten för att assimileras av statsbanornas jätteorganism. Därmed vore statsdriften på detta område komplett och under sådana monopoliserade former, som även anhängare av den statliga verksamhetens princip bruka taga avstånd ifrån, därför att dylika former utesluta varje utvecklingsbefrämjande tävlingsmoment och inte ge tillfälle till den kontroll å statsdriftens effektivitet, som förefintligt jämförelsematerial erbjuder. Att en dylik tävlingsstimulans och en dylik kontroll äro väsentliga förutsättningar för att en fortskridande socialisering ej skall komma det hela att hamna i stagnation och tillbakagång torde åtskilliga erfarna socialdemokrater och — som jag tror — även kommunister i denna kammare vara villiga att instämma i. Jag antar att vår regering också hyser samma mening.

Man bör således enligt min mening betänka sig många gånger, innan man avhänder sig detta enastående och måhända aldrig återkommande tillfälle till regulativ på statlig verksamhet. Att även riksdagen haft klar blick för värdet av att dylika regulativ finnas visar det sätt, på vilket den senaste utvidgningen av tobaksmonopolet skedde till att omfatta även importen av tobaksvaror. Genom bibehållande av rätt för enskilda tobakshandlare att verkställa import för försäljning i egen butik avsåg man att åstadkomma ett dylikt regulativ på tobaksmonopolets tillhandahållande av importerade tobaksvaror både i fråga om dessas kvalitet och priser till gagn för konsumentintresset i dess helhet på detta område.

Medborgarna i gemen se också med misstro på alla nya möjligheter för staten att utnyttja en monopoliserad verksamhet till öppen eller förtäckt beskattning.

Jag nämnde nyss något om att så gott som alla anförda skäl till stöd för de enskilda järnvägarnas förstatligande sakna relevans när det gäller Bergslagsbanan. Dit hör t. ex. den i och för sig måhända inte alldeles invändningsfria synpunkten att trafikinrättningar av detta slag, som ha att tillgodose några av samhällslivets livsbehov, ej blott böra stå under nödig kontroll av det allmänna, vilket uppnås genom koncessionen, utan helst också skötas av det allmänna. Denna synpunkt är enligt min mening inte helt invändningsfri, enär vi väl måste medge att praktiskt taget all enskild verksamhet ytterst syftar till det allmännas bästa.

Bergslagsbanan dirigeras emellertid av Göteborgs stad såsom huvudägare. Samma socialdemokratiska majoritet härskar och råder i Bergslagsbanans styrelse som i stadsfullmäktige i Göteborg. Detta borde utgöra en borgen för dem,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

som äro misstroget inställda mot den enskilda företagsamheten, att inom detta företag vidtagna åtgärder ej dikteras av vad man kallar privatkapitalistiska intressen utan att samhällsintresset är vägledande och personalintresset har sitt givna utrymme.

Om Bergslagsbanans allmänt vitsordade goda skötsel har jag förut talat. Det är därför förklarligt, att statsrådet Myrdals enligt pressen gjorda uttalande vid ett besök i Göteborg, att om Bergslagsbanan var ett välskött företag, skulle det givetvis icke förstatligas, var ägnat att förskaffa honom och hela regeringen, i den mån den ville ställa sig bakom detta yttrande, en ej föraktlig popularitet därnere i den ort, som närmast beröres av Bergslagsbanan.

Nu har visserligen kommunikationsministern i ett sitt svar till en tidning sagt något helt annat. Vi veta emellertid, att åtminstone enligt uppgift ha några regelrätta förhandlingar i själva förstatligandefrågan ännu ej begynt. Även om så skulle vara fallet gäller ordspråket »där det finns liv, finns det hopp».

Det har heller intet försports om någon proposition till årets riksdag i denna betydelsefulla fråga. Jag vågar försäkra att tillfredsställelsen skulle bli allmän inom vida kretsar, som bo och verka inom trafikförvaltningens intresseområde — både trafikanter och vida kretsar därutöver av vår befolkning — om en sådan proposition inte heller framlades.

Jag vädjar till kommunikationsministern och regeringen att med beaktande av nytillkomna synpunkter, varav jag berört några i detta anförande, taga frågan om Bergslagsbanans förstatligande under allvarlig förnyad prövning.

Herr Fröderberg: Herr talman! När statsverkspropositionen i år kom på kamrarnas bord, hade vi nog alla väntat, att fjärde huvudtiteln skulle bjuda på åtskilliga sänkningar av anslagen. Vi trodde, att avvecklingen av beredskapen skulle betyda sparande av många, många miljoner, men så tycks det inte bli. Äro alla dessa under krigsåren tillkomna staber permanenta med hela sin personal? Vore det inte på tiden att försvarsministern och eventuellt statsrevisorerna toge sig extra titt på de ännu svällande högre staverna m. fl.? Jag tror, att det här går att göra åtskilligt i besparingssyfte utan att försvarets effektivitet försvagas, ty någon försvagning av denna vill jag minst av alla åstadkomma i dessa brydsamma tider.

Det är tvärtom mina bekymmer för en viss utveckling på detta område, som gjort, att jag begärt ordet denna gång. Som vi alla veta, är det underbefälet och underofficerna, som få göra det verkliga grovarbetet vid de värnpliktigas rekrytutbildning. Utan fulltaliga och intresserade lägre befälskårer kommer en aldrig så välkvalificerad officerskår inte någon väg på detta område. Det är de förra, som skola gnugga in detaljerna, sköta den individuella utbildningen, som ju är det grundläggande för uppträdan i trupp. Men nu hota underbefälskadrarna att avfolkas. Under fjolåret fanns det endast 48 % sökande till vakanserna bland det fast anställda manskapet. Vad är orsaken till detta? Jag skall beröra några.

Den låga avlöningen spelar naturligtvis en ganska stor roll, men när andra talare redan berört den saken vad alla statstjänarna beträffar, skall jag inte öda ytterligare tid på densamma. Den rikliga tillgången på framtidsplatser inom den fria arbetsmarknaden spelar också just nu stor roll, och från vissa företagarhåll har det förekommit regelrätt värvning och goda anbud till det fast anställda manskapet, och detta även under medverkan från militärchefer.

I dagarna har en viss försvarsgrenschef tillställt viss underlydande underofficers- och underbefälspersonal en förfrågan om de med hänsyn till vissa tilltänkta organisationsändringar i en kommande försvarsordning redan nu

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

önska övergå i tjänst hos ett namngivet enskilt företag. Tidigare har det tillkommit riksdagen att först träffa avgöranden i sådana saker. Man tycks vara så säker på sin sak, att man vågar förbereda en så viktig fråga, trots att riksdagen icke fattat beslut.

Enligt min åsikt torde dock den allra förnämsta orsaken både till den minskade nyrekryteringen och till den ökade avgången bland redan anställda, såväl bland underofficerare som manskap, bestå i de allt osäkrare framtidsutsikterna.

En stor del av volontärerna har tagit fast anställning i tanke på att inom det militära få sin framtida försörjning, passera graderna för att till sist nå underofficersgraden, de första åren i trupptjänst, de senare i expeditiöns- och förvaltningstjänst. Men nu hotas dessa framtidsmöjligheter att helt eller delvis grusas. De rationaliseringssträvanden, som nu på regeringens uppdrag pågå inom försvaret, tyckas först riktas på en avsevärd reducering av underofficerskåren, inom flyget kanske till fullständig förintelse.

Vid I 15 skola fanjunkarna — på försök — ersättas med kompanifurirer, överfurirer, alltså sådana som i furirskolan icke visat sig kvalificerade att kommanderas till underofficersskolan i Uppsala. Det blir alltså en avsevärd kvalitetsförsämring på dem, som närmast kompanichefen skola ha ansvaret för hela den inre tjänsten, personalvården och allt vad därtill hör. Man frågar sig: skall denne överfurir, en ur manskapets egna led, besitta den pondus och duglighet, som så väl dagligen och stundligen behövs inom ett kompaniförband, inte minst under fritiden, när samtliga kompaniofficerare lämnat förläggningen och befinna sig i sina hem? De finnas ju sällan på kompanierna annat än under själva övningstiden.

Att sådana åtgärder vid våra regementen få till följd en avsevärd reducering av underofficerskåren ligger i öppen dag. Även andra tecken tyda på att underofficerarnas ställning verkar alltmer osäker. År 1942 beslutade riksdagen, att sergeanter skulle tillsättas medelst fullmakt och inte med konstitutiorial, som tidigare skett. Fullmakten kom förr två år senare. Men fastän fyra år förflutit, sedan riksdagen fattade detta beslut, har regeringen ännu icke låtit beslutet träda i kraft. Sådant väcker undran och bidrar i sin tur till olust i arbetet.

De flesta officerare och underofficerare pensioneras vid 50 års ålder, alltså när många fortfarande ha familjer med minderåriga barn. De ha sällan råd att gifta sig förrän framåt 30-årsåldern. Nu ha många av dessa, när pensionerna varit otillräckliga, fått bekläda s. k. arvodesbefattningar upp till 63 års ålder. Men nu hotar man att uttränga dem även där med kvinnliga skrivbiträden och andra civilanställda.

Att dessa förhållanden verka mycket skrämmande på dem, som ämnat taga fast anställning vid krigsmakten, säger sig självt. Men de tyckas inte skrämna statens organisationsnämnd. Man litar väl på att det fast anställda underbefälet kan ersättas med värnpliktigt underbefäl. Man tror sig kunna stödja sig på erfarenheterna från fältförbanden under krigsåren. Men här glömmes man en viktig sak. Vid fältförbanden fick man ta hand om redan utbildad trupp, och alla övningar skedde i förband, vanligen plutonsförband eller större. Nu gäller det den grundläggande fredsutbildningen. Och nog faller det väl av sig självt, att en frivilligt anställd, som tänkt sig framtiden i vapentjänst, lägger ned åtskilligt större intresse under arbetet än den, som tvångsuttagits till längre tjänstgöring än han fått, om han sluppit befälsutbildningen.

Vad jag nu här har nämnt är en fråga, som måste betraktas i sitt rätta sammanhang och ses mot detta mål: högsta möjliga kvalitet på vårt till kvantiteten ringa försvar.

Sedan några ord på sidan av denna sak. När nu sekretessen hävts inom de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

flesta områden, även de militära, är det inte då på tiden att låta den svenska riksdagen och det svenska folket veta något om dessa hundratals miljoner, som under krigsåren gått till försvaret utan någon som helst öppen redovisning, t. o. m. utan att riksdagens revisorer fått taga del av handlingarna? Jag skall som ledning bara nämna ett enda namn: *Storuman*.

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Diskussionen vid årets remissdebatt har, frånsatt socialiseringsfrågan, rört sig i huvudsak omkring skattefrågan och frågan om socialpolitiken. Skattefrågan kan ju diskuteras utifrån olika utgångspunkter. Diskussionen kan föras antingen enbart om skatternas storlek eller också både om skatternas storlek och vad folket får för erlagd skatt. Högermännen och folkpartisterna föra discussionen — jag höll på att säga av naturliga skäl — utifrån den förstnämnda, ofullständiga frågeställningen. De spekulerar nämligen i att med hjälp av det missnöje, som råder med anledning av de höga skatterna, kunna vinna proselyter till och med bland det småfolk, som ännu beskattas orättvist till lättnad för högermännens och folkpartisternas egentliga uppdragsgivare — till lättnad för de rika. Arbetarna bedöma skattefrågan utifrån den fullständiga frågeställningen. De bortse inte från svaret på frågan: vad får folket i utbyte för de skatter, som erläggas?

Man måste säga, att det från höger- och folkpartihåll föres en demagogisk kampanj mot finansminister Wigforss. Vi kommunister ha inte varit och äro i många stycken inte överens med honom, vilket vi många gånger givit uttryck åt. Det har exempelvis gällt statstjänstemännens lönefråga, bibehållandet av omsättningsskatten, underlåtenhet att uttaga förmögenhetsskatt o. s. v. Det hindrar mig emellertid inte från att säga, att högermännens och folkpartisternas kampanj, som de föra i sin press och på annat sätt, syftar till reaktionära resultat. Högermännen och folkpartisterna äro i fråga om sina syften genomskådade. Man vill genom kampanjen mot finansministern misskreditera utlovade reformer. Men om finansministern medverkar till genomförandet av efterkrigsprogrammet och därvid framlägger skatteförslag, som på ett rättvist sätt fördela skatterna efter vars och ens ekonomiska bärkraft, kommer de borgerligas kampanj att misslyckas, ty jag tror inte att Sveriges arbetande folk någonsin kommer att tillåta, att en arbetsledare skulle fällas därför att han gör sin plikt mot småfolket i enlighet med det program, på vars grundval han vunnit sin ställning. Vi komma på arbetarhåll att, oavsett partitillhörighet, gemensamt slå tillbaka sådana attacker, och då äro de också dömda att misslyckas.

I fråga om socialpolitiken så råder det nu en i och för sig glädjande aktivitet beträffande det förberedande arbetet för genomförandet av reformer. Socialvårdskommittén har börjat framlägga arbetsresultat, befolkningsutredningen har signalerat förslag om barnbidrag, och vid sidan av de nämnda utredningarna arbeta också andra, vilka åtminstone delvis syssla med socialpolitiska frågor. I trontalet yttrade Konungen, att i första rummet står vid denna riksdag det sociala reformarbetet. Därtill meddelade han, att riksdagen har att emotse förslag till obligatorisk sjukförsäkring och höjda folkpensioner, utbyggnad av samhällets stöd åt mödrar och barn, husmoderssemester och fria skolmältider. Den sittande regeringen har för sin del antagit efterkrigsprogrammet som regeringsprogram, och där säges det bl. a., att den som blivit tvingad till sysslolöshet skall därför inte bli utan inkomst. Han skall ha en inkomst och känna, att det är hans rätt och inte en nådegåva.

Det är alltså dithän de vilja, som givit sin anslutning till arbetarrörelsens efterkrigsprogram, och det har praktiskt taget en enhällig arbetarrörelse deklarerat, att den gjort. Därmed skulle vi inte längre bland arbetarna behöva

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tvista om målsättningen under den period programmet avser. Man bör inte heller tvista om vägarna att nå detta mål, på ett sådant sätt, att detta skulle kunna försena genomförandet av viktiga delreformer. Vi kommunister tro exempelvis inte, att de framgångslinjer, efter vilka socialvårdskommittén arbetar, kunna leda till en god lösning av socialvårdsfrågekomplexet i hela dess vidd. Men vi komma därför givetvis inte att motsätta oss sådana delreformer som en förbättring av folkpensionerna. Vi komma däremot att när det gäller varje sådan delreform verka för att i görligaste mån få den utformad så, att det kan underlätta det val av nya principiella framgångslinjer, som vi tro vara nödvändiga, om man skall kunna få en god lösning på det socialpolitiska problemet i hela dess vidd. De framgångslinjer vi komma att verka för kunna innefattas i följande fyra punkter: 1) Samhället skall garantera dem, som av någon anledning inte kunna eller få utnyttja sin arbetskraft, ett godtagbart existensminimum som en vederbörande lagligen tillkommande rätt. 2) Socialhjälpen skall effektiviseras, förenklas och förbilligas genom att de nu så många olika socialhjälpsgrenarna samordnas såväl centralt som lokalt och genom att staten övertager ekonomiserandet av socialhjälpen, varvid kommunerna bli de verkställande och i huvudsak kontrollerande organen. 3) I varje kommun tillsättes en socialnämnd, som givetvis kan dela upp sig i olika avdelningar, men som ändå som nämnd betraktas som en enhet och vilken då skulle kunna ersätta fattigvårdsstyrelsen, pensionsnämnden, familjebidragsnämnden och arbetslöshetsnämnden i vad det gäller sysslandet med kontantunderstöd, styrelser för de understödda sjukkassorna och en del andra nämnder och styrelser. Och slutligen 4) Socialvårdskostnaderna skola ekonomiseras genom en rättvist verkande beskattning.

Jag vill något kommentera dessa fyra punkter. Vår socialhjälpverksamhet är för närvarande allt annat än populär, därför att frågan om hjälp från samhällets sida ofelbart leder tanken till behovsprövningar, återbetalningsskyldighet, fattigvårdsprocesser och förödmjukelser av alla möjliga olika slag, som nu äro knutna till det mesta av socialvården. De reformer, som genomförts under de senaste årtiondena, ha icke ändrat på dessa förhållanden. Folkpensionerna ha höjts undan för undan, och barnbidragen samt moderskapspenningen ha förbättrats. Staten lämnar större bidrag till sjukkassorna än tidigare, och vi ha fått arbetslöshetsförsäkring, pensionärshem, barnrikehus o. s. v. Men de genomförda reformerna garantera var för sig icke något existensminimum för klientelet. Därför ha de tillsammanantagna icke förmått undanröja de fattigas orosanledningar. De hjälpbehövandes enda slutgiltiga tillgång är fortfarande den gammaldags fattigvården med allt vad därav följer. Vi vilja alltså komma därhän, att socialpolitiken skall bli så utformad, att den verkligen kan trygga medborgarna mot nödtillstånd av olika slag. Utgående från denna grundförutsättning vilja vi, att varje medborgare skall tillförsäkras en minimiinkomst, tillräckligt stor för att garantera en dräglig livsföring, att automatiskt utgå vid inkomstbortfall på grund av ålderdom, olycksfall, lyte, sjukdom, havandeskap och arbetslöshet o. s. v. Därtill vilja vi, att all sjukhusvård och tandvård skall göras konstnadsfri för den enskilde medborgaren och att kostnaderna för barnens uppfostran och vård skola utjämnas genom utbetalning av obligatoriska barnbidrag till alla barn utan hänsyn till antalet och utan hänsyn till föräldrarnas sociala och ekonomiska ställning, alltså utan en uppdelning av medborgarna i s. k. behövande och icke-behovande. Med en åtgärd av sistnämnda slag från samhällets sida skulle man också verksamt bidraga till att lösa kvinnan från de fjättrar, som nu i så stor utsträckning binda henne vid vaggan och spisen.

Vi veta redan nu, vilka invändningar man kommer att göra mot ett sådant

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

program. Man säger: det där låter ju vackert, men det är av kommunisterna framställt enbart i agitationssyfte, därför att ingen klok människa kan tro, att något sådant program kan förverkligas. Samhället har inte råd. På detta svara vi: hur är det för närvarande? Visst leva många i armod och på svältgränsen, och det skall väl i så fall vara uttryck av sparsamhet från samhällets sida, men endast i undantagsfall, enligt utsago från dem, som främst ha ansvaret för socialvården; aldrig är det någon medborgare, som svälter ihjäl här i landet. Aldringarna leva nu också, men varpå leva de? Vi veta, att de icke kunna leva enbart på sin folkpension, men de leva på folkpensionen jämte fattigvårdsbidrag och bidrag från anhöriga, som dessa tvingas att betala eller också godvilligt betala, jämte välgörenhetsbidrag. På detta sätt leva också andra grupper av det sociala klientelet. Varför skulle de då icke i stället kunna få leva på till sin storlek bestämda belopp, utbetalade av samhället i form av socialersättning och tilldelade vederbörande som en dem lagligen tillkommande rätt? Man skulle också kunna fråga, huruvida icke de välbärgade även kunde på ett sådant sätt socialt uppfostras, att de åtminstone proportionsvis kände lika stor tillfredsställelse med att inbetala sina pengar till behövandes förmån på sin skattsedel, som de känna, när de vid jultiden lägga ned sin tia i frälsningsarméns julgrytor ute på gatan. Ur nationalekonomisk synpunkt kan det icke spela någon roll, om åldringar, sjuka, invalider och arbetslösa leva på en penningssumma, sammanskjuten av kommunen, anhöriga och välgörenhetsorganisationer, eller om de leva på pengar, åstadkomna genom statlig beskattning. Icke heller barnkostnadernas bestridande endera av barnens föräldrar ensam eller också genom barnkostnadernas utjämnande på så sätt, att de åtminstone till en del fördelas på medborgarna efter deras ekonomiska bärkraft, kan ur samhällsekonomisk synpunkt ha någon ofördelaktig verkan.

Mot tanken på en lagstiftning med normerade belopp kan invändas, att det är uteslutet att utforma en lagstiftning så, att den täcker alla behov, som kunna uppstå i olika situationer under en människas liv. Den anmärkningen är berättigad, men den utgör icke något godtagbart argument mot tanken på ett garanterat existensminimum, därför att bestämmelser om normerade belopp att utgå på grundval av laglig rätt kunna kompletteras med bestämmelser om en socialhjälpens rörliga sektor, där alla ansökningar om bidrag utöver de normerade beloppen kunde tagas upp till individuell prövning och individuella beslut. Men detta förfaringsätt skulle då komma att gälla i undantagsfall, som endast skulle bekräfta regeln: envar har vid fall av behov rätt till visst bidrag, som under i övrigt normala omständigheter medger ett godtagbart uppehälle.

Så till frågan om socialhjälpens organisation. Behövs det egentligen några mångåriga utredningar eller någon speciell sakkunskap för att förstå, att den nuvarande uppsplittringen på ett otal olika hjälpgrenar såväl ur effektivitetssom ekonomiska synpunkter icke kan vara godtagbar? Låt mig nämna några exempel på den riktiga flora av helt eller delvis av staten finansierade officiella eller halvofficiella stödformer, av vilka de viktigaste ha sin särskilda organisation såväl centralt som lokalt. Jag kan nämna som exempel: folkpension, kommunala pensionstillskott, pensionärshem, invalidunderstöd, blindhetsersättning, bidragsförskott, barnavård, barnbespisning, bidrag utan fattigvårdskarakter till folkskolebarn, moderskapspenning, mödrahjälp, barnrikehus, hemhjälpverksamhet, semesterunderstöd, arbetslöshetsförsäkring, kontantbidrag vid arbetslöshet, sjukkasseverksamhet, familjebidrag, olycksfallsförsäkring, folktandvård, dispensärverksamhet, fångvårdsstyrelsens understöd åt verksamhet för frigivna fångar, skyddsvärnet, stadsmissionen och livsmedelsrabatter. Tänk om antalet sociala vårdgrenar och antalet organ vore avgörande för socialhjälpens effekt, då behövs icke några reformeringsbekymmer sysselsätta

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

årets riksdag. Verksamheten i dessa olika socialhjälpsgrenar följer därtill icke vare sig organisatoriskt, ekonomiskt eller i fråga om grunderna för beviljandet av hjälp några enhetliga principer. Jag skall icke av hänsyn till den tid det skulle taga räkna upp benämningen på alla de organ, som vart och ett helt eller delvis sysslar med socialhjälp, vart och ett för sitt speciella klientel — i en del fall dela socialhjälpsoorganen på samma slags klientel sinsemellan. Envar kan själv ställa sig frågan och tänka sig svaret: Vad kostar det hela, alltifrån tjänstemännen i de centrala styrelser, där man helt eller delvis sysslar med socialhjälpfrågor, och så vidare nedåt till inspektörerna, kuratorerna, assistenterna, diakonissor, nämndsordförandena, ledamöterna i nämnderna och de i företrädesvis religiösa organisationer anställda, men ofta av samhället helt eller delvis avlönade slumsysstrarna och välgörenhetskassorna? Det vore fördelaktigare, tror jag, om — jag vågar säga — 75 procent av dessa människor gäve sin arbetskraft i produktivt arbete, än att de, såsom nu är fallet, syssla med den i och för sig improduktiva uppgiften att hjälpa dem, som mist sin arbetskraft eller av någon anledning inte få nyttja den. För övrigt sysslar väl flertalet socialhjälpare icke så mycket med att hjälpa behövande som med att kontrollera, att de behövande icke få för riklig hjälp. Det är detta, som kostar den mesta arbetskraften. Denna uppsplittring av socialhjälp och det förhållandet, att den i stor utsträckning tycks ha blivit ett självändamål, utgör bakgrunden för den mening, som vi kommunister företräda, nämligen att det är staten, som skall garantera den enskilde medborgaren trygghet mot nöd. I samband därmed borde också den försörjningsplikt, som nu åvilar föräldrar mot vuxna barn, och skyldigheten för vuxna barn att försörja gamla föräldrar avskaffas. Däremot bör givetvis föräldrars ovillkorliga försörjningsplikt mot minderåriga barn kvarstå.

Om socialhjälp centraliserades och staten övertog huvudmannaskapet för socialersättningen och denna normalt utgick i bestämda belopp, så skulle givetvis en rad fördelar ernås. Man skulle exempelvis icke längre behöva kräva full bevisning för att arbetsoförmåga verkligen föranletts av olycksfall för att den arbetsoförmögne skulle få vad honom tillkommer. Såsom det nu är på det nämnda området, så är tillståndet oefterrättligt. Tusentals arbetsoförmögna med i arbetet förstörda ryggar och leder hänvisas till fattigvården såsom enda utväg efter att ha frändömts olycksfallsersättning endast därför, att det icke med hundraprocentig säkerhet juridiskt och medicinskt kunnat fastställas, att deras lyten äro orsakade av olycksfall eller kunna betraktas som yrkessjukdom. Nog borde det väl ändå vara så, att konstaterad arbetsoförmåga skulle utgöra tillräckligt skäl för rätt till samma slags ersättning, oavsett om arbetsoförmågan orsakats av direkt olycksfall eller om den förorsakats av att slitet och släpet i arbetet successivt åstadkommit densamma. Nu bestämmas vidare olycksfallsersättningarnas storlek efter inkomstens storlek. Ju lägre inkomst en förolykad åtnjutit under sitt arbete, desto lägre värderas hans i arbetet förolykade kropp. Enligt kapitalistiskt betraktelsesätt är väl denna värderingsgrund uttryck för den högsta rättvisa, men värderings sättet kan icke godkännas av dem, som vilja värdera människorna efter andra grunder än plånbokens tjocklek. Ersättning efter fastställt existensminimum skulle eliminera även sådana påtagbara orättvisor.

Om staten övertog huvudmannaskapet för socialhjälp, så skulle denna kunna utgå efter enhetliga normer, och den skulle icke bli beroende av kommunens ekonomiska ställning eller av den inom olika kommuner växlande uppfattningen om hjälpens omfång. Hemortsrättsbestämmelserna skulle helt kunna försvinna. Det för understödklientelet förnedrande processförfarandet och manipulationerna kommuner emellan för att bli av med hjälpbehövande skulle

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

likaledes försvinna. En utjämning av socialvårdskostnaderna de olika kommunerna emellan skulle ske. Det skulle medge en rationalisering av anstaltsvården. Det planerade reformerandet av socialvården skulle därtill kunna ske i den ordning, som den borde ske, nämligen så att det kunde börja med en revision av fattigvårdslagstiftningen i stället för att, som man nu tycks planera, denna revision har ställts sist på dagordningen i väntan på en ny kommunindelning, som säkerligen kommer att ta en överskådlig tid i anspråk, innan den blir verklighet, även om riksdagen i år skulle komma att besluta i frågan.

Nu anför man mot tanken på staten som huvudman för socialvården: »Men hur skulle det bli med kontrollen, om staten skulle helt bekosta socialvården, men verkställigheten ligga hos kommunerna?» Skulle icke kostnaderna i så fall komma att öka på grund av slöseri? Vi skola resonera om den saken, när någon utredning äntligen talar om för oss vad den nuvarande socialvården kostar samhället och kostnaderna därvid uppdelats i å ena sidan hjälpbeloppens storlek, å andra sidan löner och administrationskostnader och kontroll för alla de olika socialvårdsorganisationer, som finnas. Jag hade verkligen hoppats, att socialvårdskommittén skulle ha använt någon del av de gångna åtta åren, sedan arbetet började, för att åstadkomma en sådan utredning, men mina förhoppningar i det avseendet ha svikits. När det gäller invändningarna mot statens övertagande av huvudmannaskapet för socialvården, är det en fråga, som i detta sammanhang kräver ett svar: varför skulle en kontroll utförd av folkvalda kommunala representanter, som i sin tur arbeta direkt under folkets kontroll, vara mindre tillförlitlig än en kontroll utförd av på administrativ väg tillsatta statliga tjänstemän? Det skulle visserligen icke bli användningen av kommunens egna pengar direkt, som de kommunala förtroendemännen skulle i första hand utöva kontrollen över, om staten bleve huvudman för socialhjälp. Men när statstjänstemän nu kontrollera statliga åtgärder, är det icke heller användandet av egna pengar, som statstjänstemännen kontrollera. Det är hederliga människor bland folket, som erhålla förtroendeuppdrag, när de tillsätts av folket självt, och vi ha så orubblig tilltro till folket, att vi påstå: det är icke nödvändigt att utforma kontrollbestämmelser och ekonomiseringsgrunder, bakom vilka ligger den beräkningen, att kommunerna skola hålla statens utgifter nere genom att de av egenyttiga skäl eller av ekonomiskt tvång skola bringas att utöva en över hövan skärpt kontroll och behovsprovning.

Så några ord om frågan rörande socialhjälpens ekonomisering. Man kan välja mellan försäkringslinjen och — vad jag nu skulle vilja kalla det — socialersättningslinjen. Om man vill, att medborgarna skola bära de av en förbättrad socialhjälp föranledda ökade ekonomiska bördorna, var och en efter måttet av sin förmåga, varför skall man då följa försäkringslinjen? »Jo», säger man, »då får den enskilde känslan av att ha gjort rätt för sig, och det är värdefullt.» Nog har en folkpensionär i dag känslan av att ha gjort rätt för folkpensionen och mera därtill, men icke på grund av sitt eget obetydliga tillskott till den folkpension, som han utkvitterat, därför att det kan uppgå till högst 167 kronor per år, utan han har denna känsla på grund därav att han gett sin arbetskraft och betalat sina skatter efter förmåga under sin krafts dagar. Nu har socialvårdskommittén redan hunnit avlämna två förslag, utformade enligt försäkringslinjen, nämligen förslaget om obligatorisk sjukförsäkring och om en ny lag om folkpension, och den har därtill signalerat ytterligare två liknande förslag, nämligen om obligatorisk arbetslöshetsförsäkring och olycksfallsförsäkring. Det blir tyngande bördor för de mindre inkomsttagarna, om de vid sidan av skatten årligen skola betala alla dessa avgifter för specialändamål och kanske flera därtill. Vi kommunister anse, att social

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ersättning skall finansieras genom skatter, därför att man därigenom kan få den smidigast tänkbara formen för att reglera uttagandet av socialhjälp-avgifterna efter medborgarnas ekonomiska bärkraft, och därigenom kan socialhjälp även komma att verka inkomst- och förmögenhetsutjämnande — alltså till bättnad för den ekonomiska demokratin. Man måste skilja på socialhjälp, d. v. s. ekonomiskt stöd åt medborgare, som av olika skäl bli i behov av sådant, och socialvård, d. v. s. den direkta omvårdnaden om medborgarnas fysiska och andliga hälsa. Även i fråga om det sistnämnda brister det i vårt land i många stycken. Vi komma för vår del att vid årets riksdag ägna särskild uppmärksamhet åt den kanske olyckligaste kategorien av sjuka, nämligen de sinnessjuka, och framlägga de förslag till förändrade och förbättrade vårdmöjligheter, som vi efter ingående undersökningar funnit vara nödvändiga, och även föreslå en del förebyggande åtgärder mot psykisk ohälsa.

Det mesta av vad jag hittills anfört i fråga om socialhjälp står i motsättning såväl till de huvudlinjer, vilka socialvårdskommittén i sina deklARATIONER förklarar sig ämna följa, som också mot vad kommittén hittills gett uttryck för i form av praktiska arbetsresultat. I fråga om samordnandet av socialvården har kommittén fått följande direktiv: »Samordnande i görligaste mån av socialvårdens olika grenar.» Mot detta direktiv förklarar kommittén i sitt principbetänkande, att »med hänsyn till den hittillsvarande utvecklingen och erfarenheterna på socialförsäkringens område inom vårt land har sålunda kommittén nu utgått från att denna verksamhet bör utbyggas genom särskilda organ för de skilda socialvårdsgrenarna». Det framgår av det förslag, som framlagts, att kommittén fortfarande pysslar med varje särskild socialhjälp-gren för sig, och de reformer, som man kan skönja, bestå egentligen endast däri, att man föreslagit förhöjda belopp för olika grenar. Det förändrar egentligen ingenting i det organisatoriskt otillfredsställande tillstånd som råder inom Sveriges socialvård. En av socialvårdskommitténs huvuduppgifter skulle vara att centralisera och förenkla socialvården. Den har, såsom jag sade, åsidosatt detta och i stället i ett allför snigelaktigt tempo producerat reformförslag, i vilka man utgår ifrån att de nuvarande olika hjälpformerna skola bibehållas och fortsätta att verka i något uppsatt skick. Arbetet på att reformera fattigvårdslagstiftningen, vilket utgör en annan av de socialvårdskommitténs ålagda huvuduppgifterna, är i egentlig mening inte ännu påbörjat. Kommittén har valt arbetssättet att börja med att reformera den sociala apparatens överbyggnad i stället för att börja med dess grund, tydligen i avsikt att låta den nyrenoverade byggnaden vila på den endast obetydligt förstärkta gamla murkna grunden. Socialvårdskommittén följer vid sina reformförslag försäkringslinjen. Socialvårdskommittén vill behålla huvudmannaskapet för socialhjälp hos kommunerna och har därför framlagt det dödfödda förslaget om skapandet av socialvårdskommuner. Mot detta komma vi på kommunistiskt håll att verka för alternativa förslag, om vars grundläggande tankar jag talat i mitt anförande i förhoppning om att vi så småningom skola kunna få in utvecklingen i de banor, vi önska i här berörda hänseenden.

Jag har även velat ha vad jag anfört inskrivet i riksdagens protokoll för att få en bestående förklaring till den ställning, vi kommunister komma att intaga till de socialpolitiska reformförslag, som komma att framläggas vid årets riksdag.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman! Jag har tagit till orda i anledning av det anförande, som för en stund sedan hölls av herr Olson i Göteborg, i vilket han var inne på frågan om förstärkandet av de enskilda järnvägarna. Han framhöll däri, att Bergslagens järnvägar kunde betraktas som ett mönster, ett mönster bland de enskilda järn-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

vägarna, nära nog likvärdigt med SJ, måhända t. o. m. överlägset, en järnväg som smidigt anpassat sig efter trafikanternas behov. Jag vet inte, om han i detta avseende betraktar Bergslagernas järnvägar som ett lysande undantag i jämförelse med de övriga enskilda järnvägarna i landet. I varje fall ansåg han, att det fanns skäl för att man icke borde tillgripa förstatligande gentemot Bergslagernas järnvägar just på grund av det sätt, på vilket detta företag har skötts.

Jag är den förste att erkänna, att BJ är ett välskött företag. Jag är också den förste att erkänna, att trots det, om jag så får uttrycka det, hot om förstatligande, som vilat som ett damoklessvärd över BJ under senare år, så har man under den tid, som förflutit sedan riksdagens beslut, icke underlåtit att förbättra järnvägen, att fortsätta elektrifieringen, att förnya vagnparken o. s. v. Herr Olson gjorde vidare gällande, att Bergslagernas järnvägar skulle ha så stor betydelse för Göteborgs hamn och för möjligheten att avsätta produkterna åt sitt uppland, medan han fruktade en dyster framtid för hamnen, därest BJ skulle bli förstatligat.

Jag kan emellertid i detta avseende inte riktigt förstå herr Olson. Det verkar, som om han hade för sig, att denna trafikåder skulle nära nog avklippas i samma ögonblick som förstatligande tillgreps. Jag tycker att detta är ett något orättvist betyg åt den folkets järnväg, som i alla fall klarat de senaste årens påfrestningar på trafikområdet, och jag utgår ifrån att möjligheterna för Göteborgs hamn att finna avsättning för produkterna åt upplandet komma att finnas även sedan BJ eventuellt skulle ha blivit förstatligat.

Herr Olson påpekade också i sitt anförande, att i BJ:s styrelse finns en socialdemokratisk majoritet, vilken sålunda representerar samma uppfattning som den majoritet vi ha i rikspolitiken och som sålunda inte heller kan misstänkas för att företräda några privatkapitalistiska intressen. Jag vill bara till detta säga, att vi naturligtvis ingalunda kunna betrakta förstatligandet av BJ såsom en partiangelägenhet. Det är inte så, att förstatligandet tillkommer för förstatligandets egen skull. Statens järnvägar få icke betraktas såsom en allt slukande Molok, som bara försöker att inom sin verksamhetsfär draga till sig så många enskilda järnvägar som möjligt. Jag tror inte heller, att det är så stora risker för att tävlingsmomentet, konkurrensen, skulle försvinna i samma ögonblick som BJ förstatligades, därför att dels kommer konkurrensen att finnas kvar mellan de olika trafikmedlen, och dels tror jag, att statens järnvägar äro så påpassade av sina kunder, av den svenska allmänheten, jag skulle också vilja säga den svenska pressen, att man i detta avseende inte behöver frukta för att utvecklingen skulle avstanna i samma ögonblick som en av dess konkurrenter, som otvivelaktigt Bergslagernas järnvägar i viss mån är, skulle försvinna. Vad vi vilja komma fram till är i själva verket en samordning av trafiken och ett förenhetligande av förvaltningsapparaten med allt vad detta kan innebära av likartade arbets- och anställningsförhållanden för de anställda.

Beträffande den lilla passus i herr Olsons anförande, där han var inne på det uttalande, som gjordes av statsrådet Myrdal under ett besök i Göteborg, så är det klart att detta får stå för dennes räkning. Så mycket tror jag mig emellertid kunna säga, att denna intervju tillkommit under mycket hastiga former i själva avskedsögonblicket och ingalunda kan anses utgöra ett uttryck för vad statsrådet Myrdal anser i denna sak.

Jag vill till slut till herr Olson säga, att när han uttryckte förhoppningen om att så länge det finns liv så finns det hopp, d. v. s. om kommunikationsministern och regeringen skyndade långsamt, så skulle det finnas förutsättningar för BJ att klara sig i fortsättningen, så har jag nog den meningen att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

han kan vara ganska lugn för att allt liv icke kommer att utsläckas för järnvägen i fråga, därest den kommer att bli förstatligad. Jag tror att om några år, därest förstatligande skulle ske, få vi anledning att återkomma till denna angelägenhet, och då skall det visa sig, att det inte är så dystert som herr Olson föreställer sig.

Beträffande frågan om möjligheten att framlägga en proposition till innevarande års riksdag i denna fråga kan jag meddela, att detta helt och hållet blir beroende på hur snabbt förhandlingarna komma att avverkas mellan SJ och BJ:s styrelse, förhandlingar som för övrigt pågå just i dessa dagar.

Herr **Olson** i Göteborg erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr statsrådet har i sin tolkning av mitt anförande lagt in något av skrytsamhet, som har legat mig alldeles fjärran. Jag har velat understryka skötseln av Bergslagens järnvägar endast i avsikt att framhålla, att detta är ett moment att taga hänsyn till, när det är fråga om att bedöma dessa frågor. Återgivandet av de synpunkter jag har anlagt på denna sak beträffande Göteborgs stad, som om denna skulle behöva hysa oro för framtiden, vilken efter förstatligandet av B. J. skulle te sig så dystert, är målningar som jag inte känner igen.

Jag har sagt, att det är av betydelse för Göteborgs stad att ha inflytande över denna järnväg och så stort inflytande som möjligt, därför att staden är ändpunkt för detta transportsystem. Det är av allra största betydelse för Göteborgs stad att ha detta inflytande. Det är någonting helt annat än att göra sig till talesman för någon misstro gentemot folkets järnväg, som inte skulle kunna taga önskade hänsyn. Vi veta dock alla, herr statsråd, att även med ett fullständigt erkännande av det tillmötesgående, som är att vänta från statens järnvägar, blir det dock inte detsamma som att ha en egen järnväg, som man själv sköter.

Att sedan vända mitt påpekande om den socialdemokratiska majoriteten i järnvägens styrelse till att jag med detta velat anlägga partisynpunkter på frågan, tycker jag också är en underlig tolkning av min mening med detta uttalande. Jag ville därmed ha sagt, att det allmännas intressen måste förutsättas vara på betryggande sätt tillgodosedda även från deras synpunkt som mena, att den enskilda verksamheten inte utgör en garanti för en sådan trygghet. Jag själv anser att välskött enskild verksamhet också utgör en garanti för sådan trygghet, men här gäller det ju att gemene man skall inse, att det i detta fall inte föreligger sådana risker i detta avseende att ett förstatligande av denna orsak är önskvärt. Sammalunda gäller förhållandet till personalen, som dock har vägt ganska tungt vid dessa diskussioner. Det bör också innebära en trygghet för den att veta, att majoriteten ser ut just på det viset den gör.

Vad jag har velat framhålla är, att det faktiskt finns nya synpunkter, som tiden har fört fram, sedan den tid då järnvägskommittén arbetade, och det är min bön till statsrådet och regeringen att beakta dessa nya synpunkter, varav jag bland annat har tillåtit mig understryka decentraliseringens fördelar. Det är mig inte obekant att det pågår en decentraliseringstendens även inom statens järnvägar, en decentraliseringstendens, som skulle på ett förträffligt sätt illustreras genom att BJ bevarades i sin nuvarande form.

Vidare yttrade:

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman! I mitt anförande underskattade jag förvisso icke betydelsen för Göteborgs stad av Bergslagens järnvägar. Vad jag trodde mig finna i herr Ol-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sons anförande var i alla fall en viss misstro gentemot statens järnvägar, eftersom han tydligen hade den föreställningen att det skulle bli så väsentligt ofördelaktigare för Göteborgs stad, därest BJ förstatligades. Om det ej är så, att herr Olson misstänker något sådant, behöver han inte heller hysa någon fruktan för att järnvägen skall övergå i statens ägo.

Beträffande de berömda uttalanden, som herr Olson gjorde om denna järnväg, glädde det mig innerst i mitt hjärta att han i egenskap av privat företagare har kunnat ge en så vacker bild av ett i grund och botten socialiserat företag som Bergslagens järnvägar ändå är.

Vad personalen angår så kan man väl i alla fall inte komma ifrån, att personalen har lagt i dagen ett visst intresse för att järnvägen skulle övertagas av staten. Av vilken anledning detta skett känner jag inte närmare till, men i varje fall tycks inte denna grupp av arbetare väja för möjligheten av att bli statstjänare.

Sedan är det givet att det kanske ligger något i vad herr Olson sade, att det inte är detsamma att det är en statens järnväg som att det är ens egen järnväg, men vi kunna ju ändå inte komma ifrån att järnvägen inte bara är till för Göteborgs stad utan även för en väsentlig del av det övriga landet.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! När jag började mitt anförande i går ställde jag en fråga till handelsministern angående hur Sveriges intressen tillvaratogs ute i Europa. Handelsministern hade ordet för en stund sedan, och jag trodde att han då skulle besvara mina frågor, men det gjorde han inte. Det är möjligt att han varit inne på denna sak i första kammaren och anser, att andra kammaren kan läsa i protokollet vad han där sagt. Annars får jag ju säga, att det hade varit en ära för denna kammare att också få del av hans synpunkter.

Vad finansministerns anförande i går beträffar så ber jag att i dag få komma med några randanmärkningar. I fråga om de farhågor, som jag tillät mig hysa om utvecklingen av vårt penningvärde och om riskerna för en underbalansering av budgeten i en tid, då vi ha högkonjunktur, så måste jag säga att jag blev ju såtillvida glatt överraskad som jag fann, att finansministern delade mina farhågor beträffande dessa båda punkter. Jag blev kanske inte riktigt lika tillfredsställd med fortsättningen av hans anförande, och det skall jag komma tillbaka till senare.

När han kom in på frågan om försvaret av penningvärdet och på min fråga, var han tänkte lägga sin nya försvarslinje, då var det bra litet av offensivanda i finansministerns svar. Jag tyckte nog närmast han kunde jämföras med en ledare, som i första hand såg utvägen att retirera och mindre att göra på stället halt. Finansministern erkände oförbehållsamt, att det penningpolitiska program, som riksbanken, finansministern och riksdagen voro överens om för ett par år sedan och gjorde stora ansträngningar för att fullfölja, utan vidare kommit åt sidan och nu inte längre var aktuellt. Det betyder ju tyvärr, att vi faktiskt nalkats den tidigare kommunistiska linjen beträffande penningpolitiken. Herr Hagberg i Luleå vill jag minnas stod här i kammaren för något år sedan och debatterade med finansministern och sökte övertyga honom om att vägen med att få ned priserna och försöka få lägre kostnader inte var framkomlig, och han rekommenderade utan vidare löneökningar. I går, om jag hörde rätt, så var det ganska skadeglatt han konstaterade, att socialdemokraterna nu ha övergivit att tala om faran för inflation, och så drog han den slutsatsen, att det lönar sig att rösta kommunistiskt.

Jag tror för min del ingalunda, att finansministern sett så lättsinnigt på den här frågan som kommunisterna göra, och jag har ingen anledning att betvivla

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att finansministerns uttalande i går, att det bör göras, jag tror t. o. m. han sade det yttersta för att söka åstadkomma att vi icke glida in i en långtgående inflation, var ärligt menat. Men vad jag betvivlar är finansministerns möjligheter och förmåga att kunna åstadkomma detta försvar på ett sådant sätt, att det blir effektivt.

Finansministern deklarerade, att han inte var emot en viss lönerörelse, som vi för all del ha märkt på flera punkter, men han menade att denna lönerörelse och dessa löneökningar icke få påverka priserna. Tillåt mig säga, att det måste väl vara en from önskan, som bara går att till en viss del fullfölja. Mig förefaller det, som det för närvarande är de bäst betalda industriarbetargrupperna, som leda lönerörelserna. Tidigare när finansministern första gången var i farten med att uppmjuka detta penningpolitiska program, talades det om att det gällde bara de eftersatta grupperna, vilka skulle få en viss jämkning uppåt. För närvarande förefaller det emellertid, som om det är många av de bäst betalda grupperna, som är mest aktiva i lönerörelserna, och ingalunda de sämst ställda. Vad de statsanställda beträffar, som ju herr Wigforss närmast har att göra med när det gäller lönesättning, så får man nog erkänna, att de ingalunda ha stått i första ledet, utan att de nog fått finna sig i att komma en bit bakefter.

Av detta drar jag den slutsatsen, att landsorganisationen, som tidigare stödde finansministerns penningpolitiska program — och jag tror att det hade en mycket stor betydelse att LO verkligen gjorde detta — har dragit tillbaka detta stöd. Och jag förmodar att det är detta, som för närvarande tvingar finansministern att föra en strategi, som mera påminner om den som fördes av en sådan fältherre som Klingspor än av von Döbeln, d. v. s. man går bit för bit tillbaka från tidigare ställningar.

Jag tror att den marginal, som finansministern tydligen ansåg borde finnas för vissa lönerörelser, är ganska begränsad. Om vi se ut över det svenska näringslivet, så skola vi finna att det arbetar under mycket olikartade förhållanden. Det finns kanske branscher, där det går att utan prishöjningar å respektive produkter vidtaga lönejusteringar uppåt och måhända inte alldeles obetydliga sådana. Men det finns återigen många branscher, där det inte finns plats för något sådant, utan där företagen skulle komma att stå i valet mellan att trots protester från priskontrollnämnden höja sina priser eller också helt enkelt inskränka verksamheten. Och gör man detta, är ju frågan, hur det kommer att uppfattas. Kommer det att uppfattas, som om den enskilde representanten för näringslivet sviker sin uppgift och sköter sitt företag på ett sådant sätt, att staten bör träda emellan och övertaga det?

Folk reagerar för övrigt inte så som herr Wigforss önskar, att de skulle göra. Jag har, såsom jag sade i går, vid ett par tillfällen lyssnat till de stora diskussioner, där finansministern deltagit, och jag har kunnat iakttaga, huru som han för sina resonemang fram till en viss punkt men sedan utan vidare stannar och inte fullföljer beskrivningen av hur det hela skall tillgå. Han resonerar ungefär på det sättet, att om det inte blir ökad insyn i företagen, framför allt när det gäller deras ekonomi, om inte de anställda få ett helt annat inflytande eller staten eventuellt övertar det hela, kommer det att bli större oro på arbetsmarknaden och parterna komma att driva sina ståndpunkter så hårt, att det uppstår fara för penningvärdet. Herr Wigforss menar tydligen, att om arbetarna själva eller staten hade ett sådant större inflytande över företagen, så skulle arbetarna känna sig lugnare. De skulle då anse, att deras löner motsvarade vad som rimligtvis kunde betalas, och några lönerörelser skulle inte behöva förekomma.

Det är därvidlag, som jag tror att finansministern — tyvärr, vill jag säga — tar fel i fråga om det mänskliga psyket. När folk exempelvis kräver mer betalt,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

så fråga de nog i allmänhet inte efter vem som äger företaget, och är det så, att de försöka se saken ur litet vidare synpunkter, är det nog ingen grupp, som vill vidkännas, att man gör något, som skadar penningvärdet. Nej, man väljer helt andra argument. Man pekar på den eller den gruppen, som har mer betalt, och säger att man begär bara — för att det skall skapas rättvisa — att få löner, som ligga i paritet med den andra gruppens, och man tar mycket liten hänsyn till vem som äger företaget.

Se för övrigt bara på hur det ligger till ute på arbetsmarknaden! Där konkurrera ju företagen om arbetskraften, och inte minst de mindre företagarna och även hantverkarna ha stora besvärligheter att skaffa sig arbetskraft. Och vad byggnadsbranschen beträffar, råder det ju många gånger en sådan brist på lämpligt folk, även för reparationsarbeten och dylikt, att lönerna på detta område utan vidare gå i höjden. Inte minst vi ute på landsbygden och framför allt då jordbrukarna torde under det senaste året ha fått lära sig åtskilligt i det avseendet.

Ja, jag skulle, herr talman, vilja gå ännu längre och säga, att den oro, som jag här har talat om kan iakttagas på löne marknaden, har återverkat även inom jordbrukarnas krets och i stort sett åstadkommit den oro som f. n. råder även där. Jordbrukarna ha, när de sett, hurusom grupper som de anse ha det relativt bra ha kunnat förbättra sin ställning, inte kunnat undgå att ännu starkare känna, att de hålla på att bli efter och att det avstånd, som statsmakterna tidigare lovat skulle utjämnas, nu återigen förstoras.

Jag undrar, om vi inte nu befinna oss i ett sådant läge, att finansministern borde taga i övervägande att upprepa vad han gjorde för ett par år sedan, när vi också sågo ganska mörkt på utvecklingen på detta område, nämligen att via riksbanken eller på annat sätt ordna en överläggning med sakkunnigt folk. Om möjligt borde man gärna också få till stånd en ny överläggning med arbetsmarknadens parter för att verkligen ställa dem inför den utveckling, som håller på att ske. Jag vill gärna erkänna, att finansministern förra gången lyckades bättre än jag någonsin trodde, och det skola vi naturligtvis hålla honom räkning för, men jag vet inte, hur långt han skulle komma denna gång.

Därmed är jag framme vid det andra svar, som herr Wigforss gav mig, nämligen angående en underbalansering av budgeten. Herr Wigforss säger — om jag uppfattade honom rätt — att det nog inte vore så lämpligt med en sådan underbalansering, när vi ha, för att använda uttrycket i statsverkspropositionen, en markerad högkonjunktur. Det är min tro åtminstone, att det skulle vara ytterligt vådligt att förstärka denna genom en rad åtgärder, som förde ut mera pengar i marknaden.

Men — och nu kommer det betänkliga — innan finansministern sedan slutade sitt anförande, kom han in på ett annat resonemang, som nog i stor utsträckning tog bort intrycket av det första uttalandet. Han gjorde en inventering av vilka möjligheter som kunna finnas för att åstadkomma nödiga medel till de sociala reformer, som ifrågasatts, och undersökte därvid olika, såsom jag tyckte fullt godtagbara vägar till besparingar, beskränningar av vissa utgifter o. s. v. Men när han kom till slutet av denna inventering, hade han fortfarande en lucka kvar att fylla, och då började han kompromissa med sig själv. Det som därvid särskilt var värt uppmärksamhet i finansministerns uttalanden, var när han gav till känna sin uppfattning om utvecklingen under den närmaste framtiden. Det var sannerligen inte någon överdriven optimism, som då kom till uttryck. Jag tyckte nästan att han var väl försiktig, men det är ju möjligt, att han blir sannspådd. Finansministern räknade sålunda inte med att den stigande nationalinkomsten skulle i någon högre grad förslå att täcka de nya utgifter, som vi

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

stå inför. Godtar man detta finansministerns resonemang, framstår ju ännu starkare behovet av en genomtänkt socialplan.

Finansministern sade i detta sammanhang, att den vidare utbyggnaden inom näringslivet försvårades av bristen på arbetskraft — och däri har han säkerligen rätt — och att det därför inte funnes några obegränsade möjligheter till utveckling i detta hänseende. Jag tror att vi utöver den knapphet på folk i de arbetsföra åldrarna, som finansministern tänkte på, måste beakta även en annan omständighet i fråga om åldersfördelningen, som inte ter sig så angenäm med hänsyn till kostnaderna för socialvården, nämligen det tilltagande antalet åldringar. Enligt en beräkning, som professor Wahlund gjort och som återfinnes i betänkandet om folkpensionering, så skulle antalet personer över 67 år 1980 utgöra ungefär 920 000, medan det år 1942 var cirka 520 000. Professor Wahlund räknar visserligen med att under denna tid folkmängden skall ha ökats med över 1 000 000, men han kommer dock fram till att antalet personer över 67 år skall ha ökat med inte mindre än $\frac{3}{4}$. Det ger ju oss också en del att tänka på i detta sammanhang.

Finansministern sade på tal om utvecklingen inom industrien, att skulle en sådan verkligen komma till stånd, så fick nog jordbruket avstå en del arbetskraft. Jag vet inte, om det skulle vara en liten tankeställare åt mig såsom jordbrukare. Jag ber emellertid att på detta få svara, att kommer det ut i marknaden bättre tekniska hjälpmedel, exempelvis en billig och bra traktor och en del andra maskiner, som underlätta arbetet inom jordbruket, så är det nog inte otänkbart, att jordbruket skulle kunna avstå någon del av den arbetskraft, som nu är bunden där. När jag i går resonerade om befolkningsutvecklingen på landsbygden, så tänkte jag inte enbart på jordbruket. Jag tänkte på den befolkningsförskjutning, som utarmar landsbygden överhuvud taget på folk och som gör befolkningen så gles, att de, som äro bosatta där, inte kunna få del av de moderna ting, som göra livet bekvämt; vägväsendet kan inte hållas på en tillfredsställande standard, man kan inte tillhandahålla telefon o. s. v. eller överhuvud taget göra de sociala anordningar, som underlätta tillvaron för människorna. Jag menar därför, att om det sker en överflyttning av arbetskraft från jordbruket till andra områden, så måste vi se till att en del andra yrken med fördel kunna bedrivas ute på landsbygden.

Jordbruksministern kom ju med en särskilt kärv vändning i går kväll — han föreföll inte vara på något särskilt gott humör — när han började tala om vad smöret kostade på Nya Zeeland. Han tycktes mena, att man borde pressa bort människor från jordbruket genom att sänka levnadsstandarden. Jag tog nu inte detta alltför högtidligt, men skulle det ligga en verklig avsikt bakom det, så vore det mer än beklagligt.

Efter de uttalanden, som gjordes här i går, torde väl stå klart, att någon samordning av de sociala reformerna eller upprättandet av något slags ordningsföljd, i vilken de skulle genomföras, liksom inte heller någon undersökning av de finansiella förutsättningarna är gjord. Nu kanske både jag och andra, när vi i går talade om dessa saker, i litet för hög grad vände oss till finansministern, ty det är väl närmast socialminister Möller, som här tjänstgör som arkitekt. Det borde vara han, som i detta fall ritade planerna och sedan underställde finansministern dem.

Finansministern talade i går om att man väl inte behöver framlägga förslag till finansiering av vissa tänkta utgifter, förrän det är klart, hur stora dessa utgifter komma att bli. Men det är nog så, såsom också herr Ohlin sade, att så fort ett förslag till sociala reformer förts fram — det må vara aldrig så löst skisserat — så finns det alltid de, som omedelbart skynda sig att reklamera för detta förslag och lova människorna de förbättringar, som där

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
antytts. Jag tror att finansministern sedan har mycket små möjligheter att välja, hur han vill förfara ur finansiell synpunkt.

Finansministern gjorde i slutet av sitt anförande den frågan: vilka förslag vill då oppositionen vara med om? Ja, vi ha redan tidigare sagt, att vi vilja vara med om åtskilliga av de förslag, som förts fram. Vi äro intresserade av bättre folkpensioner, vi anse att det bör ordnas med en allmän sjukförsäkring o. s. v. Men vi vilja också få veta vad det kostar. Det går inte att därvidlag endast bygga på de förslag, som eventuellt kommit från en utredning, ty när det t. ex. var fråga om sjukförsäkringsförslaget, så behövde det bara vara fjorton dagar eller tre veckor i kanslihuset för att det genast skulle fordras bortåt 100 miljoner mer i statsbidrag. Går det samma väg med de andra förslagen, så vet man ju inte alls vad man har att räkna med i fråga om kostnader.

Finansministern slutade sitt anförande med sin vanliga redogörelse för hurusom utvecklingen, allteftersom den fortskridit, gett socialdemokraterna rätt på olika punkter och hurusom den borgerliga oppositionen fått vika undan steg för steg. Men varför kan inte finansministern erkänna, att livet är fullt av skiftningar och att även socialdemokraterna ha fått ändra sig? Det är otvivelaktigt så, att båda parter ha fått flytta sina gränspålar, dessbättre of-tast närmare varandra. Inte minst under de krisår, som vi nu genomlevat, ha vi på bra många punkter kunnat enas om en lösning. Jag skulle också kunna räkna upp en hel del områden, där socialdemokraterna under utvecklingens lopp fått ändra uppfattning. Jag kommer exempelvis mycket väl ihåg — även om jag då inte tillhörde riksdagen — hurusom en stor folkmassa var samlad ute på riksdagshusets gård och demonstrerade mot riksdagen, när den höll på att antaga ett förslag till arbetsfredslagstiftning. Det sades då hotfulla ord om att man inte kunde svara för utvecklingen här i landet, om en sådan lagstiftning antogs. När nu kommunisterna motionera om avskaffandet av denna lagstiftning, så kan man konstatera, hurusom socialdemokraterna i likhet med oss andra anse, att den varit till utomordentlig nytta, framför allt för arbetarparten. Eller jag kan ta ett exempel, som rör försvaret. Den som varit kvittningsman i ett parti här i kammaren och kanske fram på kvällen fått göra stora ansträngningar för att se till att alla partiets ledamöter varit här för att garantera att inte skytteanslaget utan vidare skulle åka under bordet, hälsar med glädje den ändrade inställningen i detta avseende från socialdemokratiskt håll, vilken bl. a. tagit sig uttryck i att det bland de bästa och mest intresserade skyttarna inom den nuvarande hemvärnsrörelsen finns ett stort antal socialdemokrater.

Jag kan ta ett annat exempel från jordbrukets område. Det var någon, som anklagade herr Sköld för att helt och hållet ha bytt ståndpunkt mellan två riksdagar. Vad gjorde herr Sköld då? Jo, han sade: »Det är väl inte så märkvärdigt. Jag har inte samma byxor på mig nu som i fjol.» Även den gången var den ändring, som skedde, till det bättre.

Jag kan fullfölja uppräknigen med många andra exempel. Jag undrar, hur många socialdemokrater som i dag skulle vara villiga att försvara vad som stod i det gamla socialdemokratiska partiprogrammet om domstolsförfarandet och juryn. Eller om vi skulle ta till litet högläsning här — vilket jag dock inte på något vis vill ifrågasätta, då det är en alldeles för vidlyftig sak — så skulle vi kunna välja Tingstens arbete om arbetarrörelsens historia, vilket jag erkänner att jag läste med mycket stort intresse, när det kom ut. Vi skola nämligen där finna en enda räcka av reträtter från tidigare idéåskådningar.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Jag tycker sålunda att det från båda håll nog kunde erkännas, att man med vissa mellanrum fått justera sin uppfattning på olika punkter.

Innan jag slutar, skall jag, herr talman, be att få säga ytterligare några ord om förstatligandet av näringslivet.

Finansministern sade, att han inte trodde att det inom det parti, som han tillhör, fanns någon utpräglad sympati för statssocialism, och efter vad jag hört sägas och även läst i tidningarna, höll statsministern i går i första kammaren ett anförande, där han var mycket försiktig i sina uttalanden på denna punkt och ansåg att man från borgerligt håll alldeles överdrev betydelsen av vad som höll på att ske. Och är det alldeles riktigt vad en ledamot av denna kammare, chefredaktören för Afton-Tidningen, i onsdags skrev i en ledare, tydligen under intrycket av den Gallupundersökning, som han då sysslade med, kan jag inte finna, att det är så mycket kvar av det socialdemokratiska partiets gamla uppfattning beträffande socialiseringen, utan jag tror tvärtom att vi ha kommit varandra ganska nära på denna punkt.

Men trots att man naturligtvis vill taga all möjlig hänsyn till uttalanden av detta slag, så finns det vissa realiteter, som man inte kommer förbi. Vid 1945 års riksdag skedde ju dock en kraftig framstöt över hela linjen, när det gällde ett förstatligande av näringslivet. Man kom då med den ena motionen efter den andra om utredning av förhållandena inom olika näringsgrenar, och överallt hägrade förstatligandet som ett framtidsmål. När sedan fram på våren de kommittéer tillsattes, som skulle göra dessa utredningar, så kunde man inte, när man tog del av direktiven för kommittéerna liksom även av deras sammansättning, undgå att komma till den slutsatsen, att det socialdemokratiska partiet här konsekvent fullföljde socialiseringslinjen.

Jag vill bara säga, att om man skall uppfatta dessa uttalanden på det sättet, att man på socialdemokraternas sida ändrat uppfattning, så är det ju enbart bra. Ni får förlåta mig, om jag här får någonting annat i tankarna. Jag råkade i höstas bli sjuk några dagar, och jag tillåter mig nu att ta en bild från detta tillfälle. Jag vill då säga, att hela detta resonemang från herrarnas sida icke ser ut att vara någonting annat än den spruta morfin, som patienten får en halvtimme innan han skall opereras, så att han inte skall ligga och vara orolig. Kanske förhåller det sig på det sättet, herr Severin?

Herr Tingsten har försökt förklara vad socialisering är, och jag tyckte hans förklaring var så rolig, att jag läste den ett par gånger. Han skrev nämligen i Arbetarrörelsens historia, att socialisering ibland kan betyda något, som man kan men inte vill göra, ibland något som man vill men inte kan göra, och ibland något som man just håller på med. Denna definition anser jag fortfarande hålla streck.

Om jag skall summera intrycken av denna tvådagarsdebatt, konstaterar jag, att finansministern icke känner sig väl till mods över prisnivåns utveckling samt att han är tveksam om sin förmåga att åstadkomma ett stabilt penningvärde. Finansministern diskuterar olika möjligheter att på ett godtagbart sätt skaffa fram de nödiga penningmedlen till de sociala reformerna. Han erkänner själv, att detta inte är så lätt, och då blir han vacklande i sina uttalanden beträffande en underbalansering av budgeten. Finansministern vågar inte tro att denna ekonomiska utveckling kan bli så gynnsam, att den kan bilda ett tillräckligt underlag för nya stora samhällsreformer.

Vidare har i denna debatt fastslagits, att det icke finns någon socialplan, utan att man handlar från fall till fall. Finansministern har flera gånger sagt till oss på borgerligt håll, när vi tagit till orda här i debatten — och för all del med visst fog — att både herr Ohlin och jag vilja vara med om sociala förbättringar men att vi samtidigt också vilja ha lägre skatter, och han har

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
 frågat oss hur dessa båda saker kunna förenas. Men nu befinna vi oss i den situationen, att finansministern i statsverkspropositionen förklarat, dels att han funderar på en måttlig skattesänkning och dels att han framför sig ser många stora sociala reformplaner av en storleksordning, som vi måhända aldrig förr varit ställda inför. Jag hoppas finansministern tillåter mig att nu i min tur fråga, hur finansministern tänkt sig klara denna situation.

Jag ifrågasätter, herr talman, huruvida vi icke borde kunna ena oss om att det verkliga förhållandet är, att man från alla håll och från alla partiets sida vill vara med om att ordna en bättre socialvård, skapa större trygghet för människorna, när de bli gamla och sjuka, och genom olika sociala reformer lyfta upp sådana grupper i samhället, som ha det sämre ställt än de andra o. s. v. Men när vi gå vidare och undersöka vilka ekonomiska möjligheter vi ha för detta, finna vi dem ganska små. Är det icke då riktigare att — utan att ifrågasätta varandras sociala intresse eller komma med antydningar i ena eller andra riktningen — lugnt och klokt som fullmogna människor gå till överläggning om på vilka vägar och på vilket sätt vi skola ordna dessa saker? Jag tror, att detta skulle leda fram till ett resultat, som svenska folket i stort sett skulle vara nöjt med, ty svenska folket i gemen önskar icke sociala anordningar till det pris att staten tar hand om vartenda öre man tjänar, utan man vill också själv ordna något för sig och sin familj.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Herr talman! Herr Skoglund började sitt anförande med att beklaga sig över att han inte fått svar från handelsministern på några frågor, som han framställde i går angående svenska regeringens stöd åt svenska företagare i vissa östeuropeiska länder, vilkas företag voro utsatta för nationaliseringsåtgärder. Om herr Myrdal under sitt anförande i denna kammare tidigare i dag icke gick in på herr Skoglunds frågor, så har detta sin naturliga förklaring i att jag berörde dem i mitt anförande i denna kammare i går.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! I denna debatt ha nu så många talare yttrat sig, att det icke är lätt att komma med något egentligt nytt, utan man riskerar i stället att komma med upprepningar av vad som i ett eller annat sammanhang redan sagts. Jag beklagar för den skull, att jag kommer att i någon mån fortsätta på det tema, som herr Skoglund i Doverstorp nyss var inne på.

När jag i tidningarna läste om de stora förslag i olika riktningar, som framlagts beträffande de sociala önskemålen, och när jag sedan blev i tillfälle att taga del av finansplanen och statsverkspropositionen, fick jag en uppfattning om vad detta skulle komma att innebära i fråga om ekonomiska offer för Sveriges folk. Jag fick samtidigt en mycket stark känsla av att innan vi fatta beslut om dessa för vårt folk både önskvärda och värdefulla förbättringar i olika avseenden, borde det finnas en ordentlig plan, som visade svenska folket vad ett beslut om dessa saker i realiteten innebär. Det är denna enkla finansplan, om jag så får kalla den, som vi hittills saknat. Finansministern yttrade i går i sitt anförande, att han ville genomföra detta socialprogram inom den nuvarande prisnivån — om jag förstod honom rätt — och alltså med bibehållande av nuvarande penningvärde. Hur han skall lyckas genomföra denna sak är för mig en gåta. Visserligen har finansminister Wigforss visat, att han i vissa fall är en finansiell trollkarl, men detta är, såvitt jag kan förstå, ett problem av sådan storleksordning och sådan svårighetsgrad, att det torde komma att erbjuda oerhörda svårigheter att lösa det.

När jag hörde finansministern tala i går, fick jag ännu ett tillfälle att beundra hans stora optimism. Det var inte första gången jag gjorde det. Men det är alltid lika förvånande att en man med hans höga kvalifikationer, med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

hans stora begåvning, en man, som år från år sysslar med någonting så alldagligt — och jag höll på att säga tråkigt — som rikets finanser, ändå kan behålla denna livsglada optimism. Det är verkligen beundransvärt. Han överskattade inte utvecklingsmöjligheterna när det gäller att öka inkomsterna till statsverket, men han räknade ändå med ganska väsentliga utökningar på flera områden. Han sade visserligen så där en passant, att han hoppades att svenska folket icke skulle öka sin spritkonsumtion, men såvitt jag förstår skulle denna önskan ha gått i motsatt riktning om han bara varit finansminister och inte också nykterhetsman, som jag vet att han är.

I det sammanhanget vidrörde han också inkomsterna från tullverket, och där räknade han med möjligheter till inkomstökning. Den förhoppningen kan han givetvis hysa med all rätt. Men han räknade i första hand med bestående möjligheter till ökade inkomster för statsverket genom näringslivets utveckling. Herr Skoglund i Doverstorp har nyss varit inne på detta, och jag vill här bara tillfoga några ord.

Det är riktigt som herr Skoglund i Doverstorp sade, att bristen på arbetskraft utgör en viss broms, ty det behövs ju en utökning av arbetskraften för att den expansion, som finansministern räknar med, skall kunna komma till stånd. Där hade finansministern dock en reserv — och den är ju inte ny — nämligen den reserv, som landsbygsbefolkningen representerar. Denna reserv har tillgripits vid många olika tillfällen och på många områden. Ty i första hand var det ju ifrån landsbygden, denna ökade arbetskraft skulle tagas. Men jag undrar, hur länge man skall kunna hålla på att pumpa ut jordbruksbefolkningen på detta sätt, både kvalitativt och kvantitativt. Tror inte finansministern och herrarna och damerna i denna kammare att denna möjlighet nu håller på att sina, att reservoaren nu håller på att bli så utpumpad, att det snart inte finns mycket kvar? Det är inför en sådan situation jag skulle vilja stanna och göra några reflexioner.

När jag därefter fortsätter min tankegång, vet jag inte om finansministern resonerar på samma sätt som jag, men det vore kanske möjligt, särskilt om jordbruksministern får igenom sitt förslag om jordbrukets rationalisering, i vilket fall det blir ett visst befolkningsöverskott för landsbygden. Man räknar ju med möjligheten att kunna rationalisera bort omkring hundra tusen brukningsdelar. Under sådana förhållanden blir det kanske ett socialt problem att få plats för dessa människor, som hittills arbetat på sina jordbruk. Det har ju nämnts att denna rationalisering skulle ske frivilligt. Med den kännedom jag har om jordbruksbefolkningens betänksamhet när det gäller förflyttningar, ställer jag då den frågan, om denna förflyttning manne inte skulle dra så långt ut på tiden, att den inte riktigt passade ihop med det övriga näringslivets expansion. Där har man dock en liten pådrivare i bakfickan — och kanske är den för övrigt inte så liten. Visserligen tog jordbruksministern i går tillbaka en del av vad som sagts i fråga om premielåneverksamheten, där det »skrivits litet för starkt» som han uttryckte sig, men han bibehöll dock den ståndpunkten, att avsikten varit att varna för ett bortödslande av statsmedlen på en förbättring av sådana jordbruk, som sedan skola slås samman. I annat fall kunde man nämligen råka sätta en käpp i hjulet för möjligheterna att fortsätta med rationaliseringen. Om jag alltså tar fasta på jordbruksministerns visserligen något modifierade förslag, så ligger det däri självfallet en starkt pådrivande kraft, som lätt kan medverka till jordbruksbefolkningens överflyttning till det övriga näringslivet.

Jag stannar ett ögonblick inför den tanken: tro herrarna och damerna överhuvud taget att, därest denna plan skulle fullständigt genomföras, det i och för sig skulle medföra någon verklig lyckokänsla för hela vårt svenska folk?

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Är det inte så, att så länge som dessa människor bo kvar på landsbygden — även om de ha en betydligt lägre levnadsstandard än människorna i samhällena — äro de ändå mindre beroende av olika fluktuationer? De äro inte ställda alldeles på bar backe. De ha någonting att hålla sig till. De ha kanske en stuga, de ha möjlighet att erhålla vedbränsle, de ha kanske en, två eller tre kor o. s. v. Nu vet jag att jordbruksministern kommer att svara mig på den punkten och säga, att »det är stödjordbruk, som Svensson i Grönvik talar om, och det är inte meningen att bortrationalisera dem». Men om detta är riktigt, så skulle jag vilja fråga: hur skola myndigheterna handla när det gäller ansökningar om statliga stödåtgärder till dessa s. k. stödjordbruk? Skola för dem gälla helt andra bestämmelser, och skall man beträffande dem föreskriva något helt annat för att dylikt stöd skall beviljas? Eller skall det bli på det sättet, att man säger att jordbruket är ett stöd och att den andra verksamheten är den huvudsakliga? Är det så, då får jag säga, att det inte blir lätt att ens ha kvar dessa s. k. stödjordbruk. Om man framdeles fortsätter med samma metod som man nu tillämpar, så vet jag inte, om det kommer att gå fortare eller långsammare, men att det kommer att gå säkert, därom kan knappast råda någon tvekan.

Om jag därefter skulle säga ett par ord om prispolitiken som sådan, så vill jag bara snudda helt hastigt vid den. Vad penningvärdet beträffar kan man konstatera, att man nu är benägen medge vissa löneökningar. Jag vill på den punkten helt instämma med herr Skoglund i Doverstorp och försäkra, att inte heller jag för ett ögonblick varit misstänksam eller tveksam beträffande stats-tjänarnas löner, som ju på sista tiden stått i förgrunden. Jag tror det är fullt motiverat med den ökning, som det är fråga om att de skola erhålla. Men detta kommer att påverka de övriga grupperna i samhället. Och ställningen för närvarande är ju den, att det nu pågår avtalsförhandlingar mellan lantarbetarna och deras arbetsgivare, och lantarbetarna är den grupp i samhället, som är den lägst betalda för närvarande. Hur skall det då bli möjligt att höja arbetslönerna för lantarbetarna utan att förändra prisläget i något avseende? Det påstods visserligen i olika sammanhang i går, att detta är möjligt, men det skulle vara intressant att veta hur man tänkt sig komma till rätta med den saken.

Nu kanske man säger, liksom jordbruksministern antydde i går kväll, att det finns vissa jordbruk, som äro privilegierade. Han menade väl därmed att de större jordbruken, d. v. s. gårdarna med de större åkerarealerna och med det största antalet lantarbetare, skulle på något sätt ha större möjligheter att inom ramen av den nuvarande prispolitiken höja lantarbetarnas löner. Men det finns ju andra arbetare i den svenska jorden än de löneanställda. Skola de ställas alldeles utanför i det här sammanhanget?

Herr Fast sade i går att jordbruket är lönande, och som bevis på den saken visade han på de ökade fastighetspriserna. Men jag undrar, herr Fast, om det inte är på det sättet beträffande priserna på de jordbruksegendomar som bytt ägare under den sista tiden, att dessa mera varit beroende på penningöverflödet hos dem, som räknat med att skära guld med täljknivar, sedan de väl erhållit ett jordbruk. Att min reflexion i det fallet är riktig framgår av att man i mycket stor utsträckning, sedan man lyckligen förvärvat en fastighet, underlåter att överhuvud taget bruka jorden. Man lämnar den öde och låter husen förfalla. Detta menar jag är ett bevis för, icke att jordbruket som sådant är lukrativt, utan för att de som placerat pengar i jordbruksfastigheter själva anse, att det icke betalar sig att driva jordbruket. De höjda fastighetspriserna kunna därför enligt min mening icke utgöra något bevis på en god lönsamhet för jordbruksdriften.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

När jag nu har gjort dessa mina reflexioner, stannar jag inför en återblick på hur det skall vara möjligt för finansministern att med bibehållet penningvärde genomföra det nu skisserade reformprogrammet. Jag skulle tro, att den enda och säkraste möjligheten att kunna bibehålla penningvärdet är att det praktiska arbetet intensifieras i detta land. Det är på denna väg vi överhuvud taget skola kunna få en ökad levnadsstandard. Tyvärr ser man så litet av uppmuntran på denna punkt. Jag uppskattar visserligen alla de sociala förslag, som föreligga, och även den i bakgrunden liggande tanken om ett förbättrat undervisningsväsende, men allt detta är beroende — och i det fallet kommer jag i nära kontakt med vad herr Skoglund sade — på våra ekonomiska möjligheter att bära kostnaderna. Annars kanske det blir som Fröding säger, att det ska vi ha och det ska vi ha, men jag hoppas att vi skola slippa att komma fram till Frödings blekladga: Erk du, Maja du, var ska vi ta't?

Man må kalla dessa mina reflexioner enkla, kanske rent av enfaldiga, men jag tror det är något som det inte går att komma förbi i nuvarande situation. Jag upprepar, att vi stå inför så många önskvärda reformer, som skulle bli till fördel för vårt folk, under förutsättning att den ekonomiska bärkraften räcker till för att bära dem.

Till sist bara ett par ord i ödmjukt tonfall i anledning av de stränga toner, som hördes i går, när det gällde mjölkfrågan. Man kan därav dra den slutsatsen, att den där leksaken strejk, den skall inte lillebror befatta sig med, ty den är förbehållen storebror, därför att han är mera van att handhava den efter långvarig träning och under husfaderns välvilliga uppmuntran och överseende. Lillebror skall hålla sig vid dörren och vara till hands, ifall storebror behöver någon byggbit — då skall han vara beredd att ge honom den — men hans uppgift skall vara att passa upp vid matbordet. Det är en uppgift, som man nu anser sig kunna skjuta på framtiden.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Ohlin**: Herr talman! Med anledning av att frågan om de baltiska flyktingarna och de i de tyska trupperna ingående balterna och deras hemsändande varit föremål för diskussion i båda kamrarna i går och i dag, skall jag be att få börja mitt anförande med ett kort uttalande i detta spörsmål.

Som ledamot av den regering, som fattade det ifrågavarande beslutet, bär jag naturligtvis min andel av ansvaret. Jag vill emellertid uttrycka mitt beklagande av att detta beslut blev så onyanserat som fallet var. Huruvida det funnits möjligheter att under sommaren åstadkomma en modifikation av beslutet, undandrager sig mitt bedömande, men jag är benägen att anse utsikterna därtill mycket små. Jag beklagar alltså det inträffade. Intet av det jag här sagt avser att i minsta mån reducera min del av ansvaret.

Innan jag övergår till att bemöta en del av finansministerns yttrande i går, skall jag be att i förbigående få mycket kort beröra två spörsmål. Det första gäller det nyligen fastställda priset på bensin med tvångsinblandning av sprit. Detta pris, 43 öre, innebär, att tvångsinblandningen ekonomiskt sett bäres av bilismen, fastän motiven för denna produktion av sprit såsom inhemskt motorbränsle huvudsakligen äro att söka i försvarets behov därav och kostnaderna därför närmast äro en försvarsutgift. Att därför lägga hela denna kostnad, uppgående till ungefär 5 öre per liter, på bilismen, står väl knappast i god överensstämmelse med principerna för finansieringen av kostnaderna för vägväsendet och den begränsning i fråga om bördorna för bilismen, som i samband därmed brukat fixeras. Jag skall inte här uttala mig om i vad mån hän-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

syn till beredskapen motiverar, att spritproduktionen uppehålls i ungefär nuvarande omfattning på längre sikt efter det att staten om ett eller annat år erhåller större frihet därvidlag. Jag vill endast förklara, att jag betraktar den nuvarande anordningen för finansieringen av denna sak närmast som ett provisorium, som jag anser det bör bli tillfälle för riksdagen att senare taga ställning till, när spörsmålet om en förändring blir aktuellt på grund av föreliggande omständigheter.

Sedan skulle jag vilja kort omnämna en fråga av betydelse för näringslivet, nämligen möjligheten att vår handel med Tyskland, det ockuperade Tyskland, åter kommer i gång. Jag vill understryka vikten av att regeringen gör allt som den kan göra i fråga om energiska påtryckningar på de ockuperade makterna — jag tänker då närmast på Nordvästtyskland — för att åstadkomma att ett visst varuutbyte med denna och naturligtvis även övriga delar av Tyskland kan komma i gång. Det är mycket lätt för regeringen, tror jag, att visa, att detta skulle vara till fördel för alla parter, även för ockupationsmakterna och andra länder som vänta att få skadestånd från Tyskland. Jag har ingen som helst anledning att tro, att regeringen inte försökt göra detta, men jag har likväl velat framhålla angelägenheten av att man här driver på med den största tänkbara energi och inte låter ett eller två misslyckanden nedslå lusten att fortsätta. Situationen kan nämligen i ett militärockerat land vara sådan, att det finns mycket motstånd att övervinna, motstånd som sammanhänger med tröghetens lag, innan handel med ett neutralt land tillåtes.

Sedan vill jag, innan jag övergår till den onekligen mera kritiska delen av min diskussion av finansministerns yttrande, först deklarerar, att jag är mycket glad över hans bestämda uttalande rörande regeringens inställning till försvaret av penningvärdet: att regeringen anser att man skall med all energi försöka att försvara den prisnivå och det penningvärde som vi ha och inte tillåta att penningvärdet börjar att rutscha utåt.

Men när det gäller den fråga, som vid en remissdebatt kan anses vara den centrala, nämligen den framlagda finansplanen, måste jag i likhet med herr Skoglund i Doverstorp börja med att konstatera, att finansministern har erkänt att här föreligger på litet längre sikt inte någon plan alls för finansieringen av de utgifter, som från annat håll inom regeringen ha utlovats, reformer, som man t. o. m. lovat skola komma till stånd utan tidsutdräkt.

Jag tillät mig fråga, huruvida socialministern, när han gör mycket precisa uttalanden rörande tidsperioder och dylikt för dessa reformer, talar å regeringens vägnar, men jag fick inte något svar. Jag förmodar att det måste tolkas så, att regeringen till fullo ställer sig bakom dessa socialministerns uttalanden. Ty i annat fall måste man ju fråga sig — inte minst med tanke på handelsminister Myrdals uttalande rörande Bergslagernas järnvägar, som kommunikationsministern nyligen har tagit avstånd ifrån — huruvida det håller på att bli en vana att den ene eller andre regeringsledamoten gör ett uttalande, som i det eller det sammanhanget kan väntas vara populärt, för att sedan i alla fall regeringen inte skall känna sig bunden. Så kan det naturligtvis inte förhålla sig. Det måste vara så att regeringen har givit socialministern fullmakt att deklarerar, att de sociala reformerna skola genomföras och läggas på riksdagens bord så snart detta tekniskt är möjligt.

När nu finansministern erkänner, att här finns inte någon plan för hur reformerna skola finansieras, så måste man konstatera, att regeringen förfar på ett som jag tycker rätt djärvt, för att inte säga rent ut något vårdslöst sätt. Den bestämmer sig för så stora saker utan att först ha tagit reda på finansieringsmöjligheterna. Finansministerns svar i går på denna punkt var ju inte något svar. Han sade, att man kan naturligtvis inte göra en detaljerad

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

finansplan innan man har fått utgifterna bestämda. Jag vill därtill genmäla vad jag redan då framhöll i en replik — och herr Skoglund har varit inne på samma sak — att regeringen, såvitt jag förstår, bör ha *samma grad av bestämdhet* i fråga om uppfattningen hur pengarna skola skaffas som man har vid uttalandena om att de och de sakerna skola genomföras utan dröjsmål.

Det mest sensationella emellertid av det som finansministern uttalade i går, när det gällde finansieringen av dessa stora reformer, var hans förklaring att en stegring av nationalinkomsten kommer icke i och för sig att nämnvärt underlätta finansieringen av dyrbara sociala reformer. Han sade att nationalinkomstens stegring kan ej väsentligt ändra förutsättningarna för finansieringen av nya sociala utgifter, ungefär så har jag antecknat. Sedan sade herr Wigforss, att om nationalinkomsten på ett årtionde stiger, jag tror han sade med t. ex. 25 procent, d. v. s. med ungefär 2 000 miljoner kronor, så är det inte troligt att staten får in mer än ungefär 300 miljoner i ökade skatteinkomster. Man måste ju medge, att vore detta riktigt att staten vid en 25-procentig stegring av nationalinkomsten inte finge ut mera än 300 miljoner kronor till finansiering av allmänna utgifter, så bleve det inte mycket över, sedan en viss mer eller mindre automatisk stegring av olika utgiftsposter har finansierats.

Innan jag ingår på kalkylerna skulle jag emellertid vilja fråga dem, som när det gäller statens finansiella frågor närmast representerat det sunnda bondförståndet: hur kan det vara möjligt för ett land att någonsin få råd att höja den sociala standarden utöver vad man hade råd till, när landet var ett fattigt land, såvida inte en stegring av nationalinkomsten ökar möjligheterna att få råd till det? Om finansministern har rätt, så skulle det varit lika lätt att genomföra dessa dyrbara sociala reformer för 10 eller 20 år sedan med den nationalinkomst vi då hade, men det är väl ändå uppenbart orimligt att göra ett sådant antagande? Varför gjorde i så fall den socialdemokratiska regeringen på 1930-talet inte något försök alls i denna riktning? Blir det inte lättare att ge fattiga, sjuka och barnrika medlemmar av vår nation en bättre standard, när hela nationalinkomsten, när hela den kaka vi skola dela, blir större? Jag tror att ett närmare övervägande här skall övertyga även finansministern att hans ståndpunkt i går icke låter sig försvara.

Låt mig emellertid säga ett par ord till om siffrorna, eftersom denna sak onekligen är central. Komma vi att få ökade utsikter att finansiera dessa reformer om några år, ifall produktiviteten fortsätter att stiga, eller komma vi inte att få det? Då vill jag först säga, att finansministerns uttalande, om jag inte hörde fel, att nationalinkomstens stegring med 25 procent bara skulle ge 2 000 miljoner kronor, avsåg — om det inte var ett missförstånd från min sida på den punkten — inkomststegringen under en tioårsperiod. Hittills har man på grundval av stegringen i produktiviteten före kriget och under antagande att produktiviteten efter kriget inte skulle komma att stiga långsammare, räknat med en stegring av nationalinkomsten på ungefär 25 procent. Det blir mellan 4 000 och 4 500 miljoner kronor på ett årtionde, och det ställer genast saken i ett annat ljus. Låt oss uppskatta, hur mycket staten och kommunerna tillsammans skulle kunna tänkas få på 4 000 miljoner kronor ökad nationalinkomst — ty det är ju även kommunernas inkomster det gäller. De sociala utgifterna finansieras delvis av kommunerna, och fördelningen av bördan mellan stat och kommun är inte en gång för alla fastställd. På en nationalinkomst av 16 000 miljoner kronor tar staten ut ungefär 3 000 miljoner kronor i skatter. Det är 18 à 19 procent. Även om man tar bort omsättningsskatten, kommer man i alla fall till en siffra, som är omkring 16

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

procent. Sedan ha vi de kommunala skatterna. Jag tror att hur man än vrider och vänder på detta problem, kommer man inte till en mycket lägre siffra än den som professor Lindahl rör sig med i andra sammanhang om hur stor del av nationalinkomsten som inflyter till det allmänna. Det är en siffra som ligger mellan 20 och 30 procent. Man får nämligen taga hänsyn till att den progressiva beskattningen gör, att *under eljest lika omständigheter* skatteinkomsten stiger något snabbare än skatteunderlaget. Å andra sidan motverkas detta av om skatteunderlaget stiger särskilt på bredden, och jag fäster för min del inte någon särskild vikt vid antagandet att skatteinkomsten skulle stiga snabbare. Jag kommer alltså till slutsatsen, att mellan 20 och 30 procent av nationalinkomstens stegring bör det allmänna kunna påräkna med nuvarande skattesatser. Det betyder, om vi räkna med en tioårsperiod och en ökning av nationalinkomsten på 4 000 miljoner, en ökning av inkomsterna på ungefär 1 000 miljoner kronor. Detta ställer möjligheten att finansiera inte bara automatiskt stigande utgifter utan även andra i en helt annan belysning än den som finansministern presenterade.

Jag undrade, när jag hörde finansministerns uttalande i går, om detta var menat såsom en varning till de kretsar bland hans egna anhängare, som onekligen ha lekt med tanken att man skulle rent tillfälligt kunna finansiera sociala utgifter med lån, trots att budgeten inte kan rymma dem, ty under loppet av några år skulle nationalinkomsten växa in i den så att säga litet för stora sociala klädnaden, och därför skulle det inte vara så farligt att låna under en övergångsperiod. Nu förklarade finansministern, att man skall inte räkna med att folket växer in i en något för stor social klädnad. Jag måste erkänna, att syftet med finansministerns förklaring var lovligt, om han vill bromsa litet beträffande dem, som vilja finansiera stora löpande utgifter med lån, men jag tror att hans argumentering inte är hållbar. För min del fäster jag allt fortfarande en betydande vikt vid det förhållandet, att ju mer den allmänna inkomststandarden stiger och således nationalinkomsten växer, desto större böra våra möjligheter bli att även förbättra den sociala standarden för de människor, som de sociala reformerna främst taga sikte på.

Finansministern talade sedan om de olika formerna för socialisering. Han sade, att man talar tydligen för döva öron, när man förklarar att socialisering inte är detsamma som förstatligande utan ett vidsträcktare begrepp. Jag erkänner, att jag inte riktigt förstår, hur finansministern kan påstå, att han talar för döva öron därvidlag. Jag har knappast varit närvarande vid någon sådan här socialiseringsdiskussion, där det inte mycket kraftigt har understrukits att socialiseringen bland annat skulle innebära dels statmonopolisering, dels en mera central dirigerings av annan art, t. ex. av den typ som kommissionerna utgjort under kriget. Det finns ju också andra former som ej sällan diskuterats. Man kan ha s. k. arbetarrådssocialism, där arbetarna i en fabrik välja verkmästare, förmän, ledning och styrelse. Detta prövades efter förra världskriget i en del stater. Det vore av intresse att höra om det är ett sådant system som man räknar med såsom en alternativ möjlighet. Så finns det den egentliga producentkooperativa formen, där arbetarna med egna eller lånade medel finansiera ett företag, som de själva äga och styra samtidigt som de arbeta i det. Och så finns den konsumentkooperativa formen för att äga producentföretag, som här i landet ju spelar en viss roll.

Finansministern har nyligen i ett yttrande berört den producentkooperativa formen med en viss välvilja men utan att närmare diskutera saken. Jag tillåter mig därför säga, att om det är så att det är den organisationsformen, som man i socialdemokratiska kretsar tänker på — gör då ett försök att pröva den! Det finns intet förbud i den svenska näringslagstiftningen mot den saken. Vi ha

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ju haft ett försök med Byggnadsarbetarnas byggnadsföretag, fastän det mycket snart misslyckades och fick ordnas om på annan bas, men med bibehållande av det gamla namnet, tror jag. Varför inte göra försök på alla de punkter, där man kan låta erfarenheten tala, i stället för att röra sig med allmänna talesätt? Den konsumentkooperativa formen prövas ju i praktiken. Det är säkerligen ingen som har något emot detta. Nog skulle det vara lättare för socialdemokraterna att inte ständigt behöva återkomma och beklaga sig över att den form av socialism som motståndarna kritisera är inte den de mena, om de litet tydligare ville tala om vad det är för former de mena.

När finansministern säger att det är de borgerliga som dra upp skiljelinjer, måste jag inför ett så djärvt och så verklighetsfrämmande påstående läsa upp några meningar ur det nya socialdemokratiska principprogrammet, antaget år 1944. Här står t. ex. att »socialdemokratiens mål är att så omdana det borgerliga samhällets ekonomiska organisation, att bestämmanderätten över produktionen lägges i hela folkets händer, flertalet frigöres från beroende av ett mindretal kapitalägare och den på ekonomiska klasser byggda samhällsordningen lämnar plats för en gemenskap av på frihetens och likställighetens grund samverkande medborgare». Sedan talar man »fåtalets makt att tillägna sig frukterna av de många arbeten». Så framhålles det att arbetarklassen är »medveten om sin historiska uppgift att vara bäraren av en ny produktionsordning, som icke styres av ensidiga och begränsade vinstintressen. — Inom stora och växande delar av näringslivet äro ägare och arbetare skilda klasser, klasskampen blir en ofrånkomlig konsekvens. Socialdemokratien vill åter förena arbetarna och egendomen.»

Ja, finansministern småler — ett igenkännande småleende, hoppas jag, för det betyder väl inte att han fäster ringa vikt vid vad som står i det socialdemokratiska programmet och att han underkänner betydelsen av vad jag här läser upp för att försöka klarlägga, om det är socialdemokraterna eller andra, som här dra upp skiljelinjer mot de s. k. borgerliga.

Här talas vidare om »de arbetandes gemensamma bestämmanderätt». Tydligt menar man bestämmanderätt över företagen, vilket ju måste syfta på en annan organisationsform än det enskilda näringslivet. Nej, herr finansminister, det är alldeles klart att även om de som skrevo under 27-punktsprogrammet anlade en rad synpunkter på frågan om vad som skulle vara opportunt för tillfället att säga eller icke säga, så ha de som godkänt principprogrammet varit fullt medvetna om att man skulle fortsätta att — liksom hittills under årtionde efter årtionde — dra upp ganska skarpa gränser mot vad man kallar det borgerliga samhället.

När nu finansministern skall kritisera det borgerliga liberala samhället säger han, att för liberalismen är kapitalet och dess förräntning det centrala, men för oss socialister är människorna det centrala. Denna karakteristik utav liberalismens samhälle finner jag fantastisk! Observera att detta yttrande fälles i en diskussion år 1946 om den sociala liberalism som *nu* finnes. Det är inte någon akademisk disputation om 1800-talet vi här syssla med.

Såvitt jag kan finna är det karakteristiskt för den ekonomiska organisationen i det liberala samhället, att man anser att prusbildningen bör vara en vägledare för produktionens inriktning, därför att prusbildningen smidigt dirigerar produktionskrafterna till sådana områden av näringslivet, där de producerade produkterna kunna vinna efterfrågan från konsumenter, som använda sitt fria konsumtionsval till att köpa de varor, som de anse att de bäst behöva. Vill man inte detta, vill man inte att kapitalet skall förräntas, som herr Wigforss säger, vill man inte att prusbildningen skall vara vägledande och utmärkande för produktionens dirigerings, då får man ju lov att på något annat sätt, t. ex.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

genom kommissionsväsende, bestämma att den och den industrigrenen skall få öka så och så mycket, den skall få så och så mycket råvaror så att folket får så och så mycket av dessa varor, etc.

Det är klart att vi liberaler inte mena att prisbildningen allena, utan några modifikationer, kan få styra det ekonomiska livet. För det första äro vi varma anhängare av social lagstiftning och allt vad den innebär, för det andra tröttna vi inte att understryka företagens sociala ansvar både mot de anställda och mot allmänheten. För det tredje framhäva vi behovet av monopolkontroll, en viss övervakning över enskilda monopol så att de inte beskatta allmänheten. Och i fråga om den ojämna inkomstfördelningen, som med en viss rätt anses vara svagheten i det fria konsumtionsvalet — därför att den rikets krona väger lika tungt som den fattiges när det gäller att bestämma vad som skall köpas, konsumeras och produceras — är den socialliberala ståndpunkten: man bör sträva efter en så jämn inkomstfördelning som det är möjligt att uppnå utan att skada de välståndsbildande krafterna. Vi tro att man får ett bättre samhälle genom att bygga på en relativt fri organisation för näringslivet med dessa sociala modifikationer än genom en eller annan form av central dirigerering, det må vara statsmonopol eller dirigerering av kommissionstyp eller någon annan form av central dirigerering, som herr Wigforss möjligen kan tala om. Vi tro att det decentraliserade systemet ger bättre möjligheter i längden.

Om finansministern inte vill att räntabiliteten skall godkännas som vägledare i produktionen, med de angivna modifikationerna, vore det av värde om han ville upplysa om hur man skall förfara. Skall produktionen drivas så att den ibland ger förluster, som staten då skall täcka, eller vad skall vara den vägledande principen?

Till sist några ord om finansministerns slagnummer i diskussionen i går liksom, tror jag, vid en hel del föregående debatter i denna fråga. Finansministern vände sig vid detta tillfälle till mig och frågade: borde inte ni liberaler fundera en liten smula över vad det beror på att de liberala partierna ute i världen gått tillbaka, medan arbetarpartierna gått framåt? Förklaras inte detta av att människorna ändå känt mera förtroende för de idéer om hur friheten skall tryggas i samhället, som arbetarpartierna ha, än för de idéer om frihet som liberalismen förfäktar?

Jag vill härpå svara att jag tror *inte* att arbetarpartiernas framgång förklaras på det sättet. De politiska arbetarpartierna ha vuxit fram som en parallellföreteelse till den fackliga arbetarrörelsen. Det fanns för, skola vi säga, 50 å 75 år sedan en fattig, man kan gott säga undertryckt, grupp av industriarbetare och motsvarande, som kände ett behov av att organisera sig, hålla samman för att skaffa sig en bättre ställning. Och denna organisation på det fackliga området fick en naturlig motsvarighet i ett politiskt arbetarparti. Men den marxistiska, socialistiska teorien blev en principiell påbyggnad utan något närmare konstitutivt sammanhang med den fackliga arbetarrörelsen, utan närmare betydelse för arbetarrörelsens praktiska arbete. Den marxistiska teorien tillhandahöll i dåvarande läge en del slagord som kändes, tror jag, såsom motsvarande ett visst behov. Om t. ex. den som inte alls har något att säga till om i samhället får höra, att nu skola vi göra om det och införa proletarietets diktatur, där de nu undertryckta skola bestämma, så anslår väl detta vissa känsloträngar: vi skola fram och ta makten.

På samma sätt förhöll det sig med en annan tes: Proletärer i alla länder, förena er! Ni höra samman. Förena er mot kapitalismen! Kapitalisterna i ert eget land ha ni ingen samhörighet med. Denna negation av det nationella, låt vara i en icke-socialistisk värld, har en viss förankring i den dåvarande marxistiska tankevärlden. Efter hand som välståndet stigit, så att arbetarpartiets anhängare inte längre känna sig i samma grad som proletärer, ha emellertid

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sympatierna för dessa marxistiska talesätt tydligen börjat avtaga. Känslan av den ofrånkomliga klasskampen t. ex. har försvagats. Proletariatets diktatur talar man nu inte mycket om, lyckligtvis, vill jag säga. De antinationella strömningarna ha väl också i stor sett försvunnit genom att arbetarklassen känner en närmare samhörighet med sitt fosterland.

Kvar finnas av denna doktrinära marxistiska belastning dock vissa saker: en viss benägenhet a priori för kollektiva former i näringslivet, mot enskild företagsamhet, en benägenhet som rätt naturligt uppkom förr i tiden, när massorna voro så fattiga och företagsägarna relativt rika. Men jag tror att jag kan säga att även denna benägenhet har börjat, låt vara i mindre grad, tunnas ut. Jag hoppas för min del att man så småningom skall inse även bland arbetarpartiets anhängare, att de sociala kraven kunna lika bra tillgodoses i ett samhälle med mindre kollektivistisk organisation och att effektiviteten i samhället i längden kan tryggas säkrare genom en smidigare, mer rörlig organisation, som bättre passar en värld där allting förändras. Konsumentkooperationen och dess stora skaror av anhängare, som i betydande omfattning tillhöra arbetarpartierna, ha tydligen redan insett detta, så denna process pågår. Sanningen är på marsch, skulle man kunna säga, om man vill använda ett litet patetiskt uttryck.

Den inledning till partiprogrammet, ur vilket jag nyss läste upp några korta brottstycken och som är tydligt marxistiskt präglad, framstår om den jämföres med statsministerns deklaration i går i första kammaren som en gengångare från en svunnen tankevärld, inte helt försvunnen men till stor del. Den dag man vill erkänna detta inom arbetarpartiet och därmed *definitivt* göra en nyorientering, inte bara när man skriver ett opportunitetsprogram för ett par år utan på längre sikt, den dagen blir det säkert mycket lättare att samarbeta med de andra partierna, utom möjligen med partiet längst till vänster. Det är det målet, att skapa klarhet i detta avseende, som denna principiella socialiseringsdiskussion strävar efter.

Som herr Skoglund i Doverstorp nyss yttrade kunna väl alla partier erkänna att de ha justerat sin uppfattning. Jag har tillåtit mig denna tillbakablick på den socialistiska tankevärlden endast därför att herr Wigforss i går onekligen direkt inbjöd därtill. Det förefaller mig som om det egentligen endast är den skillnaden mellan partierna, när det gäller justeringen av ståndpunkterna, att det socialdemokratiska partiet är det mest konservativa i fråga om att företa ändringar i de skrivna programmen. Det är väl också därför som man i detta parti får en sådan olustkänsla inför diskussionerna om vad som står och inte står i principprogrammet. Bara vi som äro utanför kunde få veta litet mer om vad det är som står kvar mera som en dekoration och därför att det har affektionsvärde, och vad det är som man verkligen tar på allvar, skulle debatten säkerligen vinna i klarhet.

Om nu finansministern gentemot allt detta invänder: nej, det som gjort att arbetarpartiet här i Sverige och på andra håll gått fram har inte varit den omständigheten att vi utgjort ett socialreformatoriskt arbetarparti, samverkande med den fackliga rörelsen — orsaken är vårt socialistiska program — anser jag att han skall få mycket svårt att göra troligt att det förhåller sig så. Och ännu svårare får han om han vill påstå, vilket han verkligen gjorde i går, att det är det socialistiska programmets inställning till frihetsproblemet som gör att arbetarpartiet haft framgång. Ty under de här decennierna kunna vi väl säga att frihetsproblemet icke i praktiken gällt en socialistisk samhällsordning contra en annan. Det har gällt att inom det liberala, borgerliga samhället ge arbetare och alla andra medborgare full medborgarrätt, och därvid har arbetarpartiet understött den pionjärinsats, som de liberala partierna gjorde under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Därför tror

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
 jag det är fullständigt omöjligt att påstå, att arbetarpartiets framgång visar, att det socialistiska programmets ställning till frihetsfrågan varit orsaken till dess framgång.

Arbetarpartiet har f. ö. icke kunnat bedriva någon socialiseringspolitik fram till nuvarande tid, ty det har varit beroende av röster från andra, icke-socialistiska partier. I betraktande av i hur ringa grad människorna läsa program och hur mycket de fästa sig vid handlingar, är detta faktum allena tillräckligt för att göra sannolikt, att de breda massorna bland arbetarpartiets väljare icke ha stött detta parti på grund av det socialistiska programmet. Kanske observerade finansministern den senaste galluputredningen som visade, att ungefär två tredjedelar av de tillfrågade inte hade hört talas om 27-punktsprogrammet, detta trots att vi i de icke-socialistiska partierna hjälpt till så mycket med att tala om detta program, utan att dock få tillbörlig tack-samhet från socialdemokraternas sida för denna vår insats. Jag tror för min del alltså, att de socialdemokratiska partierna gått framåt därför att de varit socialreformatoriska arbetarpartier och inte därför att de varit socialistiska.

I den mån levnadsstandarden ökat har stämningen för socialismen på många håll avtagit, och särskilt här i Sverige kan man konstatera att de marxistiska inslagen uttunnats. Den politik som arbetarpartiet nu företräder, avviker mycket från den som fanns i programmet för tjugofem år sedan. Av hänsyn till tiden skall jag inte läsa vad som stod där då, men det kanske kan ske vid annat tillfälle, om det behövs.

Jag inbjuder kammarens ledamöter att vid tillfälle göra en jämförelse mellan det socialdemokratiska principprogrammet under perioden 1920—1944 å ena sidan och å andra sidan hans excellens herr statsministerns förklaring i första kammaren i går. Statsministern säger att ingenting som är fientligt mot det enskilda näringslivet ha vi i tankarna, men i programmet står ju i stort sett att det enskilda näringslivet successivt skall avskaffas, låt vara inte nödvändigt genom statsmonopol, men på ett eller annat sätt skall det avskaffas. Vinstmotiven skola ju inte få vara vägledande, som det står i de satser jag nysst läste upp. Ja, arbetarpartiet här i Sverige har gått mycket långt i social-liberal riktning — för långt tycker kanske herr Wigforss innerst inne, även om han icke säger det. Ty den, som icke märkt skillnaden mellan vad statsministern och finansministern sade i går och vad finansministern sagt vid andra tillfällen, tycker jag icke har någon stor iakttagelseförmåga.

Med anledning av finansministerns påpekande att de liberala partierna numerärt gått tillbaka, vill jag framhålla, att ur en annan synpunkt sett ha vi icke anledning att vara missbelåtna. Statsministern och även andra ha kommit långt bort från de marxistiska programmen. Liberalismen har till femtio procent segrat men segrat *inom arbetarpartiet!* Kunna vi få socialdemokraterna att följa oss ett stycke till på vägen, så att de verkligen låta frågan om den ekonomiska organisationen vara en lämplighetsfråga, där tävlan får lov att utgöra den främsta vägledningen i fråga om vad som är effektivt eller ej, ja då kunna vi onekligen ha anledning att vara ganska tillfredsställda. Ty jag vill med anledning av herr Wigforss' ytterst märkvärdiga karakteristik av det liberala samhället säga, att de mål, vi arbeta för, när det gäller de sociala förhållandena, äro i alla fall ganska likartade. Vi i folkpartiet hoppas på en höjning av välståndet för de breda lagren. Från engelsmannen John Stuart Mill och svensken S. A. Hedin går en klar linje fram till vår tids liberalism — även om jag icke alls vill försvara allt som hänt under mellantiden. Vid en mycket gynnsam utveckling i vårt land under de närmaste trettio åren skulle nationalinkomsten kunna tänkas bli fördubblad. De fattigaste skulle därvid med socialpolitikens hjälp få sina inkomster mer än fördubblade, kanske

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

rentav tredubblade, eftersom de välsituerade grupperna icke ha behov av inkomststegring i samma takt. I ett sådant samhälle bör det vara möjligt att ordna socialförsäkringen så, att den ger medborgarna verklig trygghet. Det bör vara möjligt för människorna att av sina inkomster spara en del pengar, så att alla bli småkapitalister med ett reservkapital, som kan öka deras trygghetskänsla och giva dem möjlighet att taga en del stötar till komplettering av den sociala omvårdnaden. Jag tror, att ett samhälle av denna typ, som är byggt på enskilt näringsliv i huvudsak, ger bättre grund för frihet och självständighet än ett mera socialistiskt samhälle. Jag vet ej, om den ojämnhet i inkomstfördelningen, som skulle stå kvar, skulle vara större än den ojämnhet, som finnes t. ex. i Ryssland i dag. I varje fall är, såsom man många gånger med siffror visat, den ojämnhet i inkomstfördelningen, som fortfarande består, av relativt liten betydelse för de breda lagrens levnadsstandard. Den är långt mindre viktig än den fördel, de breda lagren erhålla därigenom att effektiviteten bleve högre och den kaka som skall delas av alla större. Jag tror ej, att bästa sättet att förstora denna kaka är att genomföra en centralisering av det ekonomiska samhällslivet efter den typ, som i varje fall det socialdemokratiska *principprogrammet* syftar på. Jag tror att mera decentraliserade former med mindre tvång ge mera utrymme för fria, självständiga människor. Jag vill säga herr Wigforss, att enligt min övertygelse ett sådant samhälle av västerländsk typ långt mera än det socialiserade samhället kan göra anspråk på karakteristiken att det *sätter människan i centrum*.

Herr statsrådet **Sträng**: Herr talman! Jag tog mig friheten att under gårdagen i första kammaren lämna en kortfattad historisk redogörelse i avseende på den aktuella mjölkkonflikten. Jag skall icke taga andra kammarens tid i anspråk med en repetition av denna historia.

Jag har närmast begärt ordet för att replikera riksdagsman Svensson i Grönvik. Jag lyssnade till hans anförande med stort intresse men blev litet grand besviken på själva avslutningen. Riksdagsman Svensson i Grönvik säger med tydlig anspelning på mitt anförande i första kammaren, att storebror är irriterad över att lillebror börjar använda strejkmeter: storebror skall sköta strejken men ej lillebror.

Ja, utan någon som helst anspelning på direkt fysisk jämförelse har jag självfallet ingenting emot att bli kallad storebror, när riksdagsman Svensson i Grönvik presenterar sig som lillebror i detta sammanhang. Det är ju något som heter, att det är skönt när bröder sämjas. Om det blir resultatet här, komma vi väl att nå det mål vi innerst inne båda två sikta till i den aktuella mjölkkonflikten.

Men det finns en speciell distinktion, som man måste göra, mellan det fall att storebror går i konflikt och det fall att lillebror gör det. Storebror brukar vara angelägen att ha fältet fritt bakom sig, när han öppnar konflikt. Det kan man icke med bästa vilja i världen säga, att lillebror har i det aktuella fallet.

Jag skall referera några rader av Jordbrukarnas föreningsblad, fackorganet för Sveriges lantbruksförbund. Det är från dess ledare i sista numret. Man säger där: »Lantbruksförbundet känner sig bundet av den vid vårprissättningen gjorda överenskommelsen.» Därmed syftas på det prisavtal, som gäller för jordbruket till den sista augusti innevarande år.

Nu är riksdagsman Svensson i Grönvik ledamot av styrelsen för Sveriges lantbruksförbund och således åtminstone i viss mån ansvarig för vad som sagts i föreningsbladets sista ledare.

Jag tror, att jag med mitt anförande i går gjort riksdagsman Svensson i Grönvik och hans styrelsekamrater en tjänst. Det var därför jag blev så för-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
vånad, när jag märkte denna irritation i avslutningen på herr Svenssons i Grönvik sista anförande.

Herr Svensson i Grönvik erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Statsrådet Sträng kritiserade mitt anförande. Han sade sig ha lagt märke till att jag mot slutet av anförandet blev irriterad. Det har han i viss mån rätt i. Att jag talade om lillebror och storebror berodde onekligen på att jag — och här får statsrådet Sträng ursäkta mig — blev irriterad av den överlägsna ton, som statsrådet använde. Jag har ingen som helst anledning att försvara de åtgärder, vare sig förberedande eller andra, som Riksförbundet landsbygdens folk vidtagit eller tänker vidtaga. Jag anmärkte framför allt på tonen i statsrådets anförande och på de överlägsna ordalag han begagnade, när han drog fram exempel på hur man kan bära sig åt.

Lillebror får sitta vid storebrors fötter och lära sig. Om det under sådana förhållanden i fortsättningen kan komma till stånd ett samarbete, har jag ingenting emot det.

Vidare yttrade:

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag skall icke upptaga kammarens tid för länge, fast jag har ett par saker att svara både herr Skoglund och herr Ohlin. Jag har till och med kanske något som jag skulle kunna säga åt herr Svensson i Grönvik.

Det är nämligen så, att den fråga som herr Skoglund först tog upp, frågan om bevarandet av penningvärdet, uppenbarligen hänger samman med frågan om inkomstutvecklingen. Jag uttryckte i går den förhoppningen, att vi skulle försöka att hålla inkomstutvecklingen inom sådana gränser, att den icke behövde pressa upp priserna. Då har jag gått ut ifrån att de medborgargrupper, som känna sig ogynnsamt ställda, när de äro i löntagarställning, skulle kunna förbättra denna ställning utan att priserna behövde stiga. Jag har gått ut ifrån att det vore rimligt att räkna med att även lantarbetarna skulle kunna få större andel i det gemensamma arbetets avkastning, i det som framskapas inom de jordbruk, där lantarbetarna arbeta. Där skulle man kunna åstadkomma en sådan förskjutning i fördelningen, att lantarbetarnas läge förbättrades utan att priserna behövde stiga.

Var och en förstår, att där äro vi framme vid en mycket ömtålig och stor fråga, frågan om jordbrukspriserna. Där konstaterar jag, jag vet icke om jag vågar säga med viss tillfredsställelse men i alla händelser med viss överraskning, hur herr Svensson i Grönvik argumenterar. Han talade om flykten från landsbygden och kommenterade vad jag sade om industriens behov av att erhålla arbetskraft från landsbygden. Han påstod att man icke under alla förhållanden behövde höja vissa jordbrukspriser så mycket som erfordrades för att de ineffektiva jordbruken och deras ägare skulle kunna uppnå en lika hög levnadsstandard som är densamma som man vinner inom de mera effektiva näringsgrenarna. Han nämner att det finns andra fördelar, fördelarna av att äga en egen torva och att icke vara underkastad de fluktuationer, som drabba så många andra. Det är något av den gamla jordbruksromantiken.

Om jag bara vågade ta fasta på det medgivande herr Svensson i Grönvik lämnat skulle jag säga: kunde vi icke vara överens om att hela den process till höjning av den jordbrukande befolkningens levnadsstandard, som vi alla äro eniga om, får tagas i den takt — för att nu använda det uttryck som använts på tal om de sociala reformerna — som är förenlig med tanken att ej höja prisnivån utan behålla penningvärdet oförändrat?

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

En höjning av levnadsstandarden har man under diskussionen om socialpolitiken ständigt räknat med. Man har räknat med en höjning av produktionens effektivitet, med en ökning av nationalinkomsten. Herr Ohlin yttrade sig på tal om denna ökning i mera optimistiska ordalag än jag skulle våga använda. Skall en sådan höjning av nationalinkomsten under de kommande åren vara möjlig, då få vi — den saken är jag övertygad om — räkna med att folk mer och mer sysselsättes inom andra näringar än jordbruket, näringar med större tekniska resurser. Välståndet inom samhället har i hög grad berott på att man icke behövt använda så mycket arbetskraft för att skaffa fram livsmedel utan i stället kunnat använda den tillgängliga arbetskraften på områden, där den moderna kraft- och maskintekniken kan skapa bättre produktionsresultat per arbetare. Men kunde man därvid komma till en rimlig kompromiss, skulle jag vara mycket glad.

Då kommer jag till frågan: vilka utsikter finnas att hålla penningvärdet oförändrat? Herr Skoglund uttalade sig relativt pessimistiskt om denna sak under hänvisning till att det icke gärna är möjligt att få olika inkomstgrupper att se på det hela bästa, när var och en ser på sitt. Ja, herr Skoglund behöver icke undervisa mig om hur svårt det är att få de olika grupperna att se till det hela väl. Antingen anser man sig ha fått för liten kompensation för den prisstegring, som ägt rum efter det sista världskrigets utbrott, eller anse andra medborgargrupper, att man har större inkomst än man borde ha.

Jag vet allt detta. Men jag vill ändå komma tillbaka till att hur svårt det än är att försöka se saken från den synpunkt, som man kan uttrycka med ordet »oförändrat penningvärde», finns det all anledning att ändå försöka göra så mycket man kan. Och en upplysning om vad företagen ge i avkastning och vad som därifrån praktiskt sett finns att taga förefaller mig nog ändå vara ett av de element, som väga någonting i vågskålen, när det gäller att föra lönepolitik. Jag vill erinra om — och det tror jag nog att herr Skoglund vet — att den officiellt fastslagna politiken eller, låt mig säga, den princip som ständigt legat bakom kraven på förbättrade löner inom olika fackförbund och inom landsorganisationen och som även kommit till uttryck här i riksdagen från arbetarhåll, har varit att man icke får taga risken av en ny prisstegring genom att driva lönekraven för långt. Var gränsen ligger är naturligtvis ytterligt svårt att säga. Men det förefaller ej som om de avtalsrörelser, som redan slutat och lett till lönehöjningar, skulle medfört sådana verkningar att vi icke ha några utsikter att hålla prisnivån. Det är en sak som vi få komma ihåg — och jag tror att herr Skoglund själv icke var blind för den saken när det var fråga om statstjänarnas löner — och det är att vi nu kunna räkna med, att denna berömda nationalinkomst — om jag skall använda uttrycket — har kommit upp till samma höjd som före kriget eller till och med något därutöver. Man kan sålunda gå ut ifrån att det även utan en omfördelning av inkomsten — herr Ohlin antydde, att man på de håll, där man hyste en liberal uppfattning, vore villig söka åstadkomma en inkomstutjämnning, vilken väl måste resultera i att de som hade lön finge något mera och de som hade aktieinkomst finge något mindre — finns utrymme för något högre löner än vi hade före kriget.

Herr Skoglund erinrade om den förskjutning i allmänhetens uppfattning, som enligt hans åsikt skulle ha ägt rum. När man tidigare talade om att det var de sämst ställda grupperna, som måste lyftas upp, var det under den förutsättningen, att hela folkets inkomst icke var lika stor som före kriget. Under denna nedpressningsperiod var det icke möjligt att åt alla bereda samma levnadsstandard som 1939, utan man fick försöka att jämka det så, att de,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

som bäst behöfve, skulle få något. Jag märkte icke, att herr Skoglund gjorde någon invändning mot förslaget att statstjänarna i gemen skulle få en löneförbättring. Icke bara de sämst ställda utan hela vägen upp, även de bäst betalda! Under sådana förhållanden förefaller det icke som om herr Skoglund och jag på denna punkt skulle ha så olika meningar.

Men det var ett annat moment som herr Skoglund förde fram. Han ifrågasatte om icke en underbalansering av budgeten skulle kunna förorsaka prisstegring. Jag är fullt ense med herr Skoglund och andra också om att budgetunderskott kan föranleda prisstegring. Men jag skulle icke våga säga — det erkänner jag — vilken storleksordning ett budgetunderskott behöfve ha, under vissa antagna förhållanden, för att en sådan prisstegring skulle bli nödvändig. Det finnes på denna punkt så många ovissa faktorer, att jag bara kan säga, att det finns åtskilliga skäl, som tala för att man skall vara ytterst försiktig, när det blir fråga om att underbalansera budgeten för att finansiera nya utgifter. Jag vill på den punkten upprepa vad jag sade redan i går. Man får komma ihåg, att en sådan underbalansering, d. v. s. att staten lånar pengar för att åstadkomma vissa resultat, är i viss mån samma sak som om staten lånar miljoner av pengar låt mig säga för att bygga ut rundradion eller för att utveckla järnvägsnätet eller bygga ut vattenfallen, för att bygga stora flygplatser o. s. v. Pengarna verka på samma sätt. På samma sätt verka pengar, som lånas av enskilda för att utveckla det så kallade enskilda näringslivet, som är i behov av materiel och produktiva krafter. Man måste bara säga, att om alla dessa utgifter tillsammans äro större än vad som rymmes inom ramen för vad människorna äro villiga att spara, blir det en prisstegring. Men vilka av dessa utgifter, som så att säga böra komma i främsta rummet, därom kan man ha delade meningar. Det är kanske icke många som anse, att vi måste vänta med att bygga ut vattenfall därför att staten icke bör taga i anspråk lånededel, som enskilda kanske skulle kunna ha användning för. Ibland lånar staten upp pengar för att kunna göra utgifter för sociala ändamål, pengar som icke i vanlig mening förränta sig men på längre sikt ge valuta genom att människorna bli friskare och dugligare. Man får göra en avvägning. Jag kommer tillbaka till att man i det läge, där man har full selsättning, får från statens sida vara ytterligt försiktig med de utgifter, som man vill finansiera icke genom skatter utan med hjälp av lån. Om utvecklingen av vårt näringsliv, om den framtida ökning av nationalinkomsten, som jag ansåg vara en av förutsättningarna för att det socialpolitiska programmet skall kunna genomföras, kunna meningarna vara delade. Jag tror att herr Skoglund i Doverstorp i någon mån missförstod mig, då han menade att jag icke gav uttryck åt någon överdriven optimism i fråga om vad som skulle kunna vinnas på denna väg. Ja, icke var det uttryck för någon pessimism när jag tog exemplet, att vi inom icke alltför många år skulle kunna ha en ökning i nationalinkomsten på 2 000 miljoner kronor. Vad jag åsyftade med mitt uttalande var samma sak, som herr Ohlin sedan ansåg vara det mest sensationella i vad jag yttrade, nämligen att man icke därför att man kan konstatera en siffermässigt sett mycket stark stegring av hela folkets inkomst skall föranledas tro, att det är lätt att få någon större del av denna inkomst på den sida, där staten står, beredd att använda pengarna till utgifter. Jag är i det tvetydiga läget att jag icke vet, om jag skall ta herr Ohlins beräkningar till hjälp, eller om jag skall försöka skruva ner förväntningarna i fråga om denna utveckling. Jag förmodar att det var, om jag så får uttrycka mig för diskussionens egen skull, som herr Ohlin uttalade sig så optimistiskt som han gjorde. Om det verkligen vore så att man — jag vill icke säga med säkerhet men med ganska stor sannolikhet — vågade räkna med att vi under

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

de närmaste tio åren skulle få en höjning av nationalinkomsten med 25 procent och att detta utan särskilda anordningar skulle leda till att det allmänna skulle få en inkomst på en miljard, ja då skulle jag säga, att vi inom loppet av fyra à fem år borde få en sådan ökning av inkomsterna, att en hel del av mina bekymmer för finansieringen av de stora sociala utgifterna skulle försvinna. Men det är just därför att jag tror, att man räknar fel när man föreställer sig, att en så stor del av den ökade nationalinkomsten liksom automatiskt kommer i det allmännas hand, som jag menar, att man bör vara mera försiktig. Jag har ju vid flera tillfällen hört professor Ohlin antyda, att om man bara väntar kan man finansiera stora statsutgifter med hjälp av den ökning av nationalinkomsten, som man kan vänta. Det låter så bestickande: om bara hela folkets inkomster under ett antal år ökats med det relativt måttliga beloppet av två miljarder kronor, så vore det väl icke så stor konst att av det beloppet ta hälften eller en miljard till sociala utgifter, medan folket fick ha kvar den andra hälften. Skulle detta resonemang vara riktigt för framtiden, borde det också ha varit det i det förflutna.

Jag har låtit göra en uppställning, som jag skall be att få tala något om, eftersom herr Ohlin fann vissa av mina uppgifter så sensationella. Denna uppställning visar utvecklingen av nationalinkomsten under det så berömda 1930-talet. Jag behöver väl inte — det är jag ense med herr Ohlin om — klarlägga den allmänna utgångspunkten, nämligen att ju högre nationalinkomsten är, d. v. s. ju större den kaka är, som vi skola dela, desto mer kan var och en få. Det är alltså i dag möjligt att föra en socialpolitik, som det icke skulle varit möjligt att föra för 40 år sedan, ty nu ha vi en större gemensam inkomst att dela. Denna deductio in absurdum av en ståndpunkt, som herr Ohlin försökte sig på, är ju icke rimlig. Alla mina argument riktade sig ju emot storleksordningen av den utveckling som försiggick under 1930-talet. Vi socialdemokrater ansågo icke att det svenska samhället skulle vara ur stånd att bära utgifter för folkpensioner så stora att folk skulle kunna leva på dem, eller utgifter för barnbidrag eller för obligatorisk sjukförsäkring, för fri sjukvård eller för anskaffande av bättre bostäder. Vi ansågo icke, att vårt land var så fattigt att vi icke skulle kunna höja folkets levnadsstandard. Det förhöll sig helt enkelt så, att vi då icke hade så stort inflytande i det svenska samhället, och att högerpartiet och folkpartiet då ännu icke blivit så socialliberala som de nu äro. De skulle icke ha gått med på de reformförslag, som vi gärna skulle velat framställa, om det funnits några utsikter att vinna gehör för dem.

De siffror jag här tänkt nämna äro de, som bygga på samma grunder enligt vilka vi nu skulle ha en nationalinkomst av 17 000 miljoner kronor; herr Ohlin nämnde siffran 16 000 miljoner, och den är kanske riktigare. Jag börjar då med nationalinkomsten. Den uppgick år 1929 till 8 220 miljoner kronor för att tio år senare eller 1938 ha stigit till 10 704 miljoner. Ökningen är 30 procent. Den uppskattade inkomsten enligt taxeringen till kommunal inkomstskatt steg under samma tid från 5 675 miljoner till 7 350 miljoner, alltså också den med 30 procent. Index för inkomst- och förmögenhetsskattens grundbelopp steg från 100 år 1929 till 128 år 1937 — jag har ingen siffra för 1938, men förmodligen är den något högre. Inkomstskatten steg sålunda praktiskt taget parallellt med den taxerade inkomsten och med den beräknade nationalinkomsten. Skatten steg högre och därmed statens inkomster under senare 30-talet, beroende på att vi då hade en ganska kraftig höjning av uttagningsprocenten — från vår synpunkt sett kanske höjningen inte var så kraftig, men på 1930-talet föreföll den kraftig — 1937 var uttagningsprocenten uppe i 180, medan den tidigare under åren 1933—1936 utgjorde 170. De som suttit här i kam-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

maren under de senaste 10—15 åren komma säkerligen ihåg, att det icke förekommit en remissdebatt utan att man både från högerhåll och folkpartihåll förklarat, att bristningsgränsen vore nådd för vad det svenska näringslivet och de svenska medborgarna kunde bära i skatter. Såvitt jag kan se följer härav, att man icke vågar räkna med något väsentligt utöver att statens inkomster i direkta skatter — lägg märke till detta — stiga i samma takt som nationalinkomsten.

Det är klart att man, om man så vill, i finansieringsplanen också kan räkna in kommunernas inkomster, men jag tror icke att det gärna låter sig göra. Vad beträffar denna finansieringsplan, som man har ett sådant nöje av att tala om att den icke föreligger, vill jag framhålla, att frågan om utgifterna beröras i trontalet och att även finansplanen där omnämnes. När vi här komma att överväga vilka möjligheter vi ha att täcka dessa utgifter kommer säkerligen ingen att vilja räkna in den ökade inkomst, som kommunerna komma att få. Varför i all världen skulle man göra det, här är det ju fråga om statliga utgifter, och då måste vi väl också räkna med statens inkomster. Under sådana förhållanden vågar jag icke vid en höjning på 2 000 miljoner av nationalinkomsten räkna med mycket mer än låt mig säga 200 miljoner kronors höjning beträffande direkta skatter. Konsumtionsskatterna äro ytterligt svåra att beräkna. Jag vill tillägga, att när jag räknar så försiktigt som jag gör i fråga om den stegrade inkomsten, så beror det på att jag för min del tror att det är önskvärt att genomföra en höjning av de skattefria avdragen för åstadkommandet av en lättnad i beskattningen för de mindre inkomsttagarna. En sådan lättnad skulle också kunna åstadkommas genom jämkningar i skatteskalorna. Allt detta gör att skatteinkomsterna komma att bli lägre än annars. För konsumtionsskatternas del hänger ganska mycket på om vi skola ha kvar omsättningsskatten. Jag hoppas att den skall kunna avskaffas såsom riksdagen förordat. Vidare finnas ju inkomsterna av tullarna, men därvidlag beror ju så mycket på hur våra handelsförbindelser med utlandet kunna komma att utvecklas. En ökning av handeln med utlandet kan komma att medföra en kraftig ökning av tullinkomsterna. Vidare ha vi de stora inkomstkällorna sprit och tobak. Bland övriga konsumtionsskatter märkas en del som varit mycket omdebatterade: nöjesskatten, kaffeskatten, trafikskatterna med flera. Alltsammans gör min »beräkning» på 300 miljoner osäker. Det var för övrigt ingen beräkning. Vad jag ville säga var att jag hoppades att vi skulle kunna räkna med de 300 miljonerna något tidigare än efter en tioårsperiod. Herr Ohlin får lov att uppmärksamma nyanserna i ordvalet. Jag sade nämligen icke att en stegring av nationalinkomsten icke skulle nämnvärt underlätta finansieringen av det stora reformprogrammet. Jag sade att en sådan stegring icke skulle komma att radikalt ändra det läge, vari vi för närvarande befinna oss.

Med vad jag nu sagt har jag bara velat understryka, att om man har nöje av att här tala om att det icke finns någon finansieringsplan, så må man göra det. I allmänna ordalag har jag redan redogjort för planen. En detaljerad finansieringsplan kan icke framläggas, förrän man någorlunda exakt kan beräkna storleken av utgifterna. Redan när jag för några månader sedan gjorde det uttalandet, att jag icke var på det klara med hur finansieringsplanen skulle komma att se ut, borde jag kanske ha tillagt, att jag icke visste vilken linje jag till sist skulle komma att stanna för. Jag har visserligen ganska länge haft klart för mig vilka möjligheter, som härvidlag föreligga, men det är icke samma sak som att veta vilka förslag som av mig böra föreläggas riksdagen beträffande sänkning av gamla utgifter och beräkning av nya inkomster.

Med det anförda skulle jag kunna sluta mitt inlägg. Jag tror icke att det är mycket lönt att här på nytt ta upp diskussionen om socialiseringen och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

hela det socialdemokratiska partiets politik. Herr Skoglund i Doverstorp uttryckte en viss förvåning över hur nära man kan komma varandra, och han citerade i det sammanhanget en artikel i Afton-Tidningen, som jag icke har läst. Han sade, att skiljaktigheterna icke kunde vara så stora. Redaktören för Afton-Tidningen får svara för sig själv. Men eftersom herr Ohlin har läst upp vissa punkter i det socialdemokratiska programmet och i det sammanhanget talat om vår marxistiska belastning, och herr Skoglund nämnt med vilket nöje han läst professor Tingstens redogörelse för socialdemokratiens idéutveckling, kanske det icke skadar att jag talar om, att begreppet socialism alltid har haft en mycket vidsträckt innebörd. Vi ha alltid bland socialisterna räknat in också syndikalisterna, som ivra för att produktionen skall övertagas av de stora arbetarorganisationerna. Det är kanske icke känt, att Afton-Tidningens redaktör en gång i tiden var mycket starkt påverkad av den syndikalistiska åskådningen, och jag är säker på att han icke är anhängare av en vidsträckt statssocialism. Det finns i den socialistiska världen litet varstans folk, som i likhet med herr Ohlin, avsky centralisering. Åsikterna divergera emellertid beträffande frågan på vilket sätt en decentralisering lämpligen bör genomföras. Herr Ohlin anser att det skall finnas enskilda kapitalister, som skola äga dessa decentraliserade företag, under det att man på socialistiskt håll har en annan uppfattning. Herr Ohlin stirrar sig blind på vad han tror vara marxistiska tankegångar som gå igen. Hur tror herr Ohlin det kommer sig att det engelska arbetarpartiet — som visat sig vara praktiskt taget oemottagligt för den kontinentala marxismen — såväl när det gäller teorier som när det gäller praktisk politik har ungefär samma uppfattning som de skandinaviska socialdemokratiska arbetarpartierna, vilka ju lära lida under marxistisk belastning. Vissa element ha naturligt växt fram ur vissa historiska lägen. Vem som formulerat de socialistiska lärosatserna, om det i Tyskland varit Marx och i England någon annan, har icke så mycket att betyda. En granskning av vårt partiprogram, sådant det fastställts på den sista partikongressen, ger vid handen att marxistiska tänkesätt spelat en mycket stor roll vid programmets formulering. I partiprogrammet finner man emellertid även spår av andra tänkesätt än marxistiska, av tänkesätt, som delas av många medborgare här i landet, vilka icke tillhöra arbetarklassen. Av de delar utav det socialdemokratiska partiprogrammet, som herr Ohlin läste upp, framgick hur vi socialdemokrater anse att man bör komma till rätta med detta, jag kan gärna kalla det liberalekonomiska, samhälle som vi alla vuxit upp i. Herr Ohlin vet säkerligen, att detta program antogs under livligt instämmande från partiordförandens sida. Herr Ohlin erinrade om ett uttalande av statsministern angående vad som är praktiskt genomförbart under de närmaste åren. Herr Ohlin ansåg sig med stöd av detta statsministerns uttalande kunna konstatera att det föreligger en meningsskiljaktighet mellan mig och statsministern beträffande socialiseringens genomförande. Därvid har jag emellertid ganska svårt att förstå herr Ohlin. I den del av partiprogrammet, som herr Ohlin tydligen ansåg sig icke ha anledning att läsa upp, står tydligt att socialdemokratien vill återföreina arbetaren med hans produktionsmedel. Detta betyder ju ingenting annat än att man inom socialdemokratien har en riktlinje på lång sikt, nämligen den riktlinje, som jag tidigare nämnt, att människan skall stå i centrum och att produktionsmedlen skola vara människans tjänare. Detta åter betyder, att det är människorna, som skola äga produktionsmedlen. Om äganderätten skall vara enskild eller kollektiv får bli beroende av den tekniska utvecklingen och andra förhållanden. Det finns inom ramen för partiprogrammet utrymme för enskild äganderätt, för fria sammanslutningar, för en centraliserad statssocia-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
 lism. Vi ha aldrig tagit avstånd från vårt program och vi ha såvitt jag vet icke, åtminstone icke under senare tid, talat om det som om det bara hade affektionsvärde.

Herr Ohlin betvivlade att det är den uppfattning av friheten, som kommit till uttryck i det socialdemokratiska partiprogrammet, som gjort att arbetarpartiet haft framgång och som lockat folk att överge de liberala partierna och ansluta sig till det socialdemokratiska partiet. Han förbiser, att arbetarklassens frihetssträvan icke kunnat förverkligas på annat sätt än genom en organiserad samverkan. Betydelsen av denna organiserade samverkan visar sig främst i de fackliga organisationerna och det inflytande man kan skaffa sig över statsmakten. Är det icke då naturligt, att föreställningen om hur man skall kunna skapa frihet, inom arbetarrörelsen är förbunden med organisationstanken i motsats till de frihetssträvanden, som kunna finnas på annat håll, vilka ha andra källor. Det är därför jag har sagt, att jag tror, att den frihetssträvan, som finnes hos de stora massorna, finner sig mera hemmastadd inom en rörelse där man ser organisationens betydelse och även statsmaktens betydelse för att skapa förutsättningar för frihet.

Herr Ohlin gör gällande, att det är ett missförstånd, när jag säger, att det är på borgerligt håll man drar upp en gräns. Han gjorde gällande att det tvärtom är arbetarrörelsen och socialdemokratien som ständigt och jämt har kommit tillbaka till att här finns en gräns. — Det är alldeles riktigt. Jag har heller aldrig påstått, att det är på borgerligt håll man på detta sätt dragit upp en gräns. Vad jag riktat min anmärkning mot är att man på borgerligt håll gång för gång har sagt: här stanna vi och längre kunna vi icke gå, ty på andra sidan om denna gräns börjar den socialism, om vilken vi icke kunna resonera. Det är med anledning därav jag sagt, att man av erfarenheten borde hämtat den lärdomen, att man alltför snabbt har sagt, att över den gränsen komma vi icke att kunna gå. Jag skall gärna ge herr Skoglund ett erkännande med anledning av det anförande han höll här i dag, vilket visade en villighet att på olika sätt närma ståndpunkterna till varandra. Jag vet mycket väl, att socialdemokratien i många hänseenden har modifierat sin ståndpunkt, visserligen på områden som kanske icke haft så bestämt med socialdemokratiens allmänna principer att göra. Det är riktigt. Men när man kan peka på den ena punkten efter den andra, beträffande vilken de borgerliga ändrat ståndpunkt, anser jag, att man har rätt att säga: ni skola akta er för att säga aldrig. Man skall överhuvud taget aldrig säga aldrig. Nu har man på borgerligt håll under de förflutna 10—20 åren gång på gång sagt: vi komma aldrig att gå över den gränsen. Nu har man satt en ny gräns och nu säger man: när det blir fråga om socialisering säga vi nej. Jag frågar: är det icke att säga för mycket med tanke på den utveckling som hittills försiggått och icke minst med tanke på vad herr Ohlin själv erinrade om, när han talade om en social-liberalism, som faller inom kretsen för vad jag skulle vilja kalla socialism? Jag tror, att man med de erfarenheterna kanske snarare vågar säga, att vi ha förhoppningar om att den gränslinje man från folkpartiet och högern drar upp visserligen icke kommer att utplånas, men att det icke kommer att dröja så länge, innan den flyttats ett gott stycke närmare den linje där vi stå.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Svensson** i Grönvik, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Man har här gjort sig skyldig till ett missförstånd av vad jag — på tal om förflyttningen av folket från landsbygden till samhällen

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

med industrier — sade angående de fördelar man kunde uppnå genom att stanna kvar på landsbygden. Jag syftade på de sociala olägenheter, som en förflyttning ifrån den plats, där man verkat kanske sedan sin födelse, kunna medföra. Jag tror att finansministern är villig att medge, att jag som medlem av riksdagen icke har arbetat för att hålla landsbygdens folk nere på en låg standard men att jag tvärtom strävat efter att göra det möjligt för landsbygdens folk att bli kvar på landsbygden och icke genom en avflyttning öka den knapphet på arbetskraft, som råder framför allt vid jordbruket.

Herr **Skoglund** i Doverstorp erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag begärde ordet för att säga att jag tror mig ha funnit en betydligt enklare förklaring till chefredaktörens i Afton-Tidningen ledare i onsdags kväll än den finansministern kommit med. Det var nog ingen arvs massa från något syndikalistiskt föregående som dök upp. Han hade naturligtvis läst om gallupundersökningen och blivit så förskräckt över att en stor del av svenska folket icke vill vara med om förståtligande av industri och näringsliv, att han för att komma närmare dem, som ogilla socialiseringsprojekten, skrev en så tillmötesgående artikel.

Herr **Ohlin**, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Finansministern framhöll att man bör vara försiktig vid bedömandet av framtida förhållanden. Jag vill understryka, att jag gjorde ingen profetia alls. Jag sade, att om man utgår från samma produktionsstegring som före kriget, kommer man till vissa siffror. Det är naturligt att utgå härifrån. Sedan kan man göra mer eller mindre optimistiska modifikationer. Men när finansministern skulle argumentera, hoppade han plötsligt över från 25 till 50 % av inkomsten som disponibel för staten. Det gör en viss skillnad. Jag vet icke var han fick de 50 procenten ifrån.

När finansministern säger att på 1930-talet hade socialdemokraterna icke så stort inflytande och kunde därför icke göra det ena eller det andra, erinrar jag mig handelsministerns inlägg i radiodiskussionen för en tid sedan och många andra diskussioner med socialdemokraterna, där man fått det intrycket, att allt som skedde i Sverige på 1930-talet var uteslutande socialdemokratiens verk. Jag hälsar med tillfredsställelse den mera verklighetstroga uppfattning finansministern kommit till.

Sedan säger finansministern, att man skall icke räkna med mer än proportionell stegring av skatteintäkt och nationalinkomst. Jag skall be att få nämna för finansministern, att om man tar siffrorna för perioden 1931/35—1944 steg det taxerade beloppet med 103 och det beskattningsbara beloppet med 150 %. Det bör — med av mig tidigare angiven reservation — ske en något större stegring av det beskattningsbara beloppet och av skatteinkomsterna än av det taxerade beloppet. Annars vore det en inkompetensförklaring av finansministern och alla skatteexperter, att de icke beskatta existensminimum hos folket mindre än högre inkomster och inkomstillskott. Jag vägrar att tro, att finansministern skall ge sig själv det inkompetensbetyget. I detta demokratiska land måste vi beskatta existensminimum lägre än högre inkomster. Göra vi icke det, måste vi reformera skattesystemet. Det är alldeles klart, att möjligheterna till finansiering av folkpensionerna, t. ex. hyresbidraget, sammanhänger med kommunernas inkomster.

Med anledning av herr Wigforss tal om decentraliserad socialism, vill jag fråga: var finns denna goda cigarr? Har någonsin en ledande socialdemokrat givit oss en konkret bild av decentraliserad socialism? Kunna vi icke få se den snart? Den kanske skulle kunna hjälpa oss att komma ur fläcken i socialiseringsdiskussionen.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Vidare frågar finansministern: hur kan herr Ohlin tro, att det är en väsensskillnad mellan det socialdemokratiska principprogrammet och vad statsministern sade i går? Han har ju godkänt det förra. Herr Wigforss menar alltså, att när samma person har gjort två uttalanden i samma fråga måste de överensstämma. Det finns en annan förklaring. Han kan vara inkonsekvent av många skäl, t. ex. av taktiska hänsyn.

Den samhälleliga organisationens betydelse för skapandet av förutsättningar för frihet anse de svenska socialdemokraterna vara stor. Det äro de icke ensamma om. Men som i så många andra fall är det nog så, att även när det gäller statens makt att öka medborgarnas frihet är *lagom* bäst. Det finns risk för att det kan bli för mycket eller för litet.

Finansministern säger även, att man skall aldrig säga aldrig, som de borgerliga göra i fråga om socialisering. Se på erfarenheterna från de borgerligas åsiktsförändringar i andra frågor. Jag vill svara: vi säga icke aldrig när det gäller konkreta spörsmål. Vi ha t. ex. varit med om förstatligande av en rad järnvägar. Ju mer socialdemokraterna äro villiga att ta hänsyn till gjorda erfarenheter, desto närmare komma de vår ståndpunkt, att näringslivets organisation är en lämplighetsfråga.

Vidare anförde:

Herr **Rubbestad**: Herr talman! Det är naturligtvis mycket intressant att höra denna diskussion mellan herr Ohlin och herr Wigforss beträffande det socialdemokratiska programmet kontra de borgerligas program, men jag har svårt att förstå, vad en sådan diskussion skall tjäna till. Alla här i denna kammare och säkert hela svenska folket vet, att det går en ganska markerad gräns mellan det socialdemokratiska partiet och de borgerliga, så att den diskussionen tycker jag är ganska överflödig.

Jag tror också, att det är överflödigt att tala om en motsatsställning mellan finansministern och statsministern. Under den tid jag haft tillfälle att samarbeta med dem har jag kommit till den uppfattningen, att bägge äro helt likriktade. Skulle man göra en liten nyansskillnad mellan dem, skulle det vara, att Wigforss är mera öppen och säger rent ut vad han menar, medan statsministern som den allfader han vill vara är mera försiktig, förmanande och lugnande. Men i sak äro bägge av precis samma läggning, såvitt jag har kunnat finna.

Jag får ju säga, att jag vill icke rikta samma kritik mot finansieringsplanen som föregående talare gjort. Jag förstår mycket väl, att finansministern haft svårighet att komma till klarhet på den punkten. Men det sammanhänger i mycket med att det pågår en utredning beträffande statsbeskattningen. Skulle man rikta någon kritik i det hänseendet, skulle det sålunda vara, att han icke tillsatt denna utredning på ett så tidigt stadium, att man nu kunde ta ståndpunkt till den saken. Alltså förstår jag, att han icke kunnat precisera ett förslag i denna del.

Men fastän jag gör detta erkännande, måste jag ändå säga, att jag har en ganska grav anmärkning på en annan punkt när det gäller finansieringsplanen och det förslag, som är framlagt. Här har talats om att det väsentliga är, att man skall försöka bevara penningvärdet. Ja, det vore naturligtvis önskvärt, om det kunde gå. Men hur tror finansministern, att det skall vara möjligt, när man går in för dessa provisoriska lönetillägg till statstjänarna med de stora belopp, som det är fråga om. Vi kunna nog alla vara ense om, att det pris- och lönestopp, som fastställdes år 1942, fick ett grundskott i och med det förslag till provisorisk förbättring, som antogs av 1944 års höstriksdag. Det var först

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

när den saken var genomförd i riksdagen, som massorna ute i landet icke ville hålla tillbaka sina krav på lönehöjningar. Det är givet, att det förslag, som här föreligger, kommer att ge upphov till samma lönerörelse undan för undan. Ty kom ihåg, att statens tjänstemän icke höra till de grupper inom samhället, som böra tillgodoses i första hand, när det gäller att förbättra lönerna. Medeltalet av lönerna för statstjänstemännen inom nionde löneklassen, där det stora flertalet finns, ligger ändå mellan 4 000 och 5 000 kronor, i genomsnitt närmare 5 000 än 4 000. Jag är förvissad om att arbetarna ute i landet icke komma till detta lönebelopp på långt när. Då är det givet, att med en sådan löneförbättring, som här föreslås det måste bli en sugning uppåt undan för undan. Höjningen med ett belopp från 660 till 720 kronor innebär en höjning av ca 30 à 35 öre i timmen för vissa av dessa tjänstemän. Det är alltså en betydande lönehöjning.

Jag skulle kanske föreställa mig, att finansministern med detta förslag har tänkt att realisera det beslut, som höstriksdagen fattade i samband med dyrortsgrupperingen, då utskottet gjorde det uttalandet, att man förväntade, att regeringen skulle tillgodose befattningshavarna i vissa ortsgrupper. Men riksdagen uttalade bestämt, att den förväntade denna förhöjning i grupperna A—D, alltså de fyra lägsta ortsgrupperna. Det förslag, som här föreligger, sträcker sig över hela dyrortsskalan, bara med den skillnaden, att beträffande de lägsta ortsgrupperna tillägget utgår med 60 kronor mera än beträffande de högsta. Hela beloppet för den provisoriska löneregleringen belöper sig per år till icke mindre än 110 miljoner kronor. Hade man slopat dyrortsgrupperingen och genomfört en höjning av alla tjänstemannalöner till samma belopp som nu förefinnes i högsta ortsgruppen, skulle det icke blivit mycket större kostnad. Man hade alltså inom denna kostnadsram kunnat slopa hela dyrortsgrupperingen.

Det är klart, att jag icke har något emot ökningen, om man har råd att ge tjänstemännen detta tillägg, dock under förutsättning att man också har litet mera förståelse för de sämre ställda grupperna i samhället. Därvid kommer man in på kravet från jordbrukarna, vilket diskuterats både i första och i andra kammaren. Jag vill icke yttra mig om de metoder, som RLF tillämpat, men syftmålet med deras strävan gillar jag helt och fullt. Man får i statsverkspropositionen tydligt belägg på, hur löneläget är för jordbrukarna. I riksräkenskapsverkets uppställning rörande inkomstläget, vilken redogörelse omfattar mer än 3 milj. inkomsttagare, finner man, att jordbrukarna äro de sämst ställda av alla. Lantarbetare eller anställda inom jordbruket komma icke på långt när upp till de inkomster, som industriarbetarna ha, och inte ens företagare inom jordbruket komma till mer än $\frac{2}{3}$ av genomsnittssumman för industriarbetarna. Herr Fast sade, att jordbrukarna fått full kompensation för ökade kostnader. Ja, jordbrukarna få visserligen kompensation för ökade *produktionskostnader*, men det är en helt annan sak än kompensation för ökade *levnads-kostnader*. När det gäller dessa, få jordbrukarna icke mer än andra och knappast det.

Det är rätt intressant att göra en jämförelse rörande inkomstläget enligt riksräkenskapsverkets berättelse. Om man ser på taxeringarna åren 1944 och 1945, visar det sig, att i gruppen företagare vid jordbruket har höjningen under fjolåret blivit endast 18 kronor. Höjningen från 1944 för företagare inom industri och hantverk är 201 kronor. För sysselsatta inom samfärdsl är ökningen 398 kronor, för sysselsatta inom fria yrken icke mindre än 728 kronor. Går man till de anställda, gäller samma sak även där: det är genomgående sämre för jordbrukets utöware än för andra. För de anställda inom jordbruket är det en inkomstökning under året av 71 kronor, för anställda inom industrien 153

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
kronor, för anställda inom samfärdsl 104 kronor och för de inom allmän förvaltningstjänst anställda 118 kronor. Det är klart, att beloppen kunna variera mellan skilda personer inom samma grupp, men genomsnittet visar ändå tendensen, att det är sämst ställt för jordbrukets utövare. Därför menar jag, att regeringen bör taga under allvarligt övervägande, när kalkylerna från livsmedelskommissionen komma under regeringens ögon, att icke ställa sig helt avvissande till de krav, som föreligga från jordbrukarna. En höjning av 3 öre i fråga om mjölkpriset skulle innebära cirka 9 öre i ökad timlön för jordbrukets utövare. Lantarbetarna ha ju också begärt att få en höjning, och det är icke mer än rätt att de få en sådan. Men skall den vara möjlig att genomföra, måste det också bli högre ersättning för produkterna. Ty, som jag nyss nämnde: ökningen i inkomst för företagare inom jordbruket belöper sig endast till 18 kronor från 1944. Därför torde det vara klart, att det icke går i det långa loppet att pressa ut högre löner till lantarbetarna utan att förbättra priserna på produkterna. Även om det skulle vara så, att lantarbetarna skulle få något öres höjning, är det väl icke mer än rätt, att också de enskilda företagarna inom jordbruket få en liten höjning. Närmast tänker jag därvid på de mindre jordbrukarna som i stort sett befinna sig i samma ställning som lantarbetarna. Jag skulle därför vilja vädja till regeringen, att den tager denna sak under allvarligt övervägande och går med på den höjning, som är begärd av RLF. Det är icke ett orimligt krav. Det är en billig begäran med hänsyn till den utjämnning, som är önskvärd.

Jag skall icke så mycket vidare beröra detta — jag har lovat att vara kort, och jag skall bara göra ett litet inlägg med anledning av den föreliggande propositionen på ett par punkter. I går kväll hade vi en diskussion här, som inleddes av herr Svensson i Ljungskile, angående premielånen. Herr Svensson i Ljungskile påpekade det skrivsätt, som förekommer i departementsanförandet, och som går ut på att man skall vara mer sparsam, när det gäller lån till det icke bärkraftiga jordbruket. Jordbruksministern lämnade en förklaring, men även den gick ut på att han icke ville ge de små jordbruket något stöd. Jag får säga, att jag icke är nöjd med den förklaringen. Tvärtom tror jag, att det är nödvändigt, att de små jordbruket även framdeles få ett visst stöd. Jag vet mycket väl, att den tendensen alltmer gör sig gällande, som jordbruksministern tillkännagivit vid åtskilliga tillfällen, nämligen en bortrationalisering av en massa små jordbruk. Jag tror icke, att det är nödvändigt att gå denna väg. Vart skall det taga vägen, om den hjälp skulle försvinna, som jordbruket nu får från dessa små jordbrukare. Det är dem vi ha att lita till både när det gäller sådd och skörd, dessa som ha något arbete vid sidan om jordbruket, kanske byggnadsverksamhet, huggning i skogarna o. s. v. Det är nog nödvändigt att ha denna kår av små jordbrukare, som icke behöva helt och hållet ägna sig åt jordbruket utan kunna ägna sin arbetskraft även åt annat. Jag tror därför, att det är önskvärdt, att statsrådet icke driver rationaliseringen alltför långt utan i stället söker hjälpa denna kategori av jordbrukare, bevilja dem billiga lån till maskinanskaffning m. m. Dessutom hoppas jag, att jordbruksutskottet justerar skrivsättet på denna punkt, då det annars säkerligen blir omöjligt för dessa små jordbrukare att vidare få premielån.

Det är ganska mycket i propositionen, som skulle ge anledning till vissa erinringar. Jag skall bara fästa mig vid ytterligare ett par punkter. I trontalet behåddades en sammanslagning av kommuner. Jag vill säga, att om det skall vara tvunget att sammanslå de allra minsta av kommunerna, vilket jag inte vill bestrida, bör regeringen vid övervägande av förslaget icke gå så långt, när det gäller storleksordningen, som den s. k. kommunalsammanslagningkommittén föreslagit. Jag skulle tro, att det lämpligaste är att stanna vid ett

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

invånarantal av 1 000 å 2 000 såsom minimigräns. Kommunerna bli säkerligen bärkraftigare då och kunna på ett tillfredsställande sätt ordna de uppgifter, som de få sig ålagda.

Vad åttonde huvudtiteln beträffar, ha vi sett hur statsrådet tillsatt en ny skolutredning. Ja, vi äro nog alla på det klara med, att undervisningsväsendet är en av de viktigaste faktorerna för vårt folks utveckling och välbefinnande. Men jag vill ändå säga, att jag tror, att ute i bygderna skulle man mycket hellre se, om man kunde få lugn och ro ett tag, innan det genomfördes ytterligare åtgärder. Ännu är den sjuåriga skolan icke införd i alla distrikt. Redan nu ropas det emellertid på en åttaårig skola. Man ställer sig nog frågande ute i bygderna för planeringen av både det ena och det andra i detta hänseende.

Jag skall sluta med att säga ett par ord om Förenta nationerna. I trontalet bebådades, att riksdagen skall få sig förelagd frågan om anslutning till detta förbund. Så vitt jag kunnat finna, har från flera talares sida framhållits önskvärdheten av att en sådan anslutning kommer till stånd. Därför väcker det kanske en viss förvåning, när jag såsom en ropandes röst i öknen ändå försöker säga ett ord av betänksamhet. Jag må säga, att när man läser statuterna för detta förbund, blir man litet fundersam. Vår frihet tror jag till väsentlig del har kunnat bevaras under detta krig genom den neutrala ställning, som vårt land har intagit, jämte den relativt goda försvarsberedskap vi haft. I och med att vi gå in i detta förbund tror jag, att grunden för vår neutralitet ryckes undan. Jag tror också, att vår självbestämmanderätt i viss grad kommer att rubbas, då detta säkerhetsråd, som skall få bestämma, hur stora trupper som eventuellt skola föras till det eller det landet, kommer att besluta. Visserligen skall det ju ske i viss kontakt med vederbörande land, men har man gått in i förbundet, måste man nog också finna sig i dess ålägganden. Vår självbestämmanderätt blir säkerligen i och med att vi ansluta oss till förbundet ganska illusorisk. Jag tror därför, att det är välbetänkt att taga sig en funderare, innan man utan vidare går in i förbundet. Den trygghet, som man kanske skulle önska få genom förbundet, kommer säkerligen att visa sig vara ganska litet värd. För några dagar sedan läste vi i tidningarna, att Persien önskade få sin fråga upptagen till behandling, men att man inte gärna ville vara med om detta. Det är frågan om, hur det kommer att gå för ett litet land som vårt, därest dylika saker skulle inträffa.

Jag har, herr talman, velat anföra dessa synpunkter vid remissen av statsverkspropositionen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Det var en passus i herr Rubbestads anförande, som föranledde mig att begära ordet. Herr Rubbestad sade, att han med stort intresse tagit del av det planeringsarbete, som pågår inom ecklesiastikdepartementet för en utbyggnad av vårt skolväsende, men han uttryckte — som jag fattade det — å landsbygdens vägnar, sin oro för att skolans arbetslugn skulle störas genom dessa ständiga utredningar. Den enkla fråga jag vill ställa till herr Rubbestad är den: är herr Rubbestad nöjd med det skolväsende vi för närvarande ha på vår landsbygd, så att jag får uppfatta hans påpekande som en rekommendation till regeringen att icke så snabbt det är möjligt driva fram en effektivisering av landsbygdens skolväsende? När jag tillträdde min nuvarande befattning, skedde det i stor utsträckning därför att jag som gammal landsbygdsson visste, vilka behov det fanns av djupgående reformer på skolans område för vår landsbygdsbefolkning. Det är därför jag anser, att det bör bli klarlagt, vad den ärade talaren egentligen avsåg.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr **Rubbestad** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag står gärna till tjänst med upplysning i det hänseendet, särskilt om jag kan påräkna den verkan ecklesiastikministern sade att det kanske kunde ha, därest jag deklarerade min uppfattning. Jag vill alltså säga, att jag har den uppfattningen, att vårt skolväsende i stort sett är relativt bra redan med det nuvarande systemet.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande förevarande propositioner till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 4.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*:

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till statens pris-kontrollnämnd;

nr 89, om ökat anslag till bidrag till byggande och underhåll av mindre hamnar och farleder; och

nr 90, angående bidrag från lotterimedelsfonden till landsbygdens kulturella bildningsverksamhet;

fru *Boman* och herr *Holmström*, nr 91, om uppflyttning i lönegrad för uni-formerad personal vid Bodens poliskår;

herr *Hansson* i Skediga:

nr 92, om ökat anslag till bidrag till byggande av enskilda vägar; och

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 4, angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare *m. fl.*;

herr *Severin* i Gävle *m. fl.*, nr 94, om ökat anslag till bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp;

herr *Lindberg m. fl.*, nr 95, om anslag till skjutbanors ordnande inom det frivilliga skytteväsendet;

herr *Malmberg* i Skövde *m. fl.*, nr 96, om utredning angående folkhögskolans framtida utveckling och utbyggnad under statens medverkan;

herr *Gustafsson* i Bogla *m. fl.*, nr 97, om utredning rörande statsbidrag till resekostnader åt deltagare i föreläsnings-, studie- och semesterkurser;

fru *Nordgren*, nr 98, om ökat anslag till resestipendier för yrkesutbildning;

herr *Persson* i Vinberg *m. fl.*, nr 99, om ökat anslag till säkerhetsanordningar till ledning för fiskefartyg;

herr *Sveningsson m. fl.*, nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till byggande och underhåll av enskilda vägar *m. m.*;

herr *Svedman m. fl.*, nr 101, om uppförande på ordinarie stat av en andre läkarbefattning vid S:t Olofs sjukhus;

herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*, nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet;

herr *Jonsson* i Haverö:

nr 103, om pension åt förre vaktmästaren vid postkontoret i Ånge C. J. F. Johansson; och

nr 104, om rätt till efterlevandepension för förre vikarierande folkskolläraren O. M. Lindberg;

herr *Lövgren*, nr 105, om pension åt förre maskinisten K. (G. Johansson;

herr *Lundqvist*, nr 106, om pension åt f. d. telefonisten Elsa Maria Josefina Andersson;

herrar *Sundström* i Skövde och *Odhe*, nr 107, angående förbättrade pensionsförmåner åt förre sågverksarbetaren H. G. Andersson;

herr *Olsson* i Mellerud, nr 108, om årligt understöd åt fiskaren G. H. K. Sahlin;

herr *Eriksson* i Stockholm, nr 109, om dyrtidstillägg åt den hos riksdagens kamrar, utskott och kansli tillfälligt anställda personalen;

herr *Hedlund* i Rådom, nr 110, om utredning rörande åtgärder till förhindrande av olämplig avstyckning i städer och vissa samhällen;

herrar *Hallén* och *Hedlund* i Östersund, nr 111, om utredning angående sänkning av emeritiåldern för ordinarie präster;

herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*, nr 112, om ökat anslag till gottgörelse till fiskerinäringen för av dess utövare erlagd bensinskatt;

herr *Jansson* i Kalix *m. fl.*, nr 113, om anslag till fraktlindring för frukt till Norrbottens och Västerbottens län;

herr *Jonsson* i Haverö, nr 114, om översyn av gällande bestämmelser angående vägnämnds arbetsuppgifter och befogenhetsområde *m. m.*;

herrar *Johansson* i Norrfors och *Andersson* i Hedensbyn, nr 115, om utredning rörande ombyggnad av vissa enskilda utfartsvägar i övre Norrland *m. m.*;

herr *Nilson* i Spånstad, nr 116, om nedsättning av postportot för vissa bokförsändelser; samt

herr *Sundström* i Vikmanshyttan *m. fl.*, nr 117, angående ändring av bestämmelserna om motionsrätt i lagen om kommunalstyrelse på landet.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.48 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Fredagen den 18 januari.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

*Vid remiss
av statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Herr andre vice talmannen anmälde, att debatten rörande Kungl. Maj:ts propositioner, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1946/47 och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46 nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet enligt förut skedd anteckning till

Herr **Hedlund** i Rådomb, som anförde: Herr talman! Vi ha ju någorlunda helskinnade kommit loss ur den kniptång, vari den nyss avslutade kraftmätningen i världen hållit oss. Den åtstramning som hindrat samhällslivet att pulsera lättar alltmera. I stället för att, bildligt talat, planera för dagen, kunna vi nu våga göra utblickar på något längre sikt. Många frågor vänta på sin lösning. Regeringen har med berömvärd entusiasm förklarat sig villig att medverka till lösningen av ett flertal mycket betydelsefulla problem. Jag syftar då givetvis på de bebådade sociala reformerna.

Ett problem av enorm storleksordning är emellertid att söka skapa ungefär lika goda inkomster för likartat arbete. Jordbruksarbetet betalas som bekant väsentligt lägre än det arbete som utföres i det s. k. grovarbetarfacket och ännu lägre i förhållande till industriarbetet på landsbygden. I själva verket förhåller det sig väl så, att betalningen för jordbruksarbetet med ungefär en tredjedel understiger betalningen för industriarbetet på landsbygden.

Det är förvisso ingen som missunnar grov- och industriarbetarna deras mera gynnade ställning, men vad man begär är att inkomstklyftan utjämnas genom en höjning av inkomsterna för jordbruksarbetet i så starkt tempo som det överhuvud taget är möjligt. De bättre ställda grupperna böra med andra ord finna sig i en löneökningsspaus till dess de sämst ställda hunnit i fatt dem.

Vilka nackdelar som följa av den inkomstklyfta jag här talat om behöver knappast närmare utvecklas. Levnadsstandarden för dem som arbeta i jordbruket, d. v. s. för jordbrukarna själva jämte hustru och barn — dessa utföra tillsammans ungefär två tredjedelar av allt arbete i jordbruket — och för de i jordbruket anställda, blir givetvis väsentligt lägre, och svårigheten att hålla arbetskraften kvar vid jordbruket blir allt större.

I detta sammanhang kan jag inte förbigå en uppgift i dagspressen om ett uttalande, som skulle ha fällt av statsrådet Sträng i första kammaren i går. Huruvida uttalandet är rätt återgivet undandar sig mitt bedömande. Jag var inte närvarande, och protokollet är ju ännu inte färdigt. Statsrådet Sträng skulle ha yttrat följande: »I klarhetens intresse bör understrykas, att i jordbrukets lönekalkyl uppta jordbrukarna själva två tredjedelar och lantarbetarna bara en tredjedel. Om man nu ger lantarbetarna en slant, få alltså

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

jordbrukarna den dubbla slanten.» Ja det där kan ju på sätt och vis vara riktigt. Men så som yttrandet är formulerat kan det också ge anledning till missförstånd. Och det har även detta gjort. Jag talade i förmiddags med en socialdemokratisk ledamot av andra kammaren, som just missförstått detta uttalande på det sätt jag trodde att man skulle komma att göra. Såsom yttrandet här står återgivet förefaller det närmast ha den innebörden, att om det blir en höjning av produktpriserna i syfte att möjliggöra en lönehöjning för lantarbetarna, få jordbrukarna såsom företagare en dubbel höjning. Men så förhåller det sig inte, och så har naturligtvis inte statsrådet menat. Utan det är på det sättet, att om lantarbetarna få en höjning på priset för sitt arbete, få jordbrukarna själva samma höjning på priset för det arbete som de utföra. Att det råkar bli dubbelt så stor höjning för jordbrukarna tillsammans, beror ju bara på den omständigheten, att jordbrukarna själva med husfolk tillhandahålla ungefär dubbelt så mycket arbetskraft till jordbruket som de anställda utföra. Det är alltså blott och bart på det sättet att uttalandet rätt förstått bör klarlägga att lantarbetarna — herr Strängs förutvarande kommittenter — och de jordbrukare, som arbeta i eget jordbruk, sitta i samma båt i detta avseende.

Vill man överhuvud taget att vi skola ha ett jordbruk i vårt land — och alla äro väl ense om att det är nödvändigt — så synes det ofrånkomligt att söka rätta till det missförhållande som föreligger beträffande betalningen för jordbruksarbetet och som ju beror på att inkomsterna inte räckta till för högre betalning. Att i sällsynta undantagsfall jordbruket kan lämna en avkastning, som möjliggör en bättre betalning, är ett förhållande, som uppenbarligen inte kan ha någon inverkan i fråga om det stora flertalet jordbruk, där så inte är möjligt. Det kan på sin höjd motivera en omläggning av grunderna för att förbättra jordbrukets ställning.

Vilka vägar kan man då gå för att nå fram till denna likställighet i inkomster? Som jag nyss nämnde är det ingen som önskar vinna likställigheten genom en sänkning för de bättre ställda, utan vad man önskar är att dessa ge sig till tåls, medan jordbrukets folk får inhämta det försprång som andra grupper ha förskaffat sig. Det är alltså fråga om inkomstökningar för jordbruket. Hur skola då dessa vinnas? Jo, till någon del kunna de säkerligen erhållas genom en väntad prissänkning på konstgödsel, jordbruksmaskiner o. s. v. Rationaliseringar ha ju också varit på tal i den allmänna debatten, rationalisering av såväl brukningsmetoder som brukningsenheter. Även på det sättet kan naturligtvis en del vinnas. Men hur snart kan det som man vinner på den vägen, alltså genom rationalisering särskilt av brukningsdelar, bli av den omfattning, att det får någon större betydelse i detta sammanhang? Får man inte förutsätta, att det dröjer årtionden, innan man på den vägen kan ha nått upp till den inkomstnivå, där industriarbetarna på landet för närvarande befinna sig? Är det någon som på allvar räknar med att industriarbetarna vid en så långt fram liggande tidpunkt skola stå kvar på samma inkomstnivå som nu? Är det inte tvärtom så att dessa vänta, att vårt näringsliv skall visa sig mäktigt att efter hand finansiera en allt högre levnadsstandard? Ser man saken på det sättet, återstår faktiskt inte mer än ett av två ting: antingen får man säga till dem som ha sin utkomst av jordbruket, att den eftersträfvade likställigheten inte kan erhållas, eller också skall man acceptera att ökade intäkter i en eller annan form är ett nödvändigt offer för att finansiera kostnaderna för den likställighet, som inte står att vinna trots rationalisering och andra ansträngningar. Väljer man det sista, är det uppenbarligen nödvändigt att antingen på sätt som nu sker, d. v. s. genom rabatter, eller också annorledes — jag tänker på barnbidrag, bättre

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
folkpensioner o. s. v. — kompensera dem som eljest ha svårt att komma ut med de ökade livsmedelsutgifterna.

Mot tanken att genom prisökning på produkterna bereda jordbrukets utöfvare den ofta omtalade likställigheten reser man den invändningen, att detta innebär en sänkning av levnadsstandarden för övriga grupper och därmed i realiteten en löneminskning för dessa. Resonemanget är naturligtvis riktigt, men man må besinna att även en ringa prishöjning på jordbruksprodukterna och alltså en knappt märkbar höjning av levnadskostnaderna kommer att medföra en icke oväsentlig inkomsthöjning för jordbrukarna. Detta sammanhänger med det förhållandet, att av det s. k. normalhushållets utgifter endast omkring 20 procent gå till jordbrukarna. En höjning av priset för jordbruksprodukterna med 5 procent skulle alltså innebära en höjning av utgifterna för normalfamiljen av endast en procent.

Men även en höjning av levnadskostnaderna med endast någon procent för en familj med små inkomster kan naturligtvis anses ovälkommen. Man frågar sig därför, om det kan finnas möjlighet att utjämna klyftan utan en sådan ökning av de samlade levnadskostnaderna. Detta skulle vara möjligt, om man samtidigt med en höjning av jordbruksprodukternas priser kan räkna med en sänkning av andra levnadskostnadsposter. En sådan sänkning ligger inte utom möjligheternas gränser. Ersättningsvarorna under kriget ha kostat betydligt mera än vad fredsvarorna betingat, och en prissänkning på dessa varor är därför att vänta. En sådan prissänkning av icke ringa betydelse ha vi redan fått, i det drivmedelspriserna för motorfordon reducerats i så hög grad att icke oväsentliga taxesänkningar kunnat beslutas, vilka taxesänkningar i sin tur självfallet böra kunna motivera någon sänkning av en del varupriser. Sjöfrakterna för importvaror måste väl också i fredstid bli lägre, sedan de särskilda krigsriskerna med därav föranledda utgifter ha bortfallit. Man kan också i detta sammanhang tänka sig att den minskning av levnadsutgifterna som skulle följa av omsättningsskattens borttagande finge tagas i anspråk för förevarande ändamål. Det förefaller alltså som om utsikterna för en utjämning av inkomstklyftan mellan dem som arbeta i jordbruket och industriarbetarna på landsbygden kunna komma att bli någorlunda gynnsamma, allteftersom en varuprissänkning, främst på importvaror, inträder som en följd av mera normala förhållanden och omsättningsskattens slopande. En utjämning skulle då kunna ske utan att levnadsstandarden för andra grupper behöfve beröras därav. Det är säkerligen av vikt att man när tillfället kommer inte försitter detsamma.

Det pågår visserligen nu en utredning av dessa spörsmål, från vilken man har att vänta vissa förslag inom en icke alltför avlägsen framtid. Men frågan om en inkomststegring för dem som arbeta i jordbruket är faktiskt så betydelsefull och kan väntas komma att bereda sådana svårigheter, att det i alla fall bör vara påkallat att i den första fredsremissdebatten ägna särskild uppmärksamhet åt saken. När nu kommittéförslagen komma fram, förefaller det mig angeläget att man från regeringen lämnar ett besked om hur det skall bli, så att jordbrukarna få klart för sig, om de kunna vänta att regeringen kommer att göra allt som rimligen kan göras för att jämna ut inkomstklyftan, eller om man kommer att låta det vara i stort sett som det är. Landsbygdens folk begär ett besked på den punkten. Det förefaller mig angeläget att ett sådant besked kan ges före nästa val.

Vidare yttrade:

Herr **Henriksson**: Herr talman! Det är en naturlig sak att i denna remissdebatt de centrala avsnitten ha rört sig kring frågorna om produktionsutveck-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

lingen, prisnivån, lönenivån och skattetrycket. Det har flera gånger under debattens lopp betonats — och det torde väl också alla vara överens om — att förutsättningen för en förbättrad levnadsstandard är en produktionsökning.

Finansministern uttryckte i går i sitt stora anförande den förhoppningen, att nationalinkomsten under den tid, som nu ligger framför oss, skulle visa en lika glädjande utveckling som fallet var under tioårsperioden 1929—1939. Han hoppades också att näringslivet genom sin utveckling skulle skapa ett underlag för ökade skatteintäkter. Finansministerns förhoppningar i den riktningen torde väl också kunna röna en allmän anslutning. Men samtidigt måste man konstatera, att det väsentligen beror på regeringen och finansministern i vad mån dessa förhoppningar gå i uppfyllelse. En av de främsta förutsättningarna för en god produktionsutveckling är ett stabilt penningvärde. Inte nog med detta; det måste också hos den stora allmänheten och hos näringslivet finnas ett förtroende för den framtida stabiliteten i detta penningvärde. Finansministern tillkännagav i sitt anförande under gårdagens debatt — vilket även vid skilda tillfällen har berörts här i dag — att han nu hade intagit en ny position och hade en ny målsättning i fråga om penningvärdet. Nu tänkte han sig, att prisnivån skulle vara stabil och att inom den ram, som prisnivån markerade, löneökningar skulle få äga rum. Man måste emellertid fråga sig, i vad mån det kan bli möjligt för finansministern och andra att behärska en lönerörelse, om en sådan kommit i gång. Hur går det om belastningen på företagen blir större än vad de kunna bära med de priser, som för närvarande äro rådande?

Finansministern förklarade även i går, att han inte ville följa några råd i fråga om att lära av erfarenheten. Jag tyckte för min del, att detta yttrande var litet egendomligt, men såvitt jag kan se av mina anteckningar fällde han ett dylikt yttrande. Jag kan inte finna annat än att vi ha åtskilligt att lära både av egna och andras erfarenheter. Då det gäller den fråga, som jag nu berört, kunna vi exempelvis få ett rätt lärerikt åskådningmaterial, om vi se på utvecklingen i Finland. Där restes krav på ett återställande av tidigare realinkomst genom höjning av lönerna. Den finska regeringen gav efter för dessa krav. Det är egentligen förunderligt, hur svårt det är att få människorna att begripa, att tio hundradelar inte är mer än en tiondel, när det är fråga om att dela samma kaka. Vad skedde i Finland? Jo, lönerna stego högst väsentligt, och man kom i en situation, då företagen inte kunde bära kostnadsstegringen inom den uppdragna prisramen. Även från företagets sida framfördes då krav på en kompensation genom en prishöjning, och företagen förklarade, att om icke en sådan kompensation lämnades sågo de sig ingen annan utväg än att slå igen. Ja, då sprängdes hela ramen och det hela kom i rullning med alla de konsekvenser, som vi sedermera ha kunnat iakttaga.

Samtidigt gjorde man i Finland en annan mycket intressant iakttagelse, som jag här skulle vilja speciellt beröra. Man konstaterade att trots den löneökning, som hade kommit till stånd, prestationen per arbetare sjönk med ungefär 30 procent. Fenomenet var detsamma både i enskild, kommunal och statlig verksamhet. Man grubblade på orsakerna till denna företeelse på många håll, och man fann, enligt vad sagesmän därifrån ha framhållit för mig, till slut förklaringen. Den var denna. Genom löneökningarna fingo arbetarna större inkomster, men samtidigt kommo de också upp i sådana inkomstskikt, att skattetrycket satte in hårdare och verkade på ett annat sätt än tidigare. Varuknappheten var alljämt bestående. Man kunde alltså inte köpa mer än ett visst kvantum vare sig man hade mer eller mindre pengar. Då förfor man så, att man nöjde sig med en inkomst, som kunde täcka veckans varubehov, och sedan fick det vara nog därmed. Skulle man ha ökat inkomsten mer, hade det överskjutande beloppet skurits bort av skatterna, och därför fann man inte någon anled-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ning att göra det. Resultatet blev en produktions-sänkning. Här i landet har ju uttrycket »Wigforssdag» myntats. När människorna finna att de icke själva få något i inkomst för sin fortsatta arbetsprestation, sluta de att arbeta. Det är en företeelse som uppträder här och där och bottnar i samma orsaker som den utveckling i Finland jag nyss berörde. Det förhåller sig med skatter på samma sätt som med priser. Det tillhör det elementära inom prisbildningsläran, att ett rimligt pris kan ge större netto än ett för högt pris. En rimlig skatt kan alltså ge ett bättre resultat för staten än en alltför hög skatt. Det måste väl vara något allvarligt fel med hela skattesystemet, om skatten skall vara det primära vid bedömandet av ekonomiska transaktioner — som det nu är, kunna säljare och köpare komma i tvist om huruvida ett varuparti skall faktureras på det ena eller andra året, eftersom detta i skattehänseende kan betyda nära nog hela värdet av varukvantiteten i fråga — och det därtill går så långt, att folk avstår från att arbeta därför att skatten berövar dem lönen för arbetet.

I anslutning till skattefrågorna vill jag särskilt beröra en skatt, som varit föremål för debatt i olika sammanhang, nämligen omsättningsskatten. Finansministern yttrade i går, att han hoppades att vi inte i tio år framåt skulle behöva dragas med omsättningsskatten. Han var inne på frågan även i dag. Då uttalade han sig på liknande sätt och uttryckte den förhoppningen, att det icke skulle dröja alltför länge innan skatten skulle kunna avskaffas. Dessa yttranden tyckas i varje fall tyda på att omsättningsskattens avveckling icke är omedelbart förestående.

Frågan om omsättningsskatten berördes också av herr Fast under gårdagens debatt. Han ansåg att det vara förenat med vissa svårigheter att avveckla omsättningsskatten, emedan man inte var fullt säker på huruvida denna skatts borttagande skulle komma konsumenterna till godo i form av lägre varupriser. Herr Fast gjorde därutöver ett annat uttalande. Han sade, att då det var fråga om konsumentkooperationen kunde man vara säker på att en prissänkning skulle komma konsumenterna till godo, men han ville ifrågasätta, huruvida detta skulle bli fallet, då det gällde det enskilda näringslivet. Jag måste gentemot denna insinuation inlägga en gensaga. Jag anser att insinuationen är oberättigad bland annat därför, att det vid omsättningsskattens införande ifrån handelsns sida ställdes yrkande om att skatten skulle vara vad vi då kallade för »öppen», d. v. s. den skulle debiteras och redovisas avskild från varupriset. En av motiveringarna för detta yrkande, som jag själv från denna talarstol underströk, var att vi inom handeln vid så många tillfällen varit utsatta för slika insinuationer, som herr Fast i går lät undslippa sig, att vi ville ha klara linjer i detta fall. Vi begärde för att undslippa det läge, i vilket vi i dag befinna oss, att få skatten redovisad för sig. Detta förvägrades ifrån majoritetens sida, och vi fingo den s. k. dolda skatten, som var inarbetad i varupriset. Om det nu är fråga om att avveckla skatten, är det uppenbart att en sänkning av varupriset skall äga rum. Det måste emellertid alltid vara svårt att i alla de sammanhang, där skatten kan gå igen, verkställa en synlig urskiljning av omsättningsskatten vid nedräkningen, då skatten varit inarbetad i priset. Jag vill för min del framhålla, att det allra mest betydelsefulla i processen kommer att vara konkurrensen, om en sådan tillåtes äga rum. Det torde icke finnas några risker för att handeln i ett sådant läge på något otillbörligt sätt skulle vilja låta komma sig något dylikt till last, som här insinuerades. Inom handeln ha vi haft mycket bekymmer för denna skatt. Vi ha diskuterat den vid många tillfällen, och det skulle givetvis kännas som en lättnad om den kunde avvecklas. Men om det nu är på det sättet, att skatten skall behållas under en tid framåt, borde det, såsom också yrkats vid uppre-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

pade tillfällen, åstadkommas en sådan förenkling av denna skatt, att den inte behöfve bli alltför betungande i handhavandet för handelsns folk.

Jag skulle också i anslutning till herr Fasts anförande vilja säga, att jag inte anser att handelsns och köpenskapens folk har uppträtt på ett sådant sätt under denna kris, att det finns anledning att ge det alltför dåligt betyg eller komma med dylika uttalanden. Handelsns folk har i stället skött sig på ett sådant sätt, att både folkhushållningsministern och ledningen för livsmedelskommissionen funnit anledning att uttala sitt stora erkännande för de insatser, som gjorts från handelsns sida för att klara de svårigheter, som vi under denna kris varit utsatta för. Om finansministern nu kommit till det resultatet — vilket tydligen något skiljer sig ifrån hans uppfattning förra året — att vi fortfarande någon tid skola få behålla omsättningsskatten, då skulle jag vara mycket tacksam om han verkligen till allvarlig omprövning upptar frågan, huruvida inte en förenkling av skatten skulle kunna åstadkommas.

I anslutning till de frågor jag nu berört skulle jag även vilja fästa uppmärksamheten på en annan omständighet. Riksdagen beslutade strax före jul en förordning rörande lagervärderingen i samband med krigskonjunkturskattens avveckling. Denna förordning berör ett stort antal företagare av alla möjliga kategorier. Beslutet blev inte klart och kom till allmän kännedom förrän vi voro alldeles inpå julen. Förordningen innehåller åtskilliga punkter, som ingalunda äro klara till sin innebörd. Det hade dock varit av en viss betydelse, att de människor, som skola tillämpa denna förordning i praktiken, åtminstone fått någon tid på sig att försöka grubbla igenom hur bestämmelserna verkligen skola tolkas. Det fanns ingen möjlighet härför, trots att organisationerna på samma sätt som när det gällde omsättningsskattens införande fingo sätta alla klutar till för att försöka klara ut begreppen och sedan delge alla företagare resultatet. Det var inte möjligt att åstadkomma detta före jul — det kunde först ske när företagarna redan hade börjat med sin inventering under mellandagarna. Jag måste verkligen beklaga, att man gått fram på ett dylikt sätt. Man bör även från statsmakternas sida försöka visa så pass mycket hänsyn, att man bereder människorna det andrum de behöva för att så sätta sig in i nya förordningar, att de rätt kunna tillämpa de föreskrifter, som man ålägger dem att ställa sig till efterrättelse.

Ett annat område, där svårigheter för näringslivet föreligga och där man nu hoppas på lättnader, är det arbete som på grund av ransoneringsföreskrifterna åligger handelsns män. Åtskillig lindring har redan åstadkommits genom att en del ransoneringar avskaffats. Jag skulle emellertid vilja ställa den frågan, huruvida man inte nu kunde få ytterligare besked rörande de ransoneringar som ännu äro kvar. Man gissar fortfarande både hit och dit. Vi fingo under höstriksdagen en utmärkt redogörelse i hithörande frågor från folkhushållningsministern. Men det råder fortfarande oro i lägret på vissa håll. Det är uppenbart att det skulle innebära en betydande lättnad om man kunde avveckla även ransoneringarna på bröd och kött, som särskilt på senare tid vållat en hel del svårigheter vid tillämpningen. Av stor vikt är att klara besked lämnas från högsta ort så att ej rykten och prat nagga människornas ransoneringsmoral i kanten. Det är ju dock företagarna, som få bära ansvaret för hur det hela går i lås.

Jag skall inte för min del närmare beröra det sociala omdaningsprogram, som har varit föremål för så mycken debatt. Jag vill bara uttrycka en förhoppning om att, när man genomför dessa stora reformer, det sker en avvägning av behovet. Jag skall för att belysa vad jag därmed avser endast tillåta mig att anföra ett litet åskådningsexempel. En byggnästare här i staden installerade år 1938

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

— på den tiden rådde det ju konkurrens om hyresgästerna, och han ville för att göra lägenheterna begärliga införa någonting nytt i sin fastighet — en för hela fastigheten gemensam gasmätare och hyrde ut lägenheterna med fri gas för hushållen. När det hade gått någon tid, konstaterade han att gasförbrukningen per hushåll hade nått den femdubbla kvantiteten jämfört med vad som beräknades för ett normalhushåll. Jag vill av detta åskådningsexempel och vad jag förut berört i fråga om skatterna dra den slutsatsen, att *den enskilda människan måste få nytta av såväl sitt sparande som sin arbetsförtjänst. Om detta icke sker uppstå både slöseri och sänkt produktion.*

Herr talman! Till slut skall jag också tillåta mig att något beröra socialiseringsdiskussionen. Jag skall inte göra det efter de linjer, som tidigare ha följts, utan jag skall be att få föra in ett annat moment i debatten. Man har ju på socialdemokratiskt håll, då man lagt fram sitt program för statens vidgade inflytande eller för statens övertagande av områden inom näringslivet, framhållit, att staten skulle vara bättre skickad att handha skötseln av produktionsapparaten än den enskilda företagsamheten. Vid framförandet av de olika projekten har man satt in en kritik mot det område, man närmast inriktat sig på, och igångsatt en propaganda, genom vilken företagarna skulle misskrediteras för att man därigenom skulle kunna förebbringa lämpliga motiv för sina åtgärder. Jag nöjer mig med att endast konstatera detta förhållande, men det ger mig anledning att komma tillbaka till frågan, huruvida statens förmåga att sköta en verksamhet skulle vara större än den enskildes.

Jag har många gånger grubblat över hur denna övertro på begreppet staten kan förefinnas. Jag undrar om man inte glömt bort, att staten för allt sitt handlande måste begagna sig av människor med människors alla fel och brister. Glömmer man inte bort att människorna äro så skapade, att om de utrustas med stor eller absolut makt, komma deras mindre stora sidor att framträda? Låt mig belysa detta med ett exempel. Vi kunna jämföra det intryck vi få av det sätt, på vilken en privat företagare, vars tjänster vi anlita som kunder, uppträder och söker tillmötesgå våra önskningsar, med det intryck vi få när vi vända oss till funktionärer inom ett statligt eller kommunalt monopolföretag. Dessa människor kunna i privatlivet vara lika hyggliga och sympatiska, men det är förunderligt vilken påtaglig skillnad det blir, när man återfinner dem i deras arbetsfunktioner. Vad kan nu detta bero på? Ja, det ligger väl i ganska öppen dag. I ena fallet är vederbörande direkt beroende av om kunden blir tillfreds och kommer tillbaka, i andra fallet vet vederbörande, att kunden inte har något val. Han är nödsakad att komma tillbaka till samma expeditiionslucka, och för övrigt har kundens reaktion ingen som helst betydelse för vederbörandes ställning eller inkomst.

När man nu, som jag nämnde, bevittnar socialdemokratiens kritik av den privata verksamheten samtidigt som socialdemokraterna föra fram uppfattningen om statens förmåga att ordna förhållandena på ett annat och bättre sätt, finns det väl anledning att ställa frågan: varför börjar man inte på regeringens och regeringspartiets sida med en översyn av effektiviteten hos de företag, som staten redan behärskar? Finns det inte inom de statliga företagen och statens verk och inrättningar åtskilligt att reformera både i fråga om ekonomisk planläggning, prispolitik och byråkratiska absurditeter? Jo, förvisso. Här erbjuder sig ett rikt verksamhetsfält för förnuftiga reformer, som både direkt och indirekt skulle medföra betydande förmåner och besparingar för folkhushållet och de enskilda människorna. Kan man inte först lösa detta problem, då bör man skyn- da litet långsammare med utvidgningen av statens verksamhet och dirigeran- de myndighet.

När man berör dylika frågor kan det ofta förefalla som om man rörde sig

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

med spekulationer. Om vi emellertid draga fram erfarenheter från det dagliga livet, skola vi kunna framvisa en provkarta på företeelser, inför vilka man har anledning att kraftigt reagera. Jag skall för att illustrera mina synpunkter besvara kammaren genom att anföra ett par exempel, hämtade från olika avsnitt ur samhällslivet.

Jag skulle kunna andraga en lång lista med exempel men skall begränsa mig till att anföra endast några fall, som inträffat på sistone.

Ett företag i Göteborg hade kontor i egen fastighet, i vilken företaget disponerade bottenvåningen. Våningen en trappa upp var uthyrd till två andra företag. Det företag, som ägde fastigheten, behövde göra vissa omDispositioner och utvidgningar. Man gjorde då upp med hyresgästerna om byte av våningar. Samtidigt skulle nödvändiga reparationer invändigt företagas. Vidare skulle man måla listverket utvändigt och reparera portalen. Man gjorde upp med en byggmästare om detta arbete på entreprenad. Nu finns det en bestämmelse inom arbetsmarknadskommissionens arbetsområde som stadgar, att man inte får ha mer än tre anställda arbetare utan särskilt tillstånd. Uppdragsgivaren hade av byggmästaren fått den uppgiften, att denne inte behövde ha mer än tre anställda för att utföra arbetet. Entreprenadkontraktet gjordes upp i november förra året. Sedan råkade en av arbetarna få en skada, så att han måste söka sjukhusvård. Byggmästaren tog då in en ny arbetare som ersättare för den sjuke. Byggmästaren gjorde därtill det misstaget, att han anlätade en ställningsfirma, som i sin tur använde eget folk för att resa upp den ställning, på vilket målaren skulle stå. Genom denna ställningsfirmas uppträdande på arenan blev det således mer än tre arbetare som sysselsattes. Härvid kom man i strid med gällande paragrafer. Uppdragsgivaren hade emellertid inte haft något att skaffa med ställningsfirman. Enligt order från arbetsmarknadskommissionen måste dock arbetet upphöra. Det blev en massa skrivelser och förklaringar. Självfallet uppstod ett mycket bekymmersamt läge, då inte mindre än tre kontor disponerade halvfärdiga lokaler. Reparationerna hade ju redan igångsatts, och putsen på portalen var borthackad. Stenarna lägo lösa, och det förelåg risk för att dessa skulle falla ned. Vintern var i antågande med frost-risk o. s. v. Det gick emellertid inte att med hänsyn till de tre kontorens arbetsförhållanden och skaderisken för huset få slutföra arbetet, utan det skulle först verkställas polisundersökning och polisförhör. Till och med polisen ansåg att hela ärendet var groteskt. Först för en tid sedan kunde hela frågan redas upp. Man måste väl säga att detta är minst sagt ett skrämmande exempel på byråkrati.

Då jag ser att statsrådet Ericsson, som ju är bränsleminister, är närvarande här i kammaren, kommer jag att tänka på ett fall, som jag fick kännedom om i dag. Jag blev i morse påringd av en granne, som förklarade, att han i november förra året hade installerat oljeeldning i sin villa. Han hade nu ved kvar, som han gärna skulle vilja placera om. Han frågade, om jag eventuellt skulle vilja överta denna ved, när han råkat i en mycket besvärlig situation. I november, då oljeinstallationen skulle ske, hade han, såsom den laglydige medborgare han är, anmält till vedkontoret sitt innehav av ved. Vedkontoret skulle då ta tillbaka veden. Min granne förklarade, att han hade en köpare, som var villig att hämta veden. Nej, detta kunde inte gå för sig, ty först skulle han inge ett papper med förklaring hur hela ärendet låg till. Därefter skulle det komma ut en mättningsman, som skulle mäta upp veden. Efter en tid ringde min granne och frågade, hur ärendet avancerat. Han hade ifyllt den föreskrivna blanketten och skickat in denna till vedkontoret. Då han ringde, kunde man emellertid inte hitta hans blankett, varför han fick vänta ytterligare någon tid. När han sedan vid jultiden ånyo ringde upp vederbörande, var mättningsmannen ledig från sin tjänst, och mättningsförrättningen måste därför

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

uppskjutas ytterligare. I januari i år ringde min granne ännu en gång, och då blev en tid för mätningsförrättningen utsatt. Min granne var då själv tyvärr förhindrad att närvara på den utsatta tiden, men han förklarade sig villig att låta dörren till den lokal, där veden förvarades, stå öppen så att mätningsmannen skulle kunna gå in. Detta skulle emellertid inte gå för sig, ty ägaren till veden skulle närvara och skriva på ett papper, när förrättningen utförts.

Detta exempel visar väl hur vi arma människor och konsumenterna kunna råka ut i det statliga byråkratisystemet. De av mig nu anförda exemplen torde väl visa, att det finns åtskilligt att städa inom den statliga förvaltningen, innan man går över till nya verksamhetsområden.

I fråga om prispolitiken skall jag tillåta mig att nämna ett exempel, som hände mig själv, när jag böt bostad. Jag anmälde då telefonflyttning till rikstelefonbyrån. I min föregående bostad hade jag en s. k. sidoapparat. Jag begärde flyttning av denna. Tiden gick, men jag fick inte installationen ordnad. Jag ringde då upp rikstelefonbyrån och frågade hur länge det skulle dröja. Man hänvisade till att man hade svårt att få folk o. s. v. Jag förstod dessa invändningar. Då kom jag själv att tänka på, att den telefon, som fanns i den nya bostaden, visserligen inte var en sidoapparat men en anknytningsapparat. Jag ansåg att det skulle gå lika bra för mig att behålla denna apparat som den var. Då skulle nämligen rikstelefonbyrån bara behöva byta ut numret på apparaten. Man skulle inte behöva komma ut och lägga om ledningarna. Jag framställde detta förslag till rikstelefonbyrån och hänvisade till att man inte behövde offra vare sig material eller arbetsfolk för denna överföring. Den dam, med vilken jag talade på rikstelefonbyrån, förklarade emellertid, att det hela skulle kosta 50 kronor. På min fråga hur detta kunde vara möjligt, svarade hon, att man måste uttaga en inträdesavgift på den nya modellen av telefon. I verkligheten förhöll det sig således på det sättet, att om jag besvärade verket med att ta ut folk för att lägga ned ledningar o. s. v. för en helt ny installation, då skulle jag få det hela gratis. Om jag emellertid besparade telegrafverket arbetskostnader och dyrbart material, då skulle det kosta mig 50 kronor. Jag måste bekänna, att man har rättmätig anledning att bli inte så litet förvånad över en sådan prispolitik. Jag ringde flera, allt högre och högre tjänstemän inom rikstelefonbyrån för att få en förklaring till denna egenartade prispolitik, och erbjöds småningom en kompromiss. Det här av mig nu relaterade fallet måste väl anses vara enastående för statsförvaltningen. Jag skulle vilja höra den, som skulle kunna träffa på någon motsvarande bakvänd prissättning inom privat verksamhet.

Herr talman! Jag har velat framlägga dessa belysande exempel från olika avsnitt av den statliga förvaltningen. Jag är visserligen fullt på det klara med de många svårigheter, som kunna möta på de av mig berörda områdena. Jag har emellertid, som jag inledningsvis antydde, den bestämda uppfattningen, att staten borde försöka se till att få den statliga verksamhet, som vi för närvarande ha, att fungera på ett sätt som både är rationellt i ekonomiskt avseende och ur konsumenternas synpunkt någorlunda rimligt och vettigt. En dylik översyn inom den statliga verksamheten bör man enligt min uppfattning göra innan man lägger ytterligare stora områden under statens dirigerings-

Herr statsrådet **Ericsson**: Herr talman! Herr Henriksson har här vitt och brett berättat om den förfärliga byråkrati som finns i detta samhälle. Han har valt två områden av krisförvaltningen, som med naturnödvändighet måste bli rätt tillkrånglade helt enkelt därför att det där råder materialbrist.

Var det nu så konstigt att det företogs polisundersökning i ett av de fall, som herr Henriksson berörde? Jag syftar på det fall, där vederbörande be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

fanns ha tillåtit mer än tre arbetare att arbeta på ett bygge. Enligt gällande författning får man utan särskilt tillstånd sysselsätta tre man i byggnadsarbete. Om nu en av de anlitade arbetarna händelsevis blev sjuk, ansåg sig vederbörande företagare ha rätt att ta in en ny i stället. Innan man började denna verksamhet visste emellertid vederbörande, att han måste söka tillstånd om han skulle sysselsätta mer än tre arbetstagare. Med lagstiftningen har åsyftats att lämna frihet för de personer, som vilja ha olika byggnadsarbeten utförda, att ombesörja smärre sådana arbeten utan något som helst tillstånd. Om emellertid vederbörande tvekar om han kan utföra arbetet med endast tre arbetare, är det ju en enkel sak att lämna in en ansökan till vederbörande myndighet. I detta fall är jag övertygad om att en sådan ansökan hade blivit beviljad.

Jag föreställer mig att herr Henriksson inte vill rekommendera de myndigheter, som ha hand om tillämpningen av denna lagstiftning, att lägga samtliga dessa arbeten under tillstånd. Jag kan betyga herr Henriksson, att denna lagstiftning inte har tillämpats alltför snävt. Man har sökt se bort från de obetydliga överträdelserna och inte föranstaltat om åtal. Det måste emellertid finnas en gräns för att man skall kunna få respekt för gällande bestämmelser. Det är inte så enkelt som herr Henriksson tror att bara slopa hela denna lagstiftning. Jag tror för min del, att om det inte snart blir någon förbättring i det nuvarande försörjningsläget beträffande byggnadsmaterial, kunna ganska stora svårigheter uppkomma. Förbättringarna ha gått synnerligen långsamt på sista tiden, och vissa tecken kunna t. o. m. tyda på önskvärdheten av en skärpning av nu gällande lagstiftning. Massor med företagare uppvakta myndigheterna och förklara, att myndigheterna måste hjälpa dem, därför att de sitta ohjälpligt fast. Detta visar således, att det inte bara är för ro skull som vi fortfarande upprätthålla denna reglering. Jag vill för egen del betyga, att det inte föreligger något som helst intresse att ha kvar denna lagstiftning en dag längre än som är absolut nödvändigt.

Den av herr Henriksson tillämpade metoden att välja ut exempel ur högen och beteckna dem som bevis på en förskräcklig byråkrati är mycket lätt att använda. Det är emellertid svårare att finna en annan metod än den nu tillämpade för att tillgodose de syften, som statsmakterna avsett med ifrågavarande lagstiftning. Det är nog inte så lätt att utfärda bestämmelser av detta innehåll utan att friktioner uppkomma.

Jag skall även med några ord beröra det exempel som herr Henriksson anförde beträffande en fastighetsägare, som installerat oljeeldning och vilken sedan ville lämna tillbaka sin ved. Bränslekommissionen hade där förklarat, att veden kunde tagas tillbaka. Detta hade man gjort därför att fastighetsägarna skulle animeras att gå över till oljeeldning. Nu förhöll det sig på det viset, att vederbörande förrättningsman inte kunde komma vid en bestämd tidpunkt. Vid det andra av herr Henriksson påtalade tillfället kunde emellertid mätningssmannen komma, men då var fastighetsägaren förhindrad. Man kan således inte skylla på mätningssmannen för detta. Den anordningen att bränslekontoret hämtar och köper veden har således vidtagits uteslutande för att tillmötesgå villaägarna och ge dem möjlighet att installera och taga i anspråk oljeeldning. Man har således velat ge dem en förmån. Herr Henriksson ville nu att mätningssmannen skulle ha mätt upp den ifrågavarande veden utan att någon varit närvarande för kontroll härav. Med största sannolikhet hade det sedan kunnat bli bråk om vilka kvantiteter som uppmätts. Hur skulle man då ha löst frågan? Det är av den anledningen bränslekontoret velat hålla på att villaägaren eller representant för denne skall vara närvarande vid mätning.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr **Henriksson** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag beklagar att statsrådet Ericsson har missförstått mig i två av de av mig berörda fallen. I det första fallet, beträffande reparation och ombyggnad av en fastighet, vände jag mig inte mot lagstiftningen som sådan, vilken ju genomförts för att kunna klara förhållandena på arbetsmarknaden. Jag ville emellertid framhålla, att om en företagare, som i detta fall på entreprenad åtagit sig att göra en reparation, därvid begått ett fel, skall han och inte hans uppdragsgivare klämmas åt för detta. Jag anser det vara orimligt att betydande svårigheter skola behöva uppkomma för i detta fall tre stora kontor bara därför att en entreprenör har begått ett fel, som dock i och för sig måste sägas vara av mindre omfattning. Som saken nu utvecklade sig måste ju dessa tre kontor i över två månader vänta på att kunna fullfölja sina planerade omflyttningar. Det måste vara orätt att låta tredje man sitta emellan för ett förhållande, som borde uppklaras mellan entreprenören och arbetsmarknads-kommissionen.

I det andra av mig påtalade fallet, om veden, har jag inte riktat någon anmärkning mot mättningsmannen. Det är väl vidare inte så märkvärdigt att en fastighetsägare inte kan hålla sig hemma på de tider, som passa vederbörande mättningsman. Fastighetsägaren måste ju som vi alla andra sköta sitt arbete. Vad jag framför allt ville påpeka med mitt exempel i detta fall var, att om vedkontoret slarvar bort ett papper, så böra inte kunderna bli lidande för statstjänstemäns slarv.

Vidare yttrade:

Herr statsrådet **Ericsson**: Herr talman! Jag nöjer mig med att erinra om att lagstiftningen i det av herr Henriksson berörda fallet angående entreprenaden är konstruerad på det sättet, att både entreprenören och byggherren kunna ställas till ansvar, om icke gällande regler uppfyllas. Det skulle i annat fall ha varit mycket enkelt för mindre noggranna personer att mot exempelvis ersättning eller dylikt överträda gällande lag, om uppdragsgivaren under alla förhållanden skulle gå fri. Det är självfallet att riksdagen varit medveten härom, när lagstiftningen utformades på det sätt som nu skett.

Herr **Ståhl**: Herr talman! Jag skall inte lägga mig i statsrådet Ericssons och herr Henrikssons mellanhavande om byråkrati. Jag skall tillåta mig att påpeka en annan form av byråkrati, som är en verklig tunga för en stor del av våra företagare, vare sig de nu äro hantverkare, jordbrukare eller större företagare. Jag syftar på blankettraseriet, som, trots att det påtalats många gånger här i kammaren, ännu florerar i alltför stor utsträckning.

En jordbrukare på en medelstor gård berättade nyligen för mig, att han under ett år hade fått besvara uppgifter om hur stor gård han hade, hur många kor och kalvar han hade, på hur stor areal han odlade råg och potatis o. s. v. inte mindre än 17 gånger. Det säger sig självt att denna formliga blanketterror åsamkar våra företagare oerhörda svårigheter. Jag vågar därför rikta en hemställan till regeringen att på allvar ta itu med dessa missförhållanden och ställa blanketterna på avskrivning. Man har all anledning att fråga sig, om detta myckna blankettifyllande fyller någon rimlig funktion eller om det bara är så att den kvarn som går maler av gammal vana. Då enligt statsverkspropositionen de största krisregleringarna skola komma att sättas på avskrivning, synes det mig vara möjligt att snarast ta bort en stor del av nu använda blanketter.

I det sammanhanget glider tanken lätt över till en annan företeelse som på

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

visst sätt påminner om blanketteraseriet. Jag syftar på den skyldighet, som åvilar våra kommuner att avge olika slag av remissutlåtanden. Som remissväsendet nu fungerar och med den oerhörda omfattning det numera fått göres syftet därmed helt illusoriskt. Jag skall anföra några exempel härför från en stad, som jag väl känner till.

En så viktig kommunal angelägenhet som det nya förslaget till allmän ordningsstadga, vilket i hög grad intresserar alla kommunalmän, inkom på remiss till staden den 20 december 1944. Svaret skulle avlämnas den 31 december samma år. Man hade således en remisstid på 11 dagar, helgdagarna inräknade. Det enda sammanträde, som stadsfullmäktige under den tiden kunde ha, hade redan utlysts till den 21 december, d. v. s. dagen efter den då remissakten inkommit. Ett annat viktigt ärende, nämligen förslaget om polisväsendets förstatligande, inkom på remiss till staden den 26 mars 1945. Remisstiden hade utmätts till tolv dagar. Under den tiden hade varken drätselkammaren eller stadsfullmäktige tillfälle att sammanträda. För förslaget om folkpensionering, som inlämnades i slutet av förra året, hade man tillmätt en remisstid av 17 dagar under julhelgen. Inte heller då hade stadsfullmäktige tillfälle att sammanträda.

Jag skulle kunna anföra många fler exempel på dessa oskäligt knappt tilltagna remisstider. De av mig nämnda exemplen äro emellertid tillräckliga för att påvisa att hela remissväsendet måste i grund ändras, om det skall kunna fylla ett vettigt ändamål.

Jag vill även säga några ord i en del frågor, som i högsta grad upprört mig och som enligt min mening böra belysas även ur andra synpunkter än herr Hagbergs i Luleå. Jag syftar på förhållandena inom polisen. De interiörer, som avslöjats särskilt inom stockholmspolisen, äro i högsta grad häpnadsväckande och måste tyvärr sägas rubba det förtroende, som varje medborgare bör kunna känna för sin personliga okränkbarhet. Det framstår som självklart att dåligt handlag karakteriserat både vissa medlemmar av poliskåren — jag säger vissa medlemmar, ty det är uppenbart att det här inte kan bli tal om någon generell dom över hela poliskåren — och de myndigheter ända upp i toppen, som varit ansvariga för att polisen skulle fylla sin funktion i samhället.

Så vida och så djupt som oron nu spritt sig, synes det nödvändigt med en grundlig undersökning över hela linjen. Detta bestyrkes också i ett ganska sensationellt uttalande strax före jul av överståthållaren här i Stockholm, och jag vill livligt instämma med honom på den punkten, särskilt som det är tydligt, att den Hasselrotska utredningen inte kunnat eller haft till avsikt att klarlägga hela fältet. Om jag alltså är ense med överståthållaren om att en utredning är nödvändig, måste jag anmäla mycket bestämt motstånd mot den av honom framkastade tanken, att en sådan här utredning skulle kunna verkställas av polisens egna organ. Det räcker, enligt min tanke, inte med något mindre än en parlamentarisk utredning, lika betryggande sammansatt som den s. k. Paulsonkommissionen. I statsrådet Erlanders direktiv för denna utredning heter det bl. a.: »Kommissionen bör vara oförhindrad att till granskning under sitt utredningsarbete upptaga jämväl andra frågor rörande svenska myndigheters behandling av flyktingar eller angående säkerhetstjänstens verksamhet än sådana, som äga samband med Paulsons förchavanden.» Jag har inte till uppgift att tolka dessa direktiv, men jag skulle vara tacksam för ett bestämt besked, huruvida Paulsonkommissionen under sitt fortsatta arbete möjligen ämnar underkasta polisens arbete i stort en ingående granskning. Om så inte är fallet, nödgas jag ge uttryck åt det önskemålet, att en särskild utredning tillsättes för detta mer vidsträckt arbetsfält. Här stå nämligen

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
för individens rättssäkerhet livsviktiga värden på spel. Det synes mig vara självklart, att både i detta och övriga sammanhang alla papper måste läggas på bordet, även om det skulle bli besvärligt för inflytelserika personer i samhället. Jag har mig bekant, att en rapport, avgiven av polismästare Ros i Stockholm, icke publicerats, och det är även känt, att ett första betänkande från Paulsonkommissionen avlämnades en av de sista dagarna under fjolåret. Jag vill taga för avgjort, att dröjsmålet med publiceringen av dessa akter beror på tekniska omständigheter och att det endast är en tidsfråga, när betänkandet kommer att framläggas för allmänheten. Det är en väsentlig uppgift för riksdagen att medverka till offentlig insyn i dessa allmänheten intimt berörande anläggigheter.

På tal om mörkläggning ber jag, herr talman, att hos hans excellens herr utrikesministern få efterlysa gången av de forskningar i det förflutna, som i utrikesdepartementet bedrivs av docenten Thernmannius, ett arbete, till vilket riksdagen tidigare anslagit medel. Man hade nog väntat att tidigare få höra åtminstone något livstecken om denna verksamhet, som inte är svenska folket helt ovidkommande. Herr utrikesministern är kanske i tillfälle att i dag ge kammaren något meddelande i saken. Vad vi vänta från detta arbete är inte främst en aktsamling utan också och kanske främst en sammanhängande och uttömmande redogörelse — inte någon ingående historieskrivning, vilket självfallet vore omöjligt på den korta tid man har till sitt förfogande — begriplig för varje läskunnig svensk man och kvinna, en sammanställning över vad som förevarit, speciellt de mera uppseendeväckande poängerna och epokerna i utrikespolitiken under kriget. Objektivitet och något så när uttömmande belysning måste vara det främsta kravet på den redogörelse vi vänta.

Hur oundgänglig en sådan redogörelse är fick man ett slående bevis på, om man läste sportsidorna i torsdagens morgontidningar. Jag vet inte om kammarens ledamöter observerat att den norska skididrottens ovillighet att samverka med den svenska skididrotten där förklarades bero på att då på sin tid under den tysk-italienska högkonjunkturen en svensk skidtrupp reste till Cortina i Italien för att tävla, deltagandet skulle ha skett på uppmaning av dåvarande utrikesministern Günther och varit en följd av krigsutvecklingen. Ja, så heter det faktiskt ordagrant i Svenska Dagbladets meddelande om saken. Det verkar onekligen nästan spöklikt, att även idrotten skulle ha varit en bricka i det utrikespolitiska spelet, och uppgiften har även från något håll bestritts. Men det är självfallet att sådana meddelanden, vilka — jag tror det är herr Skoglund i Doverstorp som använt uttrycket — giva oss informationer om utrikespolitiken teskedsvis, i längden i hög grad äro till skada för oss både utomlands och här hemma. Därför är det, som jag nyss sade, fakta vi behöva få på bordet. På annat sätt kunna vi inte få det lugn och den avspänning, som vi så väl behöva, inte minst i dessa frågor.

Jag skall, herr talman, till sist med endast ett par ord beröra den mycket intressanta principdebatt om skillnaden mellan liberal och socialistisk frihetsuppfattning, som finansministern och herr Ohlin med så stor talang utvecklade här förut. Jag skall göra det i anslutning till de utrikespolitiska reflexioner som jag nyss gjorde. Finansministern borde kanske inte så kraftigt som här skedde fastslå skillnaden mellan dessa båda uppfattningar, den socialistiska och liberala. Herr Wigforss skulle inom sitt eget parti kunna finna folk, som åtminstone eftersträva en syntes emellan dessa båda till synes oförenliga motsatser. Var det inte herr Sandler, som vid något tillfälle definierade sin egen inställning till dessa problem på följande sätt: jag är så mycket liberal, som en socialist kan vara och så mycket socialist som en liberal kan vara? Han var tydligen medveten om att det är nödvändigt för en socialist att ha ett liberalt alter

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ego i sitt bröst, som håller tummen på ögat på socialisten. Att detta är nödvändigt framgår även av de händelser, som för närvarande utspelas i de länder, där man är i färd med socialisering och nationalisering, därför att man tror, att det enda välsignelsebringande är att staten övertager det hela. I herr Severins tidning, Aftontidningen, läste jag i måndags ett telegram om dagens stämning i Frankrike. Denna artikel borde kunna ge finansministern en del att tänka på. Det hette där: »Man tycker sig märka, att det av motståndsrörelsen så ivrigt eftersträfvade nationaliseringsexperimentet redan förlorat sin första lockelse. Överflödet på ämbetsmän, regeringens administrativa bedrifter och den växande övertygelsen, att fransmannen inte är skapad av naturen för att vare sig utöva ekonomisk kontroll eller uthärda den, har slagit ned modet på de flesta nationaliseringsivrarna utom kommunisterna.»

Jag skulle tro, herr talman — tiden är långt framskriden, och jag skall sluta med den reflexionen — att finansministern och åtskilliga av hans meningsfränder småningom komma att få göra samma erfarenheter som de tydligen något desillusionerade nationaliseringsivrarna i Frankrike. Jag tror också, att den erfarenheten kommer att bli nyttig för det svenska samhället.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Herr talman! I anledning av den fråga, som herr Ståhl riktade till mig beträffande det uppdrag som docenten Thermænius har i utrikesdepartementet, vill jag säga, att jag tror, att jag redan vid förra riksdagen hade tillfälle att lämna ett meddelande till kammaren om hur den frågan låg till, men jag skall gärna litet närmare gå in på detta i dag.

När jag fick tillfälle att få kontakt med docenten Thermænius och fick kännedom om hans uppdrag, visade det sig, att han först från informationsstyrelsen fått i uppdrag att skriva något slags historik över krigstidens händelser. Sedan hade informationsstyrelsen avvecklats sitt uppdrag till herr Thermænius, och uppdragsgivare blev i stället utrikesdepartementet. Det visade sig, att docenten Thermænius höll på med en historik, och jag tog del av ett par preliminära kapitel i denna historik. Jag kom till den uppfattningen, att det inte var lämpligt att fortsätta på den basen, men innan jag tog definitivt ståndpunkt, ville jag ha frågan ytterligare belyst av den nämnd av två personer, som jämte docenten Thermænius enligt mig lämnat bemyndigande tillkallats för att fullfölja denna utredning. Det var professor Bolin i Lund och envoyén Sjöborg. Dessa herrar ha sedan på min anmodan undersökt möjligheterna att i stället för att skriva en historik giva ut en aktsamling. Jag har nämligen i motsats till herr Ståhl den bestämda meningen, att officiella historiker är ett oting. Regeringen skall inte ta befattning med att låta författa historia, utan vad regeringen skall göra är att framlägga akter. Den uppfattningen fick jag som sagt bestyrkt, när jag läste de kapitel jag hade tillfälle att se. Det kan väl inte vara något speciellt intresse för svenska folket att få en värdesättning av den förda politiken av en enskild person. Det är här icke fråga om att skriva vetenskap i officiellt uppdrag, utan det är enligt min mening just fråga om att lägga fram akter.

Det har visat sig att denna nämnd, sedan den till en början på grundval av den redan fullbordade delen av arbetet ägnat sig åt en sammanställning av de akter, som lågo till grund för den hittills skrivna redogörelsen, under senhösten eller vintern kunnat anmäla att den ansåg denna väg framkomlig, och den hopas fram på värsidan få en första aktsamling färdig.

Jag vill tillägga att jag tror, att herr Ståhl vida underskattar de svårigheter, som äro förenade med ett sådant här arbete, om han tror, att man genom den planerade publikationen skall kunna få upplysning i alla möjliga ämnen om det som hänt under kriget. Han tog som exempel detta med idrotten. Jag är

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
övertygad om att det inte finns ett spår av några sådana frågor i utrikesdepartementets arkiv, och det kommer följaktligen väl heller inte till synes i någon aktsamling. Jag upprepar, att jag anser det oriktigt att skriva officiell historia, Det enda rimliga är att lägga fram officiella akter.

Herr statsrådet **Mossberg**: Herr talman! Jag har begärt ordet därför att herr Ståhl i sitt anförande berörde en del frågor, som har sammanhang med polisen. Herr Ståhl utgick från den nu pågående rättegången mot de två polismännen Nordh och Hellström. Jag förmodar, att det icke kan råda några delade meningar om de förhållanden, som blivit blottade i denna process. Vi äro alla överens om att det är mycket sorgliga förhållanden som kommit i dagen i detta mål. Det gäller två polismän, som under kriget icke ha varit medvetna om den plikt, som ålegat dem i deras tjänst och som svenska medborgare. Men, herr Ståhl, även om nu detta är klart, får man väl i alla fall försöka hålla huvudet kallt.

Jag säger detta därför att herr Ståhl kom med vissa funderingar om att därest man började röra i denna historia, skulle man komma att blotta personer, som befinna sig i mycket ansvarsfull ställning. Jag tycker nog, att man skall vara försiktig innan man med utgångspunkt från den nu pågående rättegången mot Nordh och Hellström kastar fram sådana påståenden, såvida man inte har grundad anledning att göra det. Vad är det som har skett i detta fall? Jo, två polismän, som under årtal ha haft misstankar riktade emot sig, ha nu äntligen kunnat avslöjas efter ett, som jag förmodar, ganska omfattande utredningsarbete. Även om man inte skall förneka, att det inom polisen funnits olämpliga element, bör man i alla fall akta sig för att misstänkliggöra en kår som helhet.

Jag håller för närvarande på med en undersökning inom departementet för att utröna de möjligheter som stå till buds att bringa största möjliga offentlighet omkring den Hasselrotska kommissionens betänkande. Jag anser nämligen, att det är ett berättigat allmänt krav, att man verkligen får insikt i vad som kom fram under denna kommissions arbete. Denna kommission hade att överhuvud så långt man kunde nå vinna kännedom om i vad mån nazistiska tendenser hade trängt in i vår poliskår. Det är min förhoppning, att jag inom en icke alltför avlägsen framtid skall kunna lägga fram detta material. Jag tror, att det kommer att visa sig, att huvuddelen av vår poliskår var lojal mot vårt svenska samhälle, och vidare att man kommer att få en ganska gott exempel på hur förfärligt svårt det är att sätta sig till doms över de åsikter, som människor hysa i politiska ting.

Sedan vill jag anförä ytterligare ett par omständigheter i anledning av herr Ståhls anförande. Herr Ståhl påtalade hemligstämplandet av en utredning, som jag låtit verkställa med anledning av polismannen Hellströms befattning med två polisförhör, som på senare tid blivit föremål för livlig uppmärksamhet i tidningarna. Jag vill i anledning härav och för att saken inte skall missförstås framhålla, att hemligstämplingen icke skett för att skydda några personer i ansvarsfull ställning, utan den har skett därför att i detta utredningsmaterial förekomma vissa personer i sådant sammanhang, att det skulle vara till skada för dem, om man direkt droge fram deras namn i rampluset. Polismästaren Ros har i anledning härav hemligstämplat denna rapport under hänvisning till 10 § sekretesslagen. Jag hoppas, att jag inom den närmaste framtiden skall kunna offentliggöra hela den sakliga utredning, som förekommit i detta ärende.

Slutligen vill jag framhålla, att jag inte mottagit något betänkande från den parlamentariska undersökningskommissionen. Det är alltså här inte fråga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

om något dröjsmål med offentliggörandet av något betänkande från denna kommission. Det som ligger bakom herr Ståhls påstående är förmodligen följande: kommissionen har att röra sig med ett material, som praktiskt taget till alla delar är hemligstämplat. Jag har ansett det vara olämpligt, att kommissionen skulle lämna in ett hemligstämplat betänkande till socialdepartementet och att detta betänkande därefter skulle behöva genomgå av mig, innan ett beslut i konselj kunde fattas att hemligstämpeln finge hävas. I stället har jag kommit överens med kommissionen om att jag under hand får konceptet till dess betänkande, allt eftersom det färdigställs, och tar del av detta koncept. Vid samma tidpunkt som kommissionens betänkande framlägges, skall alltså Kungl. Maj:t kunna fatta ett beslut om att betänkandet skall vara offentligt. Det är alltså fråga om en direkt strävan att så långt det är möjligt underlätta en publicering.

Under detta anförande hade herr talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Ståhl** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag tackar excellensen Undén för hans svar. Jag kan självfallet inte ha något omdöme om de fakta, som behandlas i denna utredning. Möjligen skulle man kanske dock ha väntat att de vetenskapsmän, som anlätats för detta uppdrag, hade fått välja den vetenskapliga metod, som de ansåge vara den som bäst tjänade syftet, men det är självfallet en sak, varom jag, som är alldeles utomstående, inte kan ha någon mening. Emellertid är väl det första kravet på det tillvägagångssätt, som användes vid dessa undersökningar, att det skall vara objektivt. Jag vill bara uttala den förhoppningen, att den aktsamling, som excellensen Undén nu har ställt i utsikt fram på vårsidan, skall bli sådan att den inte lämnar de frågor, som intressera svenska folket allra mest, helt åt sidan, utan i stället ger oss en så allsidig och inträngande upplysning som möjligt.

Till statsrådet Mossberg vill jag uttala ett tack för den förklaring, som han här lämnat på de fall av hemligstämpling, som jag påtalat. Därmed har en del av syftet med mitt anförande nåtts. Jag tror emellertid att man skall uttala sig litet försiktigare om de enbart två fall, som det skulle ha gällt inom polisen, såsom statsrådet Mossberg här antydde. Den Hasselrotska utredningen gav vid handen, om jag inte missminner mig, att 14 procent av polisen skulle vara nazistiskt infekterad, och katarinapolisens organisation efterlyser senast i kvällstidningarna i dag en utredning för att polisen skall bli rentvådd från de misstankar, som finnas kvar. Jag tror det är ett ömsesidigt intresse som statsrådet Mossberg går till mötes, när han försöker se till att hemligstämplandet försvinner »om möjligt», ja, inte bara om möjligt utan definitivt, i och med att kriget är slut och vi nu skola segla in i mera normala förhållanden. Den röda stämpeln är en ovana ifrån kriget, som slagits på, såsom damerna och herrarna veta, inte bara ifyllda utan även oifyllda blanketter, och det är alldeles nödvändigt att det nu blir en annan ordning. Jag tar fasta på statsrådet Mossbergs utfästelse, att han i sin mån skall bidra till detta. Det är ett gemensamt önskemål för alla parter.

Herr **Hagberg** i Luleå, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag begärde ordet för replik, då jag i går tog upp de saker, som statsrådet Mossberg nu berörde, nämligen frågan huruvida regeringen i förväg skall taga ställning till vad som skall offentliggöras av den parlamentariska Sandlerkommissionen. Jag tror, att det har framgått av statsrådet Mossbergs framställning här, att innan denna kommissions betänkande

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

skall tryckas och göras klart, så skall en medlem av regeringen först, jag använder uttrycket korrekturläsa detsamma för att avgöra vad som skall bli offentligt. Sedan kan man ju tro, att allmänheten kommer att uppfatta det som resultatet av en parlamentarisk utredning, därest det nu visar sig, att regeringen anser sig av skäl, som jag inte nu känner, böra hemligstämpla en del! Det kan i detta fall, tycker jag, inte åberopas några hänsyn till främmande makt, ty de frågor som Paulsonkommissionen behandlar, röra ju verksamhet, som har utförts i det nazistiska Tysklands intresse, och för de nazistiska gangsterledarnas vackra ögons skull kan jag inte tänka mig att det finns någon rimlig anledning att hemligstämpla det material, som hela det svenska folket sedan ett år tillbaka med största spänning har väntat på.

Vidare anförde:

Herr statsrådet **Mossberg**: Herr talman! Jag vill bara säga i anledning av vad herr Hagberg nu har yttrat, att från regeringens sida finns det ingen som helst önskan att hemligstämpla den Sandlerska kommissionens betänkande. Men vi ha en sekretesslag som ger anvisning på i vilka former som ett hemligstämpelat material skall frigöras ifrån hemligstämpeln, och i detta fall skall det ske genom ett beslut av Kungl. Maj:t. Detta beslut skall fattas av Kungl. Maj:t på min föredragning, och jag har alltså ansett att det skulle vara ett tillmötesgående av den allmänna opinionens intresse att jag är beredd att fatta detta beslut samtidigt som kommissionens betänkande framlägges.

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! De sociala åtgärder, som signaleras vid denna riksdag, kan man hälsa med mycket stor tillfredsställelse. Folkpensioneringens förbättrande innebär för de gamla, vilka under hela sitt liv fått föra en strävsam tillvaro och genom pension få en tryggad ålderdom. Ingenting har gjort ett så beklämmande intryck på mig som när kommuner sinsemellan processa om var de gamla skola ha sin hemortsrätt. Sådana processer, som man tycker borde ligga långt tillbaka i tiden, förekomma fortfarande. Vad har det berott på? Jo, det beror på de understödskostnader, som kunna drabba en kommun, när det gäller personer, som börja närma sig 67 års ålder och skola få hemortsrätt i kommunen och icke kunna försörja sig. Om dessa skulle få en större folkpension, skulle de se sin försörjning tryggad, och vem skulle icke hälsa detta med tillfredsställelse? Mot dessa, som kommit till den gränsen och kanske veta med sig, att de icke kunna reda sig på den lilla pension de få, tycker jag att detta blott skulle vara en gård av tacksamhet, liksom även mot dem, som under ett strävsamt och långt liv gjort sin stora samhällliga insats lika säkert som någon annan.

En annan stor fråga, som här berörts, gäller barnbidrag och skolbarnsbespisning. Detta kommer naturligtvis att föra med sig stora kostnader. Här gäller det familjer, som ha många barn. Jag skall ta ett exempel, som gäller en körkarl, som jag anställde på min gård. Han sökte plats hos mig för många år sedan under förra kriget. Då sade man till mig: ta icke den mannen, ty han har nio barn! De voro emellertid alla friska barn, och jag ansåg, att han passade förträffligt för mig, emedan jag själv inga barn har. Han var hos mig i många år, och jag hade bara glädje av hans nio barn. De äro nu alla ute i livet och fylla sin uppgift i fäderneslandets tjänst. I sådana här fall skulle jag hälsa med tillfredsställelse, att barnbidrag kunde lämnas.

Så ha vi skolbarnsbespisningen. Jag hade under min skoltid en halv mil att gå till skolan, och när man sedan kom fram var maten frusen på vintern, och det var icke mycket att äta för barn. Vi stå nu kanske inför en omdaning av skolväsendet på landsbygden. Vid den centralisering av skolväsendet som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tidigare omtalats, kommer det också att ordnas så, att barnen kunna få ett mål mat, vilket naturligtvis kommer att medföra stora kostnader.

Jag har studerat riksdagens protokoll för år 1933, då det var fråga om en omläggning av det ekonomiska livet i vårt samhälle och det diskuterades, hur man skulle lösa de svårigheter, som då rådde, arbetslöshet och den ekonomiskt svåra ställning, som jordbruket befann sig uti. När jag läste denna debatt, tyckte jag nästan, att en hel del av vad där sades hade sagts även i debatten här i dag. Vi kunna i varje fall vara på det klara med att om man skall genomföra en förbättrad socialvård måste de som ha folkpension få en förbättrad ställning och de som ha många barn få barnbidrag. Dessa människor lägga icke pengarna på kistbottnen utan köpa varor för pengarna, som därigenom komma i omlopp. Jag intar den ställningen till dessa frågor, att jag för egen del vill deklarerera min stora glädje och tillfredsställelse med att få avge min röst för dessa frågor lösning, och jag tror att den ekonomiska fråga, som följer med detta, kommer att lösas lika väl denna gång som den löstes år 1933, när man målade den ekonomiska ställningen i så förfärligt mörka färger. Att kräva att konturerna skola läggas upp och att allting skall vara klart, innan dessa frågor lösas, anser jag emellertid icke vara möjligt. Jag vill i stället fråga: vill ni vara med om att säga nej till sådana åtgärder?

Något som i dagens debatt irriterat mig en liten smula var jordbruksministerns inställning till småbrukarhemmen. Jag känner mycket väl till förhållandena i dessa småbrukarhem. Man får väl erkänna, att hur litet ett småbrukarhem än är bör det icke utestängas från möjligheten att erhålla sådana bidrag, som statsmakterna lämna, såsom bostadsbidrag och andra bidrag, och icke ställas utanför alla välfärdsåtgärder och mötas med: »Ni skall bort från hemmanet.» Det är en hård linje, och det skulle icke passa in i den sociala välfärdslinje, som här lägges upp. Så säger man: vi skola rationalisera jordbruket. På detta vill jag svara: låt tiden utveckla sig på detta område. Vad tiden kräver kommer också att växa fram undan för undan, men går man för brådstörtat till väga kunna vi vara säkra om att det icke länder till nytta utan kanske mera till skada.

En annan fråga, som jag också vill beröra, är det kontantbidrag, som skall utgå till provisorisk löneförbättring åt tjänstemännen. Det kanske icke låter så vackert att här komma med invändningar. Men jag får säga, att när det gäller lönegrupper, där tjänst innehavarna ha 15- å 25 000 kronor om året, anser jag det nästan litet löjligt att skicka dem en postanvisning på 300 kronor, under det att för dem, som ha lägre löner, är det enligt min mening högst berättigat.

Det är dessa frågor, som jag velat något beröra. Jag känner mig pliktig att här deklarerera min inställning beträffande dessa sociala frågor och ännu en gång betona, att man med verklig tillfredsställelse sett denna förbättring av skolformerna på landsbygden, denna centralisering av skolorna, där barnen få fria måltider och man anordnar skolskjutsar, så att barnen kunna följa med i sin skolgång. Man får beklaga landsbygdens ungdom, då den ena skolan efter den andra drages in och det blir lång väg till skolan. Skolformerna äro icke sådana de skulle vara, men vi skola hjälpas åt att lösa dessa frågor. Jag tror emellertid, att om man försökte ge det svenska folket mera arbete och jordbruksnäringen finge en ekonomisk standard lika med andra näringars och den skapande kraft, som ligger i jordbruksnäringens yrke, skulle det leda till att de svårigheter av ekonomisk art, som kanske möta oss, komma att lösas lättare än man anat, i likhet med vad man fick skåda år 1933, då några hundra miljoner kronor kommo i omlopp. De anslogos till arbetarna och till jordbrukarna såsom hjälp till självhjälp, och det dröjde icke så länge, förrän skulderna voro betalda och bekymren voro borta. Nu kanske man vill vara med om

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att göra en insats. Vi få akta oss, så att vi icke få skämmas, om vi intaga en avog ställning mot de sociala åtgärder, som vi här diskuterat och som förr eller senare måste lösas och även komma att lösas, de äro berättigade: hjälp för ålderdomen och hjälp till hemmen med många barn.

Herr **Johnsson** i Skoglösa: Herr talman! En av de frågor, som mycket diskuterats ute på den svenska landsbygden och mycket intresserat icke minst landsbygdens ungdom, är frågan om huru det svenska skolväsendet i fortsättningen skall utveckla sig och utbyggas. Man har såsom jag sade med stor uppmärksamhet följt denna fråga och ställt sig undrande och tvekande inför spörsmålet, huruvida den nya skolform, som skall byggas upp, får en sådan utformning för landsbygdens vidkommande, att den kommer att fylla de uppgifter, som man på landsbygdshåll anser, att den bör göra. När det gäller skolan och skolförhållandena, kan man i varje fall icke komma ifrån, att det tidigare varit för landsbygdens vidkommande väsentligt sämre skolformer och väsentliga svårigheter för landsbygdens ungdom och barn att överhuvud taget skaffa sig den utbildning, som i närvarande stund kan anses nödvändig i detta land. Man hyser på landsbygden sina betänkligheter för att man alltför ensidigt, även när det gäller denna nya skolform, i första hand kommit att beakta de synpunkter och tillfredsställa de intressen, som från andra befolkningsområden läggas på denna fråga. Jag skulle för min del vilja uttala den förhoppningen, att man icke glömmar bort den svenska landsbygden även när det gäller den svenska skolan.

Även om man ser på dessa frågor i andra sammanhang än enbart folkskolan, föreligga många och stora önskemål. Det finns exempelvis stipendier, som nu beslutats och som utgå till elever i den högre utbildningen men som utdelas efter alltför snäva bestämmelser och efter alltför snäva principer, och samma förhållande råder beträffande stipendier till eleverna i våra yrkesskolor, lantmanna- och hushållsskolor m. fl. Genom det fallande penningvärdet och den ökning av inkomsten, som på detta sätt kommit till stånd, ävensom genom att man, framför allt när det gäller jordbrukarna, genom den sista taxeringshöjningen givit dem förmögenheter, som icke i realiteten äro räntebärande eller giva inkomst i större utsträckning än tidigare, har en mycket stor del av de små och mindre jordbrukarhemmens ungdom kommit i en mycket svår ställning, när det gäller dessa stipendier. Jag skulle för min del önska, att regeringen ville beakta dessa synpunkter och förhållanden och försöka åstadkomma en rättelse till det bättre. Man borde nog vara litet mera generös, när det gäller utbyggandet av lantmanna- och hushållsskolor och övriga yrkesskolor. Man talar om rationalisering av Sveriges jordbruk, men givetvis bör också på andra näringsområden driften rationaliseras. Man frågar sig emellertid, hur detta skall kunna ske, om man icke vill bereda möjlighet för ungdomen ute på landsbygden, antingen de nu äro lönearbetare eller barn till sådana, som äro ägare till ett större eller mindre jordbruk, möjlighet att skaffa sig den utbildning de behöva för att fylla tidens krav på duglighet i sitt yrke.

Det skulle vara mycket att säga om detta, men jag vill vid denna sena timme icke i någon större utsträckning uppehålla tiden, varför jag i stället skall övergå till att tala något om en annan fråga, som ute på den svenska landsbygden kanske i närvarande stund med ännu större spänning följts av de breda lagren jordbrukare, för att icke säga de breda lagren av det arbetande folket på den svenska landsbygden. Jag syftar på vad som förekommit i samband med frågan om prissättning på jordbrukets produkter och den kalkyl, som i samband därmed uppgjorts. Under sista tiden har det skrivits och talats oerhört mycket om denna fråga, och man har även i remissdebatten vid upprepade till-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

fällen berört densamma. Man har utgått ifrån den diskussion, som förts i hela den press, som förmenas företräda den konsumerande allmänhetens syn på denna fråga, och man har lagt upp frågan på ett sådant sätt, att det hela för allmänheten skulle komma att se sig som en orättvisa gentemot såväl den konsumerande allmänheten som statsmakterna eller dem som man framställt såsom förhandlingspart gentemot jordbrukarna. För att i någon mån tillrättalägga de uppgifter, som här lämnats, vill jag ge några direkta upplysningar om hur frågan ligger till.

RLF-organisationen hade ända sedan kalkyluppställningen vid prissättningen i våras vägrat godkänna den uppgjorda kalkylen och har vid olika tillfällen framfört sina synpunkter på jordbrukskalkylens uppläggning för ett bättre ekonomiskt resultat av densamma. Man har under förra våren och hösten vid flera tillfällen i skrivelser till såväl Kungl. Maj:t som livsmedelskommissionen framfört sina önskemål. Påståendet att RLF skulle i något avseende ha gått andra vägar än dem som kunna anses försvarbara, kan därför knappast anses vara riktigt. Man har sagt, att det icke varit ett förhandlingsmässigt sätt som RLF begagnat sig av. RLF godkände ej den priskalkyl som uppgjorts; den 5 oktober lät RLF:s ordförande, herr Ekström, till livsmedelskommissionens protokoll anteckna, att »med hänsyn till den risk som föreligger för att löneklyftan mellan jordbruksbefolkningen och jämförliga arbetargrupper skall ytterligare ökas har jag emellertid icke kunnat för dagen binda mig vid den blivande prisnivån på jordbruksprodukter under innevarande regleringsår utan anser, att möjlighet bör finnas att efter löneförhandlingarnas avslutande upptaga denna fråga till behandling vid årets höstriksdag.» RLF har i skrivelse till regeringen framhållit sin önskan att få dessa synpunkter beaktade, så att de rättmätiga krav, som enligt vårt förmenande ställdes såväl från lönearbetarnas sida som från dem som arbeta i eget jordbruk, skulle från regeringens sida beaktas. Om regeringen icke ansåg sig kunna göra detta själv, borde frågan föreläggas höstriksdagen genom en proposition i ärendet. Så har man emellertid icke gjort, utan frågan har undan för undan skjutits upp, och man måste bland jordbrukarna anse det såsom ett egendomligt förhandlingssätt, att prissättningen på de produkter, som man redan i mycket stor utsträckning avyttrat, icke skulle fastställas förrän vid en tidpunkt, då det kanske gällde att så på nytt, och att man i realiteten kanske skulle få vänta, tills vederbörande fått skörda den nya grödan.

När man därtill i denna debatt använt argument, som man måste anse ägnade att vilseleda den allmänna opinionen, måste jordbrukarna reagera däremot. Sålunda har man i tidningarna tolkat ett uttalande som statsrådet Sträng i går gjorde i första kammaren på det sättet, att om man skulle tillerkänna Sveriges lantarbetare en höjning av lönen med 1 öre, skulle jordbrukarna erhålla dubbelt så mycket. Uttalandet tolkades av pressen ordagrant så, att om man ger en arbetare 1 öre i löneförhöjning får jordbrukaren, utan någon som helst prestation egentligen, en tvåöring eller dubbelt så mycket under alla förhållanden. Jag hoppas, att statsrådet Sträng menat det verkliga förhållandet, nämligen att om en lantarbetare får en lönehöjning och denna höjning även kommer den jordbrukare till del, vilken utför ett verkligt arbete inom sitt jordbruk, så erhåller den senare samma ersättning eller samma höjning för detta arbete; men eftersom lantarbetarnas grupp icke är hälften så stor som den arbetande jordbruksbefolkningens, blir det, om man räknar klumpvis eller i summa, sammanlagt ett dubbelt så stort belopp som går till de arbetande jordbrukarna jämfört med den sammanlagda lönehöjningen till lönearbetarkåren. Men i detta fall måste man väl räkna med vad den enskilde individen får, vare sig han är lantarbetare eller han är en mindre jordbrukare.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

och man kan väl inte räkna med vad hela kåren som sådan får på den ena eller andra sidan.

Statsrådet Sträng citerade också i dag ett uttalande, av vilket han för sin del ville göra förstäligt, att det skulle råda mycket stora meningsskiljaktigheter mellan den del av jordbrukets föreningsrörelse, som representerar de ekonomiska föreningarna, och den del som representerar den fackliga organisationen. Herr Sträng citerade ett par rader i en ledare i Jordbrukarnas förningsblad. Han läste så här: »Sveriges lantbruksförbund känner sig bundet av den vid värprisättningen gjorda överenskommelsen.» Och där slutade statsrådet Sträng. Men artikeln fortsätter så här: »Men sedan dess ha på den allmänna löne marknaden inträffat både förbättringar för lönearbetarna genom höjda kollektivavtal och förberedas lönehöjningar för tjänstemän genom tillmötesgående från statens sida. Fullgoda skäl föreligga för regeringen att träda i förhandlingar med jordbrukarnas organisationer för att diskutera justering av prissättningen. Jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse anser, att en inkomstökning är berättigad. Det finns uppenbarligen ingen som helst möjlighet vare sig för jordbrukare eller löntagare att uppnå förbättrade villkor, om ej inkomstsläget förbättras. Ett med 3 öre förhöjt mjölkpris utgör ej något överskridande av ganska moderata anspråk på inkomstklyftans ingalunda utfyllnad men minskning.»

Jag skulle förmoda, att denna del, som statsrådet Sträng icke citerade, till fullo visar att det icke mellan dessa organisationer förefinnes den klyfta, som man har sökt göra gällande.

Jag skulle också i detta sammanhang vilja tillrättalägga en annan sak, som man i tidningsdiskussionen har fört fram, när man försökt misstänkliggöra RLF:s organisation. Man har i tidningarna under de senaste dagarna bland andra olika uppgifter, gripna ur luften, kommit fram med det påståendet, att RLF i händelse av konflikt ämnade vidtaga åtgärder för att förhindra, att sjuka och barn erhöles den mjölk de behövde. Jag vill å centralstyrelsens vägnar deklarerat, att det aldrig vare sig tidigare eller under sista skedet av detta ärendes behandling varit tal om att vidtaga någon sådan åtgärd, utan det har fastmera slagits fast, att man ifrån vår sida ansåg det som en uppenbar plikt att tillgodose dessa behov. Vi rikta icke denna aktion, som från Sveriges jordbrukare göres, mot konsumenterna vare sig av det ena eller andra slaget, men vi förmena, att även landsbygdens folk, det arbetande folket vid det svenska jordbruket, skall äga samma rättighet som andra yrkesgrupper, stora eller små, att få föra till togs sina åsikter och förfäktat sin mening liksom att vidtaga de åtgärder, som kunna anses nödvändiga för att hävda sina berättigade intressen.

Vi hoppas och tro, att regeringen skall sätta sig in i och beakta de synpunkter, som från menige man ute i ledet göra sig gällande vid ställningstagandet till dessa frågor. Det finns säkerligen icke mer än en enda mening ute bland våra jordbrukare — och jag tror att samma mening råder även bland den allra största delen av våra arbetare — och det är den, att det är inte mer än rätt och skäligen att inkomstklyftan minskas i stället för att ökas mellan dem som arbeta i svenskt jordbruk och dem som företräda andra näringar eller andra yrkesgrupper i det svenska samhället.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av den första delen av herr Johnssons i Skoglösa anförande. Men innan jag går in på den saken skall jag be att få säga ett ord till svar på en fråga, som herr Hagberg i Luleå riktade till mig i går, då jag tyvärr var frånvarande här i kammaren.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr Hagberg i Luleå berättade för kammaren, att han någon gång i somras hade frågat mig, huruvida hans telefon var polisövervakad, och eftersom jag inte hade svarat omedelbart, drog han därav den slutsatsen, att han stod under telefonkontroll så länge som kriget hade varat. Det är beklagligt att herr Hagberg i Luleå var så rädd att använda telefonen i somras. Om han hade varit litet djärvare kunde han kanske ha ringt till fungerande polisministern och fått ett svar, eftersom jag helt enkelt hade glömt bort det samtal, som herr Hagberg och jag hade med varandra. Han hade då snabbt kunnat få besked om att han inte behövde vara rädd för att använda sin telefon. Hans telefon har icke enligt polisens uppgift varit föremål för samtalskontroll sedan i slutet av 1941. Och hans telefon i Luleå har överhuvud taget — fortfarande enligt polisens uppgifter — icke varit föremål för kontroll. Det var denna upplysning jag ville lämna.

Men, som sagt, jag begärde ordet med anledning av herr Johnssons i Skoglösa anförande. Jag kan inte säga, hur mycket han och tidigare även herr Hansson i Skediga glädde mig genom den positiva inställning till frågan om landsbygdsungdomens uppfostran och utbildning, som genomandades bägge deras anföranden. Vi skildes vid middagen efter en liten replikväxling, då en annan av bondeförbundets ledande krafter faktiskt gav mig, och jag föreställer mig även kammaren, det intrycket, att nu var det meningen att landsbygdens folk, att vår upplysta bondeklass, skulle ställa sig urava, när frågorna om vårt skolväsendes riktlinjer skulle dragas upp. Det är klart att det gjorde mig beklämd. Det är visserligen sant att allting skulle tekniskt bli mycket enklare att lösa, om jag inte hade att beakta landsbygdens intresse. Det är mycket lättare att komma till rätta med skolfrågorna i städerna och i tätorterna. Vad som komplicerar skolfrågorna i vårt land är att vi ha vår stora, vidsträckta landsbygd, ofta glest befolkad. Det skulle emellertid vara bedrövligt, om när vi skola få ett demokratiskt genombrott i vårt skolväsende, landsbygdens folk skulle säga, att vi ha inget intresse av att bryta ned murarna till den högre utbildningen och till den praktiska yrkesutbildningen. Jag konstaterar nu med glädje, att den talesman, som gav detta dystra intryck, i varje fall icke talade å hela landsbygdsbefolkningens vägnar. Om vi skulle följa hans linjer, så finge vi otvivelaktigt inte bara den tillströmning till tätorterna, som vi för närvarande ha, utan en tillströmning som hade rört sig om kvaliteten i mycket större utsträckning än vad som hittills varit fallet. Om landsbygdens folk skulle uteslutas från den fortsatta utbildningen, är det uppenbart att den hade givit upp hoppet om att överhuvud taget kunna förbättra sin ställning, om den stannade på landsbygden.

Beträffande stipendierna kan jag fatta mig kort. Som var och en, som haft tillfälle att taga del av åttonde huvudtiteln, vet, är det så, att där bara anmäles att skolutredningen kommit med ett förslag till förbättrade landsbygdsstipendier, ett förslag som, om det blir realiserat, i allt väsentligt utjämnar skillnaden mellan stad och landsbygd i detta hänseende. Dessutom har skolutredningen lagt fram ett förslag till stipendier utgående efter behovsprövning både för landsbygds- och stadsungdom. När man tar ställning till detta förslag är avsikten att samtidigt alla stipendieformer skola prövas, även sådana till den praktiska utbildningen, till folkhögskolorna, till yrkesskolorna och till lantmannaskolorna, och jag tror mig kunna försäkra, att jag skall låta mig angeläget vara att se till att det inte blir en favorisering av de teoretiska linjerna, utan att man skall tillämpa åtminstone ungefärligen samma principer för de nu nämnda skolorna som för läroverksungdomens stipendier.

Herr Hagberg i Luleå erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! I anledning av statsrådet Erlanders upplysning, som jag redan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tidigare fått av honom personligen, så vill jag tacka honom så hjärtligt för att den har framlagts, ty nu är det i alla fall inför hela svenska folket fastslaget, att den svenska polismakten har avlyssnat en svensk riksdagsmans telefon i tre olika omgångar på sammanlagt ett år. Lägga vi till detta gårdagens upplysning, att en polisman, som misstänktes för spioneri, avlyssnades ett halvt år, varefter det ansågs vara klart, så tycker jag, att vi ha fått en viss gradering på vad som ansetts ha varit landsskadligt under detta krig. Jag är mycket tacksam för upplysningen, och jag vet inte om det är ett minnesfel hos mig, men jag har faktiskt för mig att den ende politiker här i landet, om vilken det avslöjats eller erkänts, att hans telefon avlyssnats, det är utom mig själv Hjalmar Branting.

Herr **Rubbestad**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Med anledning av ecklesiastikministerns anförande nyss vill jag säga, att han helt säkert missuppfattade mitt yttrande före middagsrasten. Jag svarade vid det tillfället helt kort ja på hans fråga, huruvida jag ansåg att skolväsendet på landsbygden var sådant, att skolkommissionen tills vidare kunde vila. Detta svar får dock ses mot bakgrunden av vad jag yttrade i det längre anförande, som jag höll från talarstolen. Där betonade jag nämligen, att man först och främst borde genomföra det redan av riksdagen beslutade sjunde skolåret, innan man forcerade fram ytterligare skolår.

Vidare anförde:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Jag är mycket glad över att jag tog till orda, så att det missförstånd, som herr Rubbestads anförande gav anledning till, kunnat bringas ur världen. Det var nämligen inte bara jag, som missförstod hans ord på denna punkt, utan säkert större delen av kammaren. Herr Rubbestad förklarade, att han med en viss oro såg, att det tillsattes en ny skolkommission, eftersom vi ju helt nyligen haft en stor skolutredning, som arbetat med dessa saker. Jag vill minnas, att hans ord föllo ungefär så. Det var därför jag tillät mig fråga, om den ro, som herr Rubbestad önskade skulle vila över skolfrågorna, betydde, att man tills vidare skulle lägga 1940 års skolutredning på hyllan. Jag undrade, om herr Rubbestad ansåg det vara så väl beställt med skolorna på landsbygden, att det var onödigt med förbättringar. Men nu märker jag, att det var en annan sak, som herr Rubbestad ville ge uttryck åt. Jag är glad att min replik bringat klarhet på den punkten.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! När jag nu tar till orda är jag en smula orolig för att det jag kommer att säga kan bli en direkt fortsättning på den frågelåda, som kammarens överläggningar börja ta form utav.

Under gårdagens debatt gjorde sig en av riksdagens ledamöter — han är för övrigt från samma stad som jag — till talesman för en arbetargrupp vid Kinnekulleverken, där man just nu står inför hotet om driftinställelse och där arbetarna alltså riskera att förlora sina anställningar. Det är inte för att polemisera mot denna riksdagskamrat som jag nu begärt ordet. Tvärtom har jag tagit till orda för att understryka angelägenheten av att något göres för dessa arbetare, så att inte de svårigheter, som utan tvivel förestå dem, bli större än nödvändigt. Samtidigt vill jag komplettera herr Sundströms i Skövde ord med några upplysningar. Enligt vad som stått att läsa i pressen hyser man förhoppningar om att möjligen kunna fortsätta arbetet vid Kinne-Kleva genom att där upptaga en verksamhet av annat slag än den oljeutvinning, som man hittills sysslat med. Man har tänkt sig dels tillverkning av gasbetong och dels

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tillverkning av stenu. Även om en del arbetare vid Kinne-Kleva därigenom skulle få fortsatt arbete skulle detta ändå, enligt vad jag förstår, sannolikt komma att innebära, att man därigenom får en viss arbetslöshet på andra håll i landet. Det är också för att påpeka denna sak, som jag begärt ordet. I övrigt har jag ingen anledning att tala vare sig å arbetarnas eller företagens vägnar.

När gasbetongtillverkningen för omkring 20 år sedan patenterades, var gasbetongen icke någon produkt som utan vidare kunde föras ut i marknaden. Inte heller kunde tillverkningen av gasbetong upptas med en gång. Fabrikationen påbörjades av ett företag i skövde trakten och av ett annat företag i Närke, men det dröjde ganska länge innan man fått fram en produkt, som var användbar och tillräckligt stark. Patentet var inte av det slaget, att man omedelbart kunde sätta i gång med fabrikation. Det var först efter flera års arbete och kamp mot vanskligheter och svårigheter av olika slag, som man lyckades åstadkomma ett användbart fabrikat, med vilket man kunde skapa en marknad och bereda ett betydande antal arbetare sysselsättning. Detta patent utgick för ett par år sedan, och sedan dess har tillverkningen upptagits även av Skånska cementbolaget vid en eller flera av dessa fabriker. Dessutom har tillverkningen av s. k. stenu upptagits på en del håll och bedrivs nu vid skövdefabriken och två eller tre andra fabriker i vårt land.

Jag har inte sökt eller varit i tillfälle att tala med fabrikanterna men vill ändå i god tid lägga fram vissa synpunkter på dessa saker för statsmakternas beaktande. Om den planerade fabrikationen av gasbetong och stenu vid Kinne-Kleva verkligen upptages, vill det synas som om det kunde leda till en viss brist på arbetstillfällen vid de fabriker, som sedan lång tid tillbaka sysslat med dylik verksamhet. Jag finner det riktigt och lämpligt att hänsyn tas till dessa omständigheter. En konkurrens från staten måste ju nämligen vara mycket beklaglig för de företag, som med mycket arbete och stora risker och svårigheter lyckats komma i gång med sin fabrikation och skapa en marknad för sina produkter. Skola dessa fabrikanter, sedan de fått tillverkningen att löna sig och som sysselsätta ett avsevärt antal arbetare, nu utsättas för konkurrens från statens sida bara därför, att statsmakterna igångsatt en viss krisfabrikation, som nu måste nedläggas, och nu vilja i viss utsträckning använda det i byggnader o. d. nedlagda kapitalet? Är det riktigt att staten på detta sätt startar en konkurrensfabrikation och försvårar och kanske omöjliggör driften för de ursprungliga fabrikanterna och därigenom gör där anställda arbetslösa? Jag ber att få framföra dessa synpunkter. Särskilt vill jag rekommendera regeringen och statsrådet Ericsson att beakta dem. Statsrådet Ericsson är icke närvarande nu, men han har ju möjlighet att i riksdagens protokoll taga del av vad jag här framfört. Jag hemställer om att han då verkligen tar sig en grundlig funderare på dessa saker innan han handlar.

Jag hoppas att kammarens ledamöter förstå, att vad jag här sagt icke på något sätt är riktat mot de arbetare vid Kinne-Kleva, som nu med fullt fog känna sig ängsliga för framtiden. Jag har endast velat förebygga, att man på en ort genom en kanske hastigt igångsatt fabrikation åstadkommer skador och arbetslöshet på annat håll. Det gäller därför att noggrant överväga dessa saker innan man går till handling.

Herr Hammarlund: Herr talman! Jag skall inte fördjupa mig i de stora frågor, som vi nu under två dagar ha diskuterat. Det är bara en liten detaljfråga, som jag är intresserad av.

Den direkta anledningen till att jag begärt ordet är den ganska irriterade replik, som jordbruksministern i går kom med vid diskussionen av mjölkpriset.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr Svensson i Ljungskile, till vilken repliken var riktad, syntes vara sympatiskt inställd gentemot tanken på ett höjt mjölkpris. Detta var den egentliga orsaken till jordbruksministerns deklaration att ett smörpris på över fem kronor icke kan försvaras. Då vill jag fråga: »Varför kan det icke försvaras?» Herr Sköld säger själv, att det är oförsvarligt därför att smöret kan köpas på Nya Zeeland för två kronor, och därför att det i närvarande stund säljes i England för tre kronor per kilogram. Men varför ha vi då inte köpt något av detta billiga smör under de gångna sex krigsåren? Vi jordbrukare skulle visst inte haft något emot sådana inköp, om det hade kunnat medföra ökade smörrationer. Ty även i många jordbrukarhem har det som alla veta varit så, att man många gånger fått äta sitt bröd utan smör.

Med den stora förmåga herr Sköld har att försvara det han anser vara rätt och riktigt är jag säker på, att om herr Sköld inte varit jordbruksminister och politiker, utan bara en liten bonde nere i Tofteröd, så skulle han säkert kunnat försvara ett dylikt smörpris. Jag trodde i min enfald, att när kriget nu är slut och vi jordbrukare ha varit lojala och ställt vår produktion till förfogande för hela folkhushållet — till priser långt under världsmarknadens och långt under dem vi skulle kunnat uttaga — så skulle vi slippa höra detta tal om de billiga priserna i de transoceaniska länderna. Om vi nu skulle uppträda som köpare av smör på Nya Zeeland, är det mycket troligt att priserna där skulle stiga, och i och med detta skulle det omedelbart bli högre smörpriser även i England.

Jag minns mycket väl hur förhållandena voro under det första världskriget, då vi inte hade tillräckligt med socker här i landet. När Sverige då tillsammans med en del andra länder uppträdde som köpare av socker på världsmarknaden, dröjde det inte många år förrän vi fingo ett så högt sockerpris på världsmarknaden, som vi varken förr eller senare haft. Ja, det talades t. o. m. i tidningspressen om att sockret då betingade icke mindre än 5 francs per kilogram på världsmarknaden.

För övrigt äro väl människorna på Nya Zeeland inte dummare än i övriga delar av världen. Därför är det tämligen klart, att om det uppträder nya köpare av smör där nere, så dröjer det inte länge förrän man har högre smörpriser också där.

Om folkhushållningsministern varit närvarande här i kväll skulle jag ha framställt en fråga till honom om en sak, som jag tänkt på under den senaste tiden. Nu hoppas jag förstas inte på att någonsin få svar, men jag skulle ändå vilja fråga honom: hur mycket kosta de argentinska ägg per kilogram, som nu ligga i Göteborgs hamn, och som troligtvis äro osäljbara på grund av att konsumenterna anse dem vara för gamla? Ty när man nu har tillräckligt med färska svenska ägg i marknaden kan man ju förstå, att dessa argentinska ägg kunna vara svårsälda. Någon svensk bonde lär väl dock aldrig få svar på hur mycket dessa argentinska ägg kosta.

Vi höra dagligen talas om hur billig arbetskraften är i många andra länder, men det skulle väl aldrig för den skull falla någon in att plädера för import av billig utländsk arbetskraft för att förbilliga den svenska produktionen. De herrar, som på sin tid satte i gång med galizierimport till vårt land, ha ju förr alltid kommit att framstå i en ofördelaktig dager. Nu måste vi se till att inte något sådant upprepas, så att vi riskera en »maskerad negerimport» i form av argentinska ägg och nyazeeländskt smör.

Man kan ställa sig den frågan: är verkligen fem kronor för ett kilo smör för mycket i dessa dagar? För ganska många år sedan hade vi i denna kamraren en diskussion om jordbruksprodukternas priser. Då uppträdde gamle Olof Olsson i Kullenbergstorp — således den äldre Olof Olsson — och han

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

förklarade, att när han övertog sin egendom år 1880, kostade smöret 1 krona 80 öre per kilogram. Mitt eget minne sträcker sig ca 50 år tillbaka i tiden, och jag kommer tydligt ihåg, hur uppköparna kommo till mitt hem och köpte upp smör och ost där. Det var innan andelsmejerierna nere i Skåne kommit till. Då köptes smöret till ett pris som, omräknat i nuvarande viktenheter, var ca 2 kronor per kilogram. Nu kan man invända att 2 kronor ju inte är det samma som 5 kronor per kilogram. Det är riktigt anmärkt. Men hur mycket fingo arbetarna i daglön på den tiden? Ja, hemma på vår egen gård hade drängen 150 kronor om året, och daglönaren hade 50 öre om dagen. Dessutom hade de förstås kost och logi gratis, och relationerna mellan arbetslöner och smörpris nu och då äro därför icke direkt jämförbara. Jag minns också en industriarbetare i min egen by. Han arbetade på den nybyggda sockerfabriken i Ängelholm, och han hade där 2 kronor om dagen i lön. Hur mycket har en industriarbetare i dag? Jag har inte så noga reda på den saken, men jag skulle tro, att hans dagspenning sprungit hastigare i höjden än vad smörpriset gjort.

Dessa mina ord få inte förstås på så sätt, att jag anser att våra industriarbetare ha för mycket betalt. Tvärtom. Jag har deklarerat många gånger i denna kammare, att jag anser en arbetare vara sin lön värd. Men när jag i går lyssnade till jordbruksministerns svar till herr Svensson i Ljungskile, vilket avgavs i en något uppjagad ton, kunde jag inte låta bli att anteckna mig dessa saker till minnes. Det är av den orsaken jag nu dragit upp denna jämförelse mellan förhållandena i gamla tider och förhållandena nu.

År 1909 köpte jag den gård, som jag fortfarande har kvar. Jag betalade då en murare 2 kronor 50 öre per dag för hans arbete. Det var ungefär samma pris som ett kilo smör betingade i en butik. Den muraren lever och arbetar fortfarande, och priset för hans arbete ligger i dag säkerligen åtskilligt högre än priset på ett kilo smör.

För några år sedan läste jag i en tidning om direktör Lindh på Experimentalfältet, som med anledning av att han slutat sin befattning blivit intervjuad. Han hade varit anställd på Experimentalfältet i icke mindre än 50 år. Under intervjuens gång frågade reportern hur det var i den gamla goda tiden. På det svarade direktör Lindh, att det aldrig funnits någon gammal god tid, ty alla människor hade det svårt förr. En arbetare på Experimentalfältet hade exempelvis omkring år 1880 en daglön av 1 kronor 50 öre. Jag vet inte vad en arbetare där har för lön i dag, men jag är ganska säker på att hans daglön mycket väl räcker till för att köpa ett kilo smör.

Jag vill med detta ha sagt, att med vårt nuvarande penningvärde är inte ett smörpris på 5 kronor något fantasipris. Jag minns särskilt, hurusom under 1920-talet den engelska smörnoteringen långa tag kunde stå i 3:30—3:40, och med tanke på den köpkraft, som kronan har i dag, är väl detta ett pris som är ungefär jämförbart med ett smörpris av 5 kronor. För övrigt tillkomma ju nu, såsom alla veta, rabatter och dylikt för de sämst ställda i samhället.

I början av 1930-talet, särskilt åren 1930—1933, voro ju priserna på jordbrukets produkter så låga, att de voro fullständigt ruinerande för det svenska jordbruket. Jag förstår emellertid alltför väl, att konsumenterna blevo bortskämda den gången och tänkte sig, att detta tillstånd skulle kunna fortvara i alla tider. Men det kunde det inte göra, ty allt som jordbrukarna då producerade producerades med förlust, och ju mer en jordbrukare producerade, desto större förluster fick han ta. Det var den gången, om inte denna utveckling stoppades upp, endast en tidsfråga, hur länge det skulle dröja, innan bankerna blivit ägare av all Sveriges jord.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Jag lyssnade med mycket stort intresse till vad herr Fast här i går hade att säga. Han talade bl. a. om de höga priser, som under den senaste tiden ha betalats för jordbruksegendomar, och jag är av precis samma mening som han, att dessa priser varit mycket höga. Men sedan drog herr Fast en mycket märkvärdig slutsats av detta, i det att han ville göra gällande, att det var de höga priserna på livsmedel, som voro skulden till de höga egendomspriserna. Jag tror för min del, att det är helt andra omständigheter, som ha inverkat härvidlag. Möjligtvis ha de höga priserna på timmer, bräder och dylika saker haft en viss inverkan, men framför allt är det det stora penningöverskott, som vi haft här i landet, som gjort att människorna lagt ned sina pengar i egendomar. Hade problemet varit så enkelt, att det varit jordbruksprodukternas priser, som varit skulden till de höga egendomspriserna, då hade ju saken varit ordnad, om man satt ned priset på smör o. s. v., och det hade varit onödigt att tillgripa den mycket krångliga lagstiftning, som vi fingo ta strax före jul, för att hindra försäljning till icke jordbrukare.

Det är klart, att det smörpris, som vi för närvarande ha, också kan godtagas. Men då få de styrande vara beredda på att taga förluster på det myckna kraftfoder, som inköpts hit till landet. Jag har sagt tidigare och jag är fortfarande av samma mening, att inköpet av detta kraftfoder i mycket stor utsträckning måste betraktas såsom en beredskapsåtgärd på grund av kriget, och att det nu, när kriget är slut, nog inte vore mer än rätt, att statsmakterna taga de förluster på detta kraftfoder, som äro motiverade, i stället för att slå ut dem på det svenska jordbruket. Oavsett vilket smörpris vi ha kan jag inte anse detta fullt riktigt.

Vidare sade jordbruksministern något, som jag har mycket svårt att förstå, nämligen att ett högt smörpris skulle ge för mycket åt den stora jordbrukaren i förhållande till den mindre jordbrukaren. Detta uttalande från jordbruksministerns sida är nog grundat på ett önsketänkande. Hur kan ett högt smörpris ge den stora jordbrukaren mer än t. ex. innehavaren av ett bondejordbruk? Det är väl ändå så, som det heter, att det är husbondens öga som gör hästen fet. Tror inte herr Sköld mig, kan han ju titta på jordbrukarnas deklamationer och kanske även litet grand på föreningsladugården Bjärnes räkenskaper. Jag tror att därav skall framgå, att även stordrift kostar pengar. En ko på en herrgård behöver lika mycket underhållsfoder och kraftfoder som bondens ko, och mjölkningen kostar lika mycket, antingen man har tio eller femtio kor, nota bene om skötaren skall ha betalt för sitt arbete, vilket med nuvarande löner och förkortade arbetstid medför en betydande utgift. Det kostar alltså mycket pengar att frambringa mjölk, vare sig det sker på herrgården eller bondgården.

I och med detta har jag emellertid inte uttalat mig om vad som skett på den senaste tiden. Jag vill inte ta ställning varken för eller emot de krav, som därvid framstälts, utan jag vill endast ha sagt, att man skall inte, så haltande som prisutvecklingen blivit när det gäller olika nyttigheter i samhället, förvåna sig över att det rör sig ute på jordbruksfronten.

Herr Dickson: Herr talman! Det är inte — det försäkrar jag kammaren — min avsikt att hålla något längre anförande, fastän jag ställt mig häruppe i talarstolen, utan det har jag gjort av hänsyn till deras excellenser, som kanske kunna höra mer av vad jag säger, om jag står här.

Jag tänker först säga några ord, som möjligen kunde intressera hans excellens herr utrikesministern. Jag har noterat, att hans excellens under höstens lopp tillsatt konsulter i olika utländska städer. Under tidigare skeden har jag haft förmånen att resa ganska mycket, och jag har då på de platser, där Sve-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

rige haft konsulär representation, brukat uppsöka den person, som haft äran företräda Sverige. Det har emellertid skett med något skiftande resultat. I många fall ha dessa personer varit ytterst tillmötesgående, och det har varit en glädje att konstatera, hurusom de varit stolta över att vara svenska konsul. De ha gjort allt de kunnat för att hjälpa mig till rätta, om så behövs, och ingen anmärkning har kunnat ställas mot dem. Men jag har också stött på undantag, som inte ha varit fullt så tillfredsställande, och det är i minnet av dessa, som jag nu, då beståndet av svenska konsul ut i världen skall förnyas — och jag tror att det är betydelsefullt att vi få ett rikt förgrenat nät av sådana — velat understryka vikten av att man med noggrannhet och urskilning går till valet av dessa konsul.

Vad beträffar den huvudfråga, som debatterats här både i går och i dag, är ju den så uttröskad, att något vidare intresse därför knappast kan uppbringas nu i nattens tysta timmar. Jag vill också bara säga några ord om själva debatten, som i flera avseenden varit rätt märklig.

För några timmar sedan stod herr Skoglund i Doverstorp här och erkände, att han hade gått ifrån tidigare positioner, och detta manade finansministern att i sin tur artigt förklara, att så kunde ha varit fallet även på det håll, där han närmast fungerade, politiskt sett.

Det är nog också ett faktum, att positionerna ha flyttats närmare varandra, framför allt kanske genom att man på socialdemokratiskt håll, där man ju började mycket långt ut till vänster, undan för undan dragit sig åt höger, så att man nu, när man kommit i det läget att man kan förverkliga sina idéer, står ganska långt åt det hållet. Det har nog i detta avseende varit ungefär på samma sätt som när man vandrar i terrängen, där ett terrängavsnitt på avstånd kan se jämnt och tilltalande ut, men när man kommer in på det, kan visa konturer och detaljer, som göra att man får modifiera sin uppfattning.

Händelserna ute i världen ha ju visat, att med krig och strid kommer man inte så långt. Bättre är naturligtvis, om alla goda krafter kunna enas i ett fruktbarande samarbete för ett gemensamt mål. Jag tror att det vore av värde, om den vilja till samarbete, som här kommit till uttryck från olika ledande personers sida — det har ju även från annat politiskt håll deklarerats ungefär samma sak — kunde spridas även ute bland de mindre profeterna i landet. Ty det är nog ändå så, att när man, såsom jag ibland får göra och som väl också är fallet med de flesta av kamraterna här i kammaren, reser ut i bygderna och förkunnar politiska ting, så träffar man inte på den koncilianta och realistiska syn på sakerna, som kommit till uttryck här i dag, utan ute i bygderna leva representanterna för de politiska partierna, kanske på båda sidor, ännu i stor utsträckning kvar i, såsom jag hoppas, föråldrade tänkesätt. Man träffar där fortfarande på, eller gjorde det åtminstone under den senaste valrörelsen, mycket definitiva uppfattningar om att hela näringslivet, alla produktionsmedel, böra förstatligas. Det är inte bara på kommunistiskt håll en sådan uppfattning föres fram, utan även socialdemokratiska talare plädera för en dylik lösning av samhällsfrågorna.

I själva verket är — något som även finansministern medgav — socialism ett mycket dunkelt begrepp. Jag har själv en gång i min ungdom suttit med i en studiecirkel inom Socialdemokratiska ungdomsförbundet och där studerat ämnet socialism. Vi ungdomar gingo till verket med flit och intresse, men ingen av oss kom till någon riktig klarhet om begreppet socialism; vi kunde inte få någon tillfredsställande definition därpå. Nu har det ju också i dag bekräftats av finansministern, att socialism är ett mycket svärgripbart begrepp.

Detta hindrar emellertid inte att begreppet socialism ute i det praktiska livet fått rätt stor makt över sinnena. Men jag undrar, om man, när det talas om socialism å ena sidan och privatkapitalism å den andra, verkligen har klart

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

för sig, hur privatkapitalistiskt inställda de flesta äro. Se t. ex. på en sådan rörelse som fackföreningsrörelsen, vilken väl många absolut tro är socialistisk! I själva verket är fackföreningsrörelsen en av de mest renodlade privatkapitalistiska företeelser i samhället, som man överhuvud taget kan tänka sig. Den existerar enbart för att ge sina medlemmar bättre materiella och för all del även andliga fördelar, alltså för att överhuvud taget ge den enskilde individen bättre fördelar.

Jag tror att om man försökte komma bort från sådana där gamla tänkesätt, när det gäller socialism och privatkapitalism, så skulle det gå lättare att närma även de stora väljarmassorna — i den mån de överhuvud taget äro politiskt intresserade — till varandra, och man skulle kunna uppnå ett mera samförståndsbetonat tillstånd i landet, något som väl alla skulle glädja sig åt.

Slutligen skulle jag bara vilja något anknyta till vad finansministern här, kanske litet grand trött, sade, nämligen att han så ofta fått höra, att man skall lämna näringslivet i fred och inte oroa det. Vi äro väl alla ense om vad finansministern i sin inledning till statsverkspropositionen i flera sammanhang skriver, nämligen att vårt land befinner sig i en högkonjunkturperiod, och det gäller nu för oss allesammans att söka behålla den atmosfär, så att säga, som nu råder för att detta tillstånd skall kunna fortfara så länge som möjligt. Nu är det ju så här i landet, att vi äro i hög grad beroende av utlandet, och mycket av vad som sker kunna vi knappast göra någonting åt. Men det vi kunna göra borde vi göra, och även i detta sammanhang vill jag falla tillbaka på ett av finansministerns yttranden i dag, nämligen att man bör lära av erfarenheten, och kanske inte bara av den egna erfarenheten utan också av andras.

Låt oss tänka oss att en grupp människor på t. ex. 15 personer stå på en flygplats, färdiga att med flygplan ge sig av till England! Inom denna grupp finns det en person, som är klädd i uniform och som har tre ränder på ärmen: han är flygkapten och har stor erfarenhet av flygning. Om nu denne flygkapten har en viss mening om, hur flygningen till England bör genomföras, så är det nog ingen av passagerarna, som yrkar på att man skall flyga på ett annat sätt. Därvidlag är det självklart att man litar på denne person med den större erfarenheten. Men när det gäller politiska ting är det märkliga, att även om en gammal människa, som har stor erfarenhet och som kanske är specialist på området i fråga, säger en sak, så hjälper inte detta, utan då kan den minsta ungdomsklubbist ställa sig upp och säga: »Detta begriper ni inte, utan det förhåller sig i stället så som jag påstår.»

Nu är det väl så, att regeringens flesta medlemmar med mig dela det förhållandet att icke i praktiken ha skött några stora företag. Däremot finns det i Sveriges land ett antal personer, som sitta i spetsen för företag, kända över hela världen för sina goda produkter och för det skickliga sätt, varpå de ledas. Om då inte en eller två av dessa personer, utan alla samfällt be och bönfälla om att slippa störas med hot om socialisering eller förstäljande, så tycker man verkligen, att denna bön skulle kunna göra något intryck på den det vederbör. Det har ju nu visserligen — och det är det som är det glädjande momentet — avgivits försäkringar i sådan riktning, i synnerhet från hans excellens herr statsministerns sida men också i viss mån från finansministerns sida, men även om jag hoppas att dessa försäkringar inte bara äro, såsom någon uttryckte det här, lugnande injektioner inför ett kommande kommunalval, så vet man inte riktigt vad man skall tro. Det är på denna punkt, som man skulle önska, att man slapp vara misstrogen utan kunde taga för gott vad som har sagts och inte behövde bakom orden ana något, som inte ligger i deras bokstav. Misstroendet är ju nu så spritt här i världen, och kunde det övervinnas i något avseende vore det en fördel.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Finansministern lurar också sig själv — om jag nu får använda detta uttryck — litet grand genom att irritera näringslivet på sätt som jag nyss antytt. Genom att värdena på aktierna hålla sig lägre, få de som ha aktier betala lägre skatter än vad fallet skulle bli, om finansministern helt kunde lugna näringslivet i det avseende, som jag här berört.

Skulle man kunna få en försäkran om att det inte kommer att inträffa, som man nu fruktar inom näringslivet, eller skulle man t. ex. kunna få direkt på bordet lagd en definition på hur ett företag skall se ut för att det skall behöva råka ut för socialiseringsshot, så skulle mycket vara vunnet. Skulle man därför inte på regeringshåll — herr Ohlin var också inne på den tanken och ville ha konkreta uppgifter — bestämt kunna säga, huruvida t. ex. Uddeholms aktiebolag skall förståtligas eller icke, så som detta företag nu ser ut och under förutsättning att det för den närmaste framtiden skötes på ungefär samma sätt som nu? Eller skulle man inte kunna tala om, huruvida Kooperativa förbundet är ett företag, som lämpar sig för förståtligande, i tanke att det då skulle skötas mer effektivt — det är ju effektiviteten man vill höja genom ett förståtligande?

Jag tycker att om man nu anser, att man kan centralt bedöma, var gränsen bör gå, så kunde man också tala om det. Om man nu har vissa planer, vore det bättre att lägga korten på bordet. Det talas om insyn i bolagens inre förhållanden. Men man skulle väl också kunna bevilja bolagen och dem som leda dem insyn i regeringens tankar och avsikter. Skulle näringslivet få det lugn och den ro som det behöver och begär i form av sådana garantier, som jag här talat om, tror jag att man skall få njuta av högkonjunkturen under en tämligen lång tid, till nytta för hela landet. Då skulle hela näringslivet blomstra och frodas — lika friskt och skönt och vackert som håret på en handelsminister.

Herr Håstad: Herr talman! När jag för ett par dagar sedan anmälde mig till denna remissdebatt tänkte jag behandla mer än ett problem, men med hänsyn till den sena tidpunkten skall jag endast uppehålla mig vid den fråga som jag tog upp vid förra riksdagen, nämligen baltfrågan. Jag skall försöka att göra det ganska kort, men jag vill inledningsvis ändå säga ett par ord om opinionen och om det sätt på vilket den har bedömts, därför att denna fråga kommit att spela en så stor roll i den allmänna diskussionen.

Man kan först ställa frågan: Har opinionen i baltfrågan, som bröt fram så starkt och spontant i höstas, verkligen svängt nu? Jag kan inte ge något bestämt besked på den punkten — det kan väl ingen — men jag skulle ändå våga formulera det ungefärliga svaret, att den har näppeligen svängt hos de personer, som verkligen försökte bilda sig en mer fast uppfattning i denna fråga, sådana som alltså inte endast genast ropade med andra. Man har resignerat, men man har ej innerst inne ändrat mening.

Nu har emellertid som bekant denna opinion ibland förkättrats starkt och stämplat som mindervärdig. Med rätta kanske har det skett i den mån det i denna kör blandats röster från element, som tidigare föga bekymrat sig om asylrätten utan tvärtom särskilt under krigets år solidariserat sig med nazismens våldsmetoder. Jag skulle dock rent parentetiskt här vilja nämna, att jag inte inser att det är alldeles riktigt, objektivt sett, att dra in Uppsala studentkårs ofta diskuterade resolution från tiden före kriget i detta sammanhang. Jag har givetvis inte alls någon delaktighet i denna resolution men jag vill erinra om, att resolutionen stod dock på en rent asylrättslig grund och vände sig endast — jag vill inte här gå in på några värdeomdömen härom — mot att de judiska flyktingarna skulle få arbetstillstånd i Sverige.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Bakom denna resolution stodo inte bara högersinnade eller liknande studenter utan även ledande akademiker från andra partier.

Jag vill precis som herr Ljungqvist gjorde i går säga, att för mig är varje partipolitiskt syfte främmande i denna fråga. Jag vill understryka än en gång att knappast någonsin torde en fråga ha varit så upplagd att frigöras från partipolitik som denna, eftersom både samlingsregeringen och utrikesnämnden stå bakom den utfästelse, som den svenska regeringen i juni gjorde till Ryssland. Och det bör väl också sägas till favor för den opinion, som vände sig till regeringen, att sällan har väl en opinion varit så vädjande i form, i ordalag som den som kom till uttryck i november månad. För egen del skulle jag vilja tillägga, att ingenting hade för oss på oppositionssidan varit lättare under dessa hektiska veckor före jul än att sätta i gång partipolitiska opinionsmöten, om vi hade velat detta. Men vi fattade vår uppgift så, att det med hänsyn till frågans ömtåliga natur mera gällde att hålla tillbaka än att blåsa under. Vi ville kort sagt ha asylrättsfrågan lyft, såsom fallet varit under de senaste årtiondena, över partigränserna även i denna affär. Opinion är dock något som hör ihop med folkfrihet och demokrati, och en opinion kan ju inte betecknas som mindrevärdig, om den i ett konkret fall vill hävda humanitetens kränkta principer och i demokratisk ordning påverka regeringen att inte frångå en traditionell linje i vårt lands hävdande av asylrätten. Detta krig har ju förts för rättens principer, för att slå ned våldets anda.

Bakom stödet åt regeringens förevarande utlämningspolitik behöver givetvis inte ligga någon mänsklig känslolöshet; det är mig främmande att påstå något dylikt. Men jag kan i alla fall inte undgå att konstatera, att man många gånger i debatten förmärkt en likgiltighet för de människoöden eller de mänskliga intressen som här stå på spel, som skulle ha varit otroligt 1918 och än mer före 1914 och som nog visar att även vårt land och vårt folk, fastän vi inte vilja erkänna det, fått sitt med av tidens hårda drag.

I grund och botten är kanske opinionen i denna fråga dock inte så partibunden och partilinjerad som det ytligt kan synas. Om Gallupundersökningen vill jag inte nu uttala något värdeomdöme, men den gav i alla fall *ett* vid handen, nämligen att åsikterna voro ganska delade, oberoende av klasstillhörigheten. Det har också sagts mig — jag kan inte bekräfta det, men det kanske skulle vara av intresse att vid tillfälle få det bestyrkt eller dementerat — att under de första dagarna i november även skulle ha sänts till regeringen eller åtminstone till socialdemokratiska organ resolutioner ifrån verkstäder och arbetarorganisationer, som gått i ungefär samma asylrättsliga riktning som opinionen i övrigt.

Jag vill nu konstatera, att jag fortfarande inte fått något svar på den fråga jag ställde under debatten i november, nämligen om vårt land någonsin förut har lämnat ut personer på politiska grunder eller deltagare i nationella strider av samma slag som de som förekommit i Baltikum. Det skedde inte under 1800-talet, mig veterligt, inte efter 1918 och knappast heller under den fimbultvinter som rådde de första krigsåren under nazismens högkonjunktur. I brist på exakt vetande vill jag dock göra en reservation i det senare fallet. Det är möjligt att Paulsonkommissionen kommer med några avslöjanden om förhållanden som vi inte i dag känna till. Såsom ett omdöme om hållningen hos den svenska opinionen under krigsåren kan dock inskräpas, att samlingsregeringen fick applåder för alla åtgärder i asylrättslig riktning av praktiskt taget hela vårt folk, och aldrig krävdes det från något auktoritativt håll eftergifter genom att släppa på asylrättens principer. Det har tidigare sagts i debatten, att vi som talat för balternas sak inte skulle haft något intresse för asylrättsfrågan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

under kriget. Som svar härpå vill jag endast hänvisa till hur vi alla på angivet sätt reagerat under kriget i flyktingsfrågor.

Hans excellens utrikesministern fällde i går i sitt anförande efter herr Ljungqvists inlägg yttrandet, att han kände det som sin plikt att inte vårdslösa det goda förhållandet till Sovjetunionen. I och för sig kan detta svar vara uttryck för ett försvar för vilka eftergifter som helst. Självfallet önska vi alla ett inte blott korrekt utan även gott förhållande till Sovjetryssland, oavsett olika politiska uppfattningar. Men vi ha ändå rätt att hysa olika meningar om hur detta förhållande skall nås och om det skall få köpas till priset av traditionella rättsgrundsatser eller, för att använda ett uttryck från i går, av samvetsnöd. Svensk asylrättspolitik riktar sig inte mot någon viss makt utan har varit lika gentemot alla makter.

Eftersom Sovjetunionens uppfattning kommit att spela så stor roll i diskussionen må det vara mig tillåtet att nämna, att i § 129 av den nya sovjetryska författningen är asylrätten garanterad. Det heter där: »Sovjetunionen beviljar asylrätt åt utländska medborgare, som förföljas till försvar av de arbetandes intresse eller för vetenskaplig verksamhet eller för nationell befrielsekamp.» Det är just det sista det här är fråga om. Man må bedöma denna kamp på olika sätt, men en asylrättsbeviljande stat kan inte gärna ingå i någon moralisk prövning av karaktären av striderna i fråga.

Det avtal, som Sverige slöt med Sovjetunionen den 15 juni, har från regeringens sida sagts vara bindande. Jag kan inte bestrida detta i och för sig, men jag måste ändå hävda att formuleringen inte kan anses vara så bindande, att det inte skulle finnas en liten marginal för regeringen till prövning av särskilda förhållanden. Sovjetunionen skulle dock erhålla ungefär 2 700 av de 2 800 personer, som det här var tal om, och detta kan inte gärna tolkas som en mot Sovjetunionen ovänlig handling. Det är dock möjligt att något inträffat, att andra utfästelser givits under tiden mellan den 15 juni och 20 november om vilka riksdagen ej fått kännedom.

Kvar står i varje fall att regeringen, som utrikesministern framhöll, varken fått eller begärt någon uttrycklig försäkran utan endast uttalat önskemål om en mild behandling av de balter som komma att utlämnas. Under debatten har gång på gång framhållits vilka bestämmelser som ryska strafflagen innehåller om landsförräderi. Vidare har hänvisning gjorts till hotfulla uttalanden mot ifrågavarande baltiska krigsdeltagare i rysk radio. Allt detta tyder inte på att balterna skulle ha en mild behandling att vänta. Regeringen litar helt på att sovjetregeringen ändå skall fästa avseende vid den svenska demarchen. Jag skulle likväl vilja fråga, om man inte i det föreliggande osäkra läget måste fästa visst avseende vid den behandling, som *hittills* vederfarits sådana, som befunnit sig i samma predikament som dessa balter och som alltså på ena eller andra sättet, med eller mot sin vilja, kommit att strida mot Sovjetunionen. Det kan väl ändå inte vara regeringen alldeles obekant att folkdomstolar i Baltikum varit i verksamhet; jag tror att regeringen inte saknar underrättelser om vad som försiggått därvidlag. Med detta vill jag inte ha gjort något uttalande om Sovjetunionens rättsskipning. Jag skall inte uttala någon dom av det hårda slag som även från socialdemokratiskt håll tidigare under kriget — jag tänker närmast på året 1940 — fälldes över ryskt rättsväsen. Jag vill endast konstatera att när man själv inte är på den säkra sidan, borde man inte underlåta att fästa avseende vid de faktiska händelser, som kunna tala för riktigheten av den ena eller andra förmodan.

Vidare kanske jag kan ha rätt att i detta sammanhang erinra om — då nu regeringen säger sig vara så bunden av sin utfästelse — att ryssarna i Danmark, enligt uppgifter som jag har fått, riktat en vädjan till balterna där,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att återvända frivilligt — en vädjan alltså liknande den som gjorts till balterna i Sverige. 59 av balterna i Danmark anmälde sig till frivillig återresa. Av dessa infunno sig endast 14 vid båten. När de skulle gå ombord hoppade en i sjön, och därmed stoppade Danmark avsändandet, ingen transport ägde rum. Detta är i viss mån ett parallellfall till den svenska utlämningsfrågan. Ingen kan påstå att Danmarks ställning i förhållande till Sovjetunionen är en annan eller starkare än vår.

Jag kanske ytterligare, herr talman, blott kan få meddela att det, såvitt jag har mig bekant, bland jurister på allvar diskuterats, huruvida man inte skulle kunna tänka sig att nu låta domstolarna fälla avgörandet, huruvida ett utlämnande skall ske eller icke. Någon aktion har dock icke inletts, såvitt jag vet, efter förhandlingar med regeringen. Nu har det anförts att ett uppenbart hinder för en domstolsprövning i saken är 56 § i utlämningslagen, vilken som bekant ger regeringen mycket vidsträckta befogenheter. Hans excellens herr utrikesministern snuddade vid denna fråga i sitt anförande i går. Jag vill nu endast peka på det uttalande, som 1945 års första lagutskott gjorde när denna lagstiftning senast var före i riksdagen. Utskottet påminner först om socialministerns bekanta uttalande i valrörelsen 1944 att Sverige inte ämnar »bereda fristad åt personer, som i sin gärning utmanat den civiliserade världens samvete eller uppträtt som förrädare mot sitt eget land». Sådana icke önskvärda personer, eller krigsförbrytare, skola avvisas och till äventyrs återföras till sitt eget land. Det var den ena kategorien, krigsförbrytarnas. Den andra kategorien, för vilken enligt justitieministern undantag ifrån asylrättsprincipen skulle kunna göras, väntade man sig finna i en befarad, större flyktingsström från Norge eller Danmark, vare sig denna flyktingsström omfattade quislingar och samarbetsmän eller patrioter. I sammanhanget berörs också möjligheten av en invasion av tyska militärflyktingar från Norge och Danmark, vilka likaledes borde sändas i väg eller tillbaka. Dessa äro de kategorier som berörts i dåvarande statsrådet Bergquists uttalande. Vad säger nu lagutskottet om detta? Jo, utskottet säger kort och gott att till departementschefens uttalande — som jag här i korthet refererat — »betingat som det är av nuvarande läge och begränsat därtill, kan utskottet ge sin anslutning. Utskottet vill understryka, att uttalandet och deklARATIONEN icke äga tillämplighet beträffande andra förhållanden eller andra kategorier av flyktingar än de nu ifrågavarande. Ej heller kunna de anses innebära ett rättesnöre för asylrättens blivande innebörd.»

Jag frågar mig verkligen: är det möjligt, efter det mycket starka understrykande av asylrätten i lagutskottets uttalande, att man skulle kunna hänföra dessa kombattanter från Baltikum, mer eller mindre frivilliga, till de tre nämnda kategorierna? De kunna under inga förhållanden räknas som krigsförbrytare, ty skulle så vara fallet måste den regeln gälla, att en undersökning och prövning av anklagelserna måste föregå utlämnandet. Det har hela tiden sagts från regeringshåll att utlämnandet av krigsförbrytare från Sverige — om en sådan begäran framfördes från annat land — alltid måste förutsätta en åtminstone summarisk prövning i Sverige. En sådan prövning har dock aldrig gjorts, veterligen. Jag vill således konstatera att lagutskottets uttalande inte på något sätt kan tolkas så, att det skulle utgöra ett stöd för den hållning regeringen nu anser sig tvungen inta i denna fråga.

I går lämnades, jag tror både av statsministern i första kammaren och utrikesministern i andra kammaren, vissa upplysningar om försvarsstabskommunikéerna i maj i fjol. Jag vill bara i korthet erinra om hurusom 7-maj-kommunikén innehöll att ingen tysk — observera ingen *tysk* — trupp och ingen som tillhörde Organization Todt skulle få mottagas här utan skulle avvisas. Det offentliga meddelandet den 24 maj innehöll i stort sett detsamma och an-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

gav ytterligare att avvisanden i viss omfattning redan gjorts. Det meddelades också att utom tyskar skulle även hitkomna krigsdeltagare ur vissa andra nationaliteter återföras.

Nu konstaterar jag först rent formalistiskt: det har inte skett något återförande på det sätt som angavs i kommunikén. Enligt 15-juli-konventionen skulle polackerna inte återföras till Polen, tjeckerna inte till Tjeckoslovakien och österrikare inte till den eventuellt framtida fria staten Österrike etc. Att polackerna och fransmännen sedermera dock skickats hem direkt, utan att göra resan över Sovjetunionen, beror på framställningar från vederbörande regeringar till Moskva.

Men jag lämnar detta därhän, jag vill endast konstatera att nyssnämnda pressmeddelande har i varje fall inte ens av dem, som direkt berörts, av balterna, uppfattats som ett oåterkalleligt beslut från svenska regeringens sida att återlämna dem till Sovjetunionen — om sovjetstaten nu skall räknas som deras land. Om motsatsen varit fallet skulle man inte kunna förklara den uppståndelse, som regeringens meddelande om utlämningen väckte i höstas i de baltiska lägren. Såvitt jag vet voro internerna där ditills fullständigt ovetande om svenska regeringens beslut.

Hans excellens utrikesministern yttrade i går, att vi skulle ransonera våra känslor, om vi ansågo att ett avvisande var tillbörligt men däremot icke ett utlämnande. Med anledning härav vill jag påpeka, att ett avvisande innebär dock i det läge, som då rådde, ganska många chanser för de nationaliteter, som kommo från Baltikum i båtar, att fly till Danmark, Norge eller till den engelska zonen. De upplysningar, som numera kommit fram, giva vid handen, att något utlämnande av balter från dessa områden till Sovjetunionen icke förekommit. Jag understryker detta, eftersom många vid förra interpellationsdebatten betvivlade den saken.

Till sist, herr talman, vill jag här endast framhålla, hur opinionen ända in i det sista hade hoppats att åtminstone en individuell prövning skulle företagas. Jag vet icke, hur man skall tolka det officiella meddelande i saken, som för några dagar sedan publicerades — jag tänker på utrikesministerns uttalande i Morgon-Tidningen den 9 januari. En viss prövning har måhända förekommit. Vi veta emellertid mycket litet om hur denna prövning tillgått. Mitt intryck är att någon prövning egentligen inte alls kommit till stånd. Jag fick i dag ett meddelande från en person, som fått ett brev från sex av de litauiska internerna i Gälltofta. Fem av dessa hade, enligt vad de upplyst i brev — jag kan givetvis icke kontrollera deras uppgifter — uppgivit sig icke ha fått sina förhållanden undersökta. De påstodo sig, åtminstone några, vara helt civila flyktingar, som kommit hit i civila kläder. De voro endast f. d. litauiska officerare. Många skulle vara intresserade av att höra — eventuellt genom statsrådet Mossberg, som väl närmast haft denna sak om hand — om det verkligen skett någon undersökning, och i så fall hur många som uppgivit sig frivilligt ha kommit över hit och hur många som tvångsmobiliserats. Kvar står fortfarande, och det anse många vara det mest beklämmande, att de många ungdomarna även synas komma att bli utlämnade.

Att regeringen vid hungerstrejken i Nässjö till slut måste ingripa för att hävda den svenska statsmaktens ordningsintresse ligger i sakens natur. Men hade det verkligen varit nödvändigt att tillgripa så drastiska metoder som uppenbarligen här kommo till användning? Så vitt jag vet, ha dessa interner ända till de sista dagarna varit totalt isolerade från varandra och från omgivningen. De fingo icke läsa tidningar o. s. v. Vad hade dessa människor förbrutit för att de skulle behöva utsättas för en behandling som, så vitt jag förstår, varit hårdare än en fängelsebehandling? De ha endast efter varsel igångsatt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

en hungerstrejk efter Gandhis och Sinn Feins mönster men dock under strejken uppträtt på ett sätt, som präglades av ganska stor lojalitet. Detta passiva motstånd var deras enda medel att giva uttryck för den fruktan, som jag tror att $\frac{9}{10}$ av denna kammare åtminstone förstår.

Jag tvekar icke, herr talman, att till sist säga, att denna affär synes mig från början ha varit skött på ett sätt, som i och för sig giver tillräcklig förklaring till reaktionen hos opinionen. Jag undrar ändå om icke statsministern, som varit med under hela denna tid, skulle önskat att frågan från början avgjorts mindre brådstörtat och summariskt än som skett. Jag är tillräckligt kättersk att som riksdagsman också hysa den uppfattningen, att om denna konvention förelagts riksdagen — vilken grundlagsenligt varit berättigad att få godkänna konventionen — så skulle asylrättsfrågan på ett tidigt stadium ställts under debatt och då lösts på ett sätt, som fört meningarna mera samman.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Herr talman! Jag är icke riktigt på det klara med vad herr Håstad åsyftat att säga med sitt yttrande. Jag vet icke riktigt om han ville giva regeringen rådet att bryta den överenskommelse, som har träffats, eller om hans egentliga avsikt var att klandra det beslut, som på sin tid fattades. Han var litet oklar på den punkten och många göra sig ju skyldiga till den oklarheten. En sak kan vara att kritisera ett beslut och tillkännagiva sina skäl härför, men det som herr Håstad mest uppehöll sig vid var i alla fall dagens läge. Då förhåller det sig ju så att beslut redan fattats på sin tid i frågan. Det hade varit av intresse höra om herr Håstad verkligen menade, att regeringen skulle förklara, att den icke kan stå fast vid den träffade överenskommelsen. Bland ansvariga politiker ha icke så många uttalat sig på det sättet. Jag vill i det sammanhanget erinra honom om att hans partivän i första kammaren — herr Ewerlöf — som var medlem av regeringen, för sin del förklarar, att han tog ansvaret för vad som skett. Samma förklaring ha också flera andra avgivit.

Jag vill vidare säga några ord om ett par andra punkter i hans anförande. Han framställde en undran, om ej ett domstolsförfarande kunde komma till stånd i denna situation, varigenom tydligt kunde avgöras om här förelåg ett asylrättsfall eller icke. Jag förstår icke riktigt hans resonemang. Ett domstolsförfarande användes om personer, som det är fråga om att utlämna för ett angivet brott. Så är ju icke nu fallet. Här är icke fråga om tillämpning av utlämningslagen utan om utlämningslagen, d. v. s. en lag, som ger regeringen högsta befogenhet att utvisa eller förpassa ur landet främmande medborgare.

Herr Håstad uppehöll sig också vid den proposition, som avlämnades år 1945, och menade att det resonemang, som där fördes om att regeringen med anledning av svårigheterna i krigets slutskede skulle få full frihet att skicka bort ur landet personer, som anlänt hit, eller avvisa från våra gränser personer, som kunde väntas strömma hit, icke var tillämpligt på det fall, som nu föreligger. Men herr Håstad läste själv upp ur utskottets utlåtande, att resonemanget gällde tysk militärpersonal. Visserligen tänkte man sig då, att dessa militärer skulle komma från Norge och Danmark, men vad som skulle gälla beträffande tysk militärpersonal, som kunde komma över Sveriges gränser från Norge och Danmark, borde ju gälla också tysk militärpersonal, som kommer från andra länder till Sverige.

Herr Håstad framhöll vidare, att det var felaktigt att skicka balterna tillbaka till Ryssland. Han nämnde, att rent formellt sett hade personer av annan än tysk nationalitet skickats tillbaka icke till sina länder utan till den ryska

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ockupationsmakten, om jag rätt förstod honom. Jag tror att det är ganska naturligt, att militära personer, som tillhöra tyska armén, bli föremål för enhetligt betraktelsesätt, när det gäller att avvisa dem från Sverige. Om det till Sveriges gräns kommer personer i tyska uniformer tillhörande tyska armén och antingen avvisas vid gränsen eller tas emot och interneras för att sedan skickas bort, kan man inte gärna från svensk sida dela upp dem efter nationaliteter. Det kan ju bland dem finnas frivilliga från alla möjliga länder; det kan bland dem finnas personer, som ha tvångsmobiliserats. Sådan uppdelning ankommer inte på svenska myndigheter. Man får betrakta tysk militärpersonal som tysk militärpersonal och handla därefter.

Herr Håstad frågade vidare angående den undersökning som skett av de internerades individuella förhållanden. Jag vill framhålla — jag tror det sagts tidigare offentligt — att undersökningen gällt endast två frågor, nämligen huruvida personerna i fråga varit civila, alltså icke militärer, trots egna tidigare uppgifter om att de varit militärer och tillhört bestämda tyska truppförband, samt huruvida de skulle betraktas som östfall eller västfall, d. v. s. om de kommo från östfronten eller västfronten. Dessa båda frågor ha varit föremål för särskild undersökning, som varit så omsorgsfull som förhållandena medgivit. Den har förberedelsevis verkställts av tre personer, nämligen utlänningskommissionens ordförande, en militär från försvarsstabens interneringsavdelning och en representant för U. D. Resultatet har blivit, att ett mycket ringa antal, några få tyskar och balter, ansetts som civila, trots att de själva tidigare uppgivit att de tillhört den tyska armén. Regeringen har ansett sig ha haft tillräckligt goda skäl för att ändå anse dem såsom civila. I några fall förhöll det sig så, vill jag minnas, att de blivit frikallade på grund av fysisk defekt, varpå de kunnat visa upp papper, trots att de först blivit inmönstrade.

Den andra frågan, som varit föremål för undersökning, var, huruvida flyktingarna kommo från öst- eller västfronten. Det var mera vanskligt att fastställa bestämda linjer beträffande gränsen mellan dessa fall eftersom det förekom att flyktingbåtar, som kommo från östfronten och voro på väg mot västfronten, blott någon kortare tid uppehållit sig på västfronten. Det blev nödvändigt för regeringen att fastställa bestämda kriterier beträffande vilka fall som skulle betraktas som östfall eller västfall. Med ledning av de kriterier, som ansågos rimliga, befanns det, att ett icke så ringa antal tyska — inga balter — borde hänföras till västfall i stället för till östfall.

Till sist berörde herr Håstad i någon mån den hungerstrejk, som ägde rum i november, då frågan om balternas borttransport först aktualiserades. Med hänsyn till vad som blivit känt senare är nog den uppfattning, som herr Håstad hade om hungerstrejken, alldeles felaktig. Hungerstrejken var icke spontan, icke ett uttryck för de enskilda balternas individuella fruktan för att transporteras till Ryssland. Den ledande inom baltlägret har själv medgivit, att det var möjligt att få igenom en hungerstrejk endast genom att utsätta varje enskild intern för en långvarig och intensiv påverkan, varvid han bönfällit och bett dem deltaga i aktionen för Lettlands skull. Det var säkerligen så att de, som satte i gång detta passiva motstånd, hade politiska avsikter. De ville, icke bara i Sverige utan även i utlandet, fästa den stora allmänhetens uppmärksamhet på de baltiska folkens öde. De ville alltså slå ett slag för sina länders framtid. Det må nu vara deras sak, men man bör också, när man bedömer vad som inträffat i lägren, beakta, att hungerstrejken icke var spontana åtgärder av fruktan för det öde som skulle vänta dem i Ryssland — i varje fall låg detta motiv icke i främsta rummet — utan det var en politisk aktion, igångsatt som propaganda för deras länder.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr Håstad erhöi på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Hans excellens utrikesministern frågade först vad jag egentligen hade för mening med mitt anförande och om jag trodde att regeringens beslut i juni skulle kunna ryggas. Jag vill blott hänvisa till vad jag sade i den föregående debatten, nämligen att det enligt min mening förelegat och tillkommit sådana omständigheter att en allmän omprövning borde ske. Själva uttrycket »tyska eller under tysk kontroll stående trupper» är — anser jag — så pass vagt, att det inrymmer vissa möjligheter för regeringen till undantag för balterna i de fall, där det ur svensk synpunkt skulle strida mot våra principer att företaga en utlämning.

Vidare sade utrikesministern, att jag skulle ha tillstyrkt ett domstolsförfarande i denna sak. Jag har icke själv ställt mig bakom en sådan uppfattning, vare sig utanför denna kammare eller i denna debatt. Jag bara erinrade om att bland vissa jurister sådana meningar gjort sig gällande. Något annat har jag ej velat säga. Jag har icke velat fälla något omdöme i denna sak, då jag icke själv är jurist.

Utrikesministern berörde frågan om möjligheten till uppdelning och återförande av flyktingarna efter nationaliteter; enligt hans mening gick det icke att skilja dessa människor åt på det sättet, och därför hade de icke kunnat återföras till sina länder. Men det gick att skilja dem åt och räkna dem nationsvis, när vi exempelvis i juli till Ryssland lämnade uppgift om från vilka länder de voro. Det gick också att skicka fransmännen tillbaka till Frankrike, polackerna tillbaka till Polen o. s. v., vilket skedde innan »Cuban» kom hit.

Utrikesministern gick vidare in på frågan om hungerstrejken. Jag känner blott till denna strejk efter tidningarna. Jag ville endast säga, att strejk var deras enda sätt att giva uttryck för den fruktan de hyste. Hur strejken var organiserad, känner jag ej till. Men vi kunna väl icke föreställa oss annat än att fruktan fanns. Ty icke flydde väl balterna från Ryssland, om de gärna ville komma tillbaka dit. De flydde för att få stanna här eller för att bli avisade till annat land. Härom kan ingen tvekan råda.

Vidare talades det här om ansvar. Jag har mycket stor respekt för statsministern och utrikesministern, som sagt, att de taga allt på sitt ansvar, men det gäller här ej endast politiskt ansvar. Det rör sig också om människor. Ärligt talat: vad innebär för övrigt politiskt ansvar för en statsminister, vare sig han är högerman eller socialdemokrat, i en parlamentarisk stat? Ja, »ansvar» betyder väl egentligen ingenting annat än att beslut träffas och partiet stödjer honom. Så tillgår det också i alla andra länder med parlamentariskt system.

Vidare anförde:

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Herr talman! På min fråga om vad herr Håstad egentlig avsåg med sitt anförande, svarade han, att han förordade en omprövning av hela frågan, varigenom man kanske skulle kunna komma till annat resultat. Men samtidigt gav han till känna, att han själv tolkat beslutet av den 15 juni 1945 så, att man skulle kunna göra generell undantag för balterna. Det är, måste jag säga, mycket egendomligt om svenska regeringen först förklarar, att den skall skicka tillbaka allt krigsfolk under tysk kontroll, och sedan skulle säga att detta uttryck omfattar alla utom balterna. För min del förstår jag inte vad herr Håstad har för grund för denna tolkning. Det var kanske på grund av hans ovisshet härutinnan, som han förklarade att frågan behöver utredas på nytt.

Jag menade icke, att man här i Sverige icke skulle kunna skilja på de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

olika nationaliteterna. Jag sade bara, att jag icke tyckte det var rimligt att vi här skulle företaga en gallring av flyktingar som kommit hit i tyska uniformer, att vi från början således skulle delat upp dem efter de olika nationaliteter de tillhörde, för att sedan skicka över dem till deras respektive hemländer. De som voro i tysk krigstjänst måste behandlas som tyskt krigsfolk och skulle under normala förhållanden ha skickats tillbaka till Tyskland. När detta land icke existerar såsom statsmakt, bli de nu i stället skickade till vederbörande ockupationsmakt.

Herr Rubbestad: Herr talman! Då jag förut icke yttrat mig i den s. k. baltiska frågan, vill jag deklarerera, att jag naturligtvis som andra ledamöter i samlingsregeringen ikläder mig ansvar för det beslut, som fattades i juni angående dessa balter. Jag vill samtidigt tillkännagiva, att jag beklagar den opinionsbildning och agitation, som bedrivits och bedrivs i denna fråga. Jag tror att dessa aktioner varken gagna balterna eller det svenska folket. Jag skulle önska att den opinionsbildningen och den agitationen kunde sluta snartast möjligt. Jag är förvissad om att den nu sittande regeringen kommer att göra allt vad den kan för att lösa denna fråga, så att den framför allt gagnar det svenska folkets bästa.

Herr Andersson i Malmö: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i anledning av den diskussion, som under remissdebatten förts i den så kallade socialiseringsfrågan. En rad högertalare ha ju varit inne på detta ämne. De ha varnat för socialdemokraternas planer och sagt, att om dessa planer skulle realiseras skulle det medföra en tvångshushållning, en förkvävning av det fria näringslivet, en försämrad och sänkt produktion. Herr Henriksson, som för någon timme sedan hade ordet här, ville taga några exempel på byråkratisering inom samhällsföretagen.

Jag får för min del säga, att i den mån som det allmänna, samhället, framdeles kommer att bedriva produktiv verksamhet, hoppas jag, att det kommer att ske efter smidiga former, som väl lämpa sig med hänsyn till varje företags karaktär. Jag kan icke tänka mig, att skötseln av dessa företag skall ske i form av de ämbetsverk som staten nu har.

Jag är fullt ense med herr Henriksson om att vi böra alla söka motarbeta den byråkrati, som kan uppstå och visa sig inom den svenska ämbetsmannavärlden. Men jag tror å andra sidan, att de exempel, som herr Henriksson tog, icke voro vidare väl valda, om han med sina exempel avsåg att rikta ett angrepp mot socialdemokratien. De två områden som exemplen omfattade gällde bränslekommissionen och arbetstillstånden. Det gällde ju här förhållanden, som krisen frambragt; det var följaktligen rena kristidsåtgärder, betingade av de förhållanden krisen medfört.

Det tredje fallet gällde telefonen och telegrafverket. Det avsåg bland annat taxorna vid vårt telefonväsen. Jag undrar, om ej herr Henriksson begått det misstaget, att han icke lagt märke till, att taxefrågorna behandlats av svenska riksdagen. Såvitt jag vet har telegrafverket underställt riksdagen dessa taxor. Varför taxorna i angivna fall äro så höga som de äro veta vi: det beror på den materialbrist som är rådande.

Den debatt som förts här påminner mig åtminstone om den så kallade PHM-propagandan, som sedan länge pågått i landet. PHM-propagandan veta alla vad den är: det är planhushållningsmotståndpropagandan. Den är mycket omfattande och den är säkerligen mycket dyrbar. Jag är för min del mycket intresserad av att få veta vem som egentligen bekostar denna mycket omfattande

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
propaganda. Det är klart, att de borgerliga partierna ligga bakom, och jag antar, att det även är enskilda personer i företagarvärlden. Men det skulle vara intressant att veta, om företagen på sina omkostnadskonton tagit upp omkostnader till detta ändamål, ty i så fall minskas vinsten och därmed även de skatter som i annat fall skulle ha utgått till stat och kommun.

PHM — för att använda detta uttryck en gång till — har också tagit gallupinstitutet till hjälp på så sätt, att gallupinstitutet låtit utföra en opinionsundersökning i socialiseringsfrågan. Det är icke mer än några dagar sedan den blev offentliggjord. Man fann i den borgerliga pressen mycket anmärkningsvärt, att endast 18 procent givit sin anslutning till socialiserings-tanken. Jag tror, att man nog får säga, att denna opinionsundersökning även i andra avseenden är anmärkningsvärd. Jag ber att få ästa kammarens uppmärksamhet på själva frågeställningen. Frågan som ställdes var följande: Tror ni att industrien i sin helhet skulle drivas och utvecklas bättre, om den övertoges av staten?

Jag vill framhålla, att här talas om ett förstatligande av industrien i *dess helhet*. Såvitt jag vet finnes det ingen som har gått fram med detta krav; i varje fall har det icke framförts från socialdemokratiskt håll. Det är icke aktuell politik. Då får jag för min del säga, att det är anmärkningsvärt, att trots att detta icke är aktuell politik och att socialdemokraterna icke stå bakom detta var det dock 18 procent i detta miniatyrsverige, som röstade för ett förstatligande av industrien i *dess helhet*, och därjämte icke mindre än 11 procent, som ansågo att det icke var någon skillnad, om staten bedreve företagen eller de bedrevs i enskild regi. Det tycker jag med hänsyn till den frågeställning som använts är en i hög grad anmärkningsvärd kritik mot själva den fria eller enskilda företagsformen.

Varför har man valt en sådan frågeställning som denna om en socialisering av industrien i *dess helhet*? Det är som jag nämnde icke socialdemokraterna som krävt detta. När talet om förstatligande kommit från socialdemokratiskt håll, ha vi tydligt angivit, att det skall endast vara i de fall där det bäst gagnar det hela. I de motioner, som väcktes under 1945 års riksdag, och i direktiven för de utredningar, som äro igångsatta i dessa frågor, har det tydligt och klart angivits, att utredningarna skola ompänna alla olika, tänkbara sätt för en lösning av de produktionsproblem, som vederbörande utredningar ha fått sig anförtrodda.

Jag vill fråga: Äro verkligen representanterna för det så kallade fria näringslivet rädda för en sådan utredning, där man väger motiven mot varandra, den ena företagsformen mot den andra? Man borde från det hållet vara angelägen att vara med om sådana utredningar som det här är fråga om.

Jag ber därjämte att få påpeka — vilket ju ofta har gjorts — att i arbetarrörelsens efterkrigsprogram talas icke så mycket om socialisering men desto mera om produktionens effektivitet. Det är väsentligen det enskilda näringslivet som omfattar den största delen av det produktiva livet i vårt land. På produktionens effektivitet beror den standard, som vi ha och som vi kunna få i olika avseenden här i landet. Vi äro övertygade om att i detta fall, när det gäller produktionens effektivitet, fordras det allmännas medverkan och hjälp; det fordras ett samarbete mellan det allmänna och näringslivet. Som ett led i detta har man framlagt tanken på en planhushållning. Herr Ohlin och folkpartiet vilja kalla det för ramhushållning, och de vilja kanske också lägga en annan innebörd i själva begreppet.

Jag får säga, att här gäller det samarbete med det enskilda näringslivet. Men jag får också säga, att det är naturligt, att det allmänna, d. v. s. härvidlag staten, även får ett visst inflytande vid planläggningen och ledningen.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Arbetare och konsumenter ha rätt att få veta, om allt är ordnat på bästa sätt. Den viktigaste frågan i dessa avseenden för den närmaste framtiden är frågan om samarbetet mellan det allmänna och näringslivets representanter, ett samarbete för planläggning av full effektivitet i produktionen genom utnyttjande av alla tillgångar och genom att ernå full sysselsättning.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga, att detta förefaller åtminstone mig vara ett nationellt mål att sträva efter.

Herr Sundberg: Herr talman! Jag ber herr talmannen och kammaren om överseende med att jag nu, när det snart är mitt i natten, tar till orda. Men som alla de närvarande ganska väl veta är jag sällan uppe i talarstolen. Jag har alltså ganska mycket tid till godo.

Det som uppkallat mig är den omständigheten, att min högt ärade bänkkamrat herr Olson i Göteborg här i dag har till regeringen och kommunikationsministern muntligen framburit en nådeansökan för Bergslagsbanan om att den skulle förskonas från förstatligande. Jag vill icke, att herr Olsons anförande skall stå som ett uttryck för ledamöternas på göteborgsbänken samlade uppfattning. Jag vill icke ens, att det skall stå som uttryck för göteborgarnas samlade uppfattning.

Trots att nu mer än fem år förflutit sedan riksdagen fattade sitt beslut att enhetliggöra det svenska järnvägsnätet, är Bergslagsbanan fortfarande en enskild järnväg. Man kan väl icke anse att det förhållandet att järnvägen behärskas av kommunala intressen är en socialisering i samma bemärkelse som ett förstatligande.

De omständigheter, som ligga till grund för att riksdagens beslut om enhetliggörande av järnvägsnätet icke infriats ännu, äro så kända, att jag icke här behöver syssla med dem. Under de år som man väntat har emellertid den borgerliga pressen och naturligtvis då företrädesvis pressen i Göteborg ständigt och i en mängd olika sammanhang framhållit Bergslagsbanan som ett mönster för hur en järnväg bör skötas och hur en järnväg bör vara. Inspirationen till dessa olika artiklar och ledare i tidningar och informationer i olika sakfrågor har helt säkert Bergslagsbanans styrelse och vissa tjänstemän stått vederbörande skrivare beredvilligt till tjänst med. Lägger man märke till den från järnvägsförvaltningen utgående annonspropagandan, kan man icke undgå att se, att denna icke är en annonspropaganda ur vanlig synpunkt, utan det är en antisocialiseringspropaganda eller, för att använda den föregående talarens uttryck, PHM-propaganda, som lyser fram mellan raderna.

Man har alltså sedan 1939 fört motståndpropaganda i den förhoppning, som herr Olson så värtaligt uttryckte, då han uttalade orden: »Finns det liv finns det hopp» och därmed bad om förskoning för banan. Ingen kan förneka, att det finnes liv i Bergslagsbanan. Jag är villig erkänna, att det finnes prima liv till och med. Kommunikationsministern har i dagens anförande också sagt, att det är prima liv i Bergslagsbanan. Han uttryckte förhoppningen, att detta prima liv skall fortsätta även om banan förstatligas, vilket också jag hoppas.

Men, herr talman, man kan nog icke säga, att det finnes något hopp om att BJ icke skall förstatligas. Riksdagen har nämligen som alla veta beslutat enhetliggöra järnvägsnätet. Det var den 17 maj 1939 man fattade beslut om den saken i denna kammare med 125 röster mot 35. Nu har frågan emellertid aktualiserats igen med anledning av socialiseringsdebatten. Det så kallade socialiseringsspöket har ju låtit höra av sig riktigt ordentligt under denna remissdebatt. Något annat var väl heller icke att förvänta.

Herr talman! Jag anser för min del, att i den nu pågående allmänna socia-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

liseringsdebatten kan man rimligtvis icke inrymma järnvägarna. Denna fråga är, som jag tidigare sagt, redan avgjord; om den samhällsdetaljens framtid ha vi redan fattat beslut. Man kan naturligtvis diskutera detaljer i samhällslivet, när det gäller socialisering. Men i fråga om järnvägarna är det väl ett klart faktum, som alla kunna konstatera, att redan långt före den tid, då något socialiseringsspöke ens var uppfunnet, hade man börjat att successivt överföra den ena privata banan efter den andra i statens ägo. Det beslut, som riksdagen alltså för några år sedan fattade är också blott en ganska naturlig fortsättning, tycker jag, på den väg, som man för många år sedan slog in på.

Jag kommer icke ihåg, huruvida herr Olson i Göteborg var med i kammaren under debatten 1939. Men jag vill i alla fall påminna herr Olson om vad en av hans egna partivänner yttrade. Jag citerar: »Den nu föreslagna nyordningen kan alltså, såvitt jag förstår, icke ha någonting att göra med den näringslivets socialisering, kring vilken av helt naturliga skäl meningsbrytningarna äro mycket starka.» Det var en av högerns debattörer, som sade detta i debatten 1939, och det finns all anledning att instämma med honom.

Till det betänkande, som 1936 års järnvägskommitté framlade, avgav BJ:s styrelse ett yttrande, och detta yttrande spreds i broschyrform. Det gick, som var och en kan förstå, i avstyrkande riktning. I dag skulle jag emellertid tro, att BJ:s styrelse nog är på det klara med, att riksdagens beslut skall infrias. Jag tror till och med, att herr Olson i Göteborg, trots sitt anförande i dag, är på det klara med den saken.

När nu frågan om de lokala intressena återigen aktualiserats i pressen, så finna vi, att stadsfullmäktiges i Göteborg ordförande i Göteborgs Handelstidning uttalat som sin åsikt, att saken var fullständigt klar och att han tog för avgjort, att regeringen komme att påskynda avgörandet i frågan om Bergslagsbanans förstatligande. Kommunikationsministern har också på Handelstidningens förfrågan bekräftat detta. I debatten i dag har ytterligare alltså understrukits, att avgörandet är nära förestående: det är bara tidpunkten som icke är bestämd. Den är beroende av hur snabbt de nu pågående förhandlingarna kunna vara avslutade.

Beträffande göteborgsintressena, som med stor skärpa framhöllos av herr Olson och framhållits i lokalpressen vid en mängd olika tillfällen, vill jag bara påminna om, att i 1939 års debatt anfördes, att man icke — trots Bergslagsbanans styrelses och vissa lokaltidningars uttalanden — kunde ha den uppfattningen, att Göteborgs stad skulle bli så oerhört lidande på ett förstatligande även av trafikförvaltningen Göteborg—Dalarne—Gävle. Jag sade då: »Den naturliga godstransportvägen skall väl ej slopas och godsmängden kommer nog fortfarande att gå över Göteborgs hamn. Jag tror inte att man på grund av ett förstatligande kan ha anledning att misstänka, att kungl. järnvägsstyrelsen skulle vara så partisk, att den skulle sätta exempelvis Stockholms hamns intressen i första hand. Jag tror inte heller att detta vore möjligt, därför att västerhavshamnen nog är mer naturlig hamn för större delen av den trafik, som nu går över trafikförvaltningen Göteborg—Dalarne—Gävle.»

Man har spelat ut stockholmsintressena mot göteborgsintressena och i diskussionens nuvarande skede spelar man ut uddevallaintressena mot göteborgsintressena.

Jag talade i debatten 1939 om personalintressena och påpekade, hur arbetsförhållandena äro fullkomligt lika vid SJ och BJ. Jag skall icke rekapitulera denna redogörelse en gång till utan nöja mig med att säga, att denna jämförelse står sig ännu i dag.

Tidningen Göteborgs-Posten skrev under den tidigare diskussionen om kom-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

mittens betänkande, att det kan icke förnekas, att ett förstatligande av de privata järnvägarna ur driftsekonomsisk och säkerhetssynpunkt skulle bli av stor betydelse. Men så kom strax efter det denna ledare var skriven den av mig tidigare omtalade BJ-broschyren med utlåtande över förstatligandekommitténs betänkande. När denna BJ-broschyr utkommit skrev samma tidning i Göteborg en ledare och sade, att det icke kunde bli tal om förstatligande för BJ:s vidkommande. Det är bara ett belysande exempel på den vingliga hållning som den här åsyftade tidningen intar i olika frågor.

Man anförde också i samma ledare, att det »ur personalsynpunkt möjligen skulle kunna finnas skäl, som talade för ett förstatligande, nämligen lönefrågan». »Men», fortsatte man, »det borde väl finnas möjlighet att ge personalen kompensation utan att banan förstatligades». Jag framförde, minns jag, i den debatten ett tack till Göteborgs-Posten för det välvilliga intresset för personalen, men någon hjälp när personalen framfört lönekrav har man från sagda håll sannerligen icke kunnat förmärka. Under de gångna åren ha ledareskribenterna gång på gång återkommit till samma tema och under tiden har personalen vid BJ fört många och svåra löneförhandlingar. Alltid har man då som grund för dessa framfört kravet på jämställdhet med SJ såväl i lönehänseende som beträffande tjänsteförteckningen och vissa andra förmåner. Vid de nyligen avslutade löneförhandlingarna var detta krav fortfarande huvudkravet; vi gingo in för att få jämställdhet med SJ. Nu är uppgörelse träffad, och jag skall icke säga mera om den än att personalen vid BJ icke heller denna gång lyckats få detta berättigade krav genomfört. Det skall bli intressant att få se, om Göteborgs-Posten nu kommer med en ledare, i vilken man går till attack mot BJ:s lönepolitik. I dag är alltså BJ-personalens läge i förhållande till SJ-personalens detsamma som jag relaterade 1939. Arbetsuppgifterna och kvalifikationskraven äro fullständigt desamma, men i fråga om löner, semester och vissa andra förmåner är det slut med jämställdheten.

Herr Olson i Göteborg glömde icke i dag att tala om för kammarens ledamöter, att i BJ:s styrelse sitter en socialdemokratisk majoritet. Ja, detta är ett klart faktum, men jag kan knappast påminna mig det sällsynta tillfälle, då BJ:s styrelse sagt sitt ord i fråga om personalens avtal. Nej, man har från BJ:s styrelses sida ganska strikt hållit sig till den gängse förhandlingsformen och låtit huvudorganisationerna avgöra dessa ärenden vid förhandlingsbordet. Härför skall jag ingalunda klandra BJ:s styrelse, detta alldeles särskilt som jag vid många tillfällen själv varit förhandlare och själv hållit på organisationens rätt. Förhandlingarna mellan de olika parternas huvudorganisationer föras ju i allmänt godkända former. Jag har emellertid velat anföra detta då jag vet, att det finns många som ha den uppfattningen, att därför att Bergslagsbanans styrelse har en socialdemokratisk majoritet skulle denna personal ha mycket stora möjligheter att kunna tillskansa sig särskilda fördelar genom att personalen, såsom man säger, har så många partivänner i styrelsen. Så är ingalunda fallet. Jag vill också rätta en annan missuppfattning, som jag hört från många håll, nämligen att vid BJ redan nu skulle råda den av kommunikationsministern signalerade industriella demokratien. Så är icke heller fallet. Vi få som andra föra regelrätta löneförhandlingar med huvudorganisationerna för att få våra krav realiserade, men, som jag redan sagt ha vi ännu icke ernått jämställighet med SJ. BJ:s styrelse har icke heller, såvitt jag vet, på något sätt sökt påverka järnvägarnas arbetsgivare att tillmötesgå personalens krav.

Jag skall icke ingå på personalens tjänstgörings- och andra förhållanden; det skulle dra alltför långt ut på tiden i natt. När vi framställt kravet på jämställdhet med SJ, har man sagt från förvaltningens sida, att det icke kan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

komma i fråga, att man vid ett enskilt företag som Bergslagens järnvägar skulle betala några politiska löner. Ja, jag är villig erkänna, att man där icke betalar några politiska löner och att man från järnvägsförvaltningens och styrelsens sida är mycket, mycket konsekvent i det avseendet. Man betalar nämligen till den lägre personalen upp till vissa grader betydligt lägre löner än man gör vid SJ. Det är alltså ingalunda fråga om någon politisk löneställning. När det gäller personalen i vissa högre grader betalar man betydligt högre löner än vid SJ. Jag kan sålunda till fullo instämma med dem som säga, att BJ icke betalar politiska löner. Detta utesluter icke att jag öppet erkänner förvaltningens tillmötesgående och beredvillighet vid lokala förhandlingar om andra detaljfrågor rörande personalen vid BJ.

I den allmänna socialiseringsdebatten har nu också BJ indragits. Detta har skett på ett falskt och lömskt sätt från Göteborgs-Postens sida. Alla ha väl läst referaten i göteborgstidningarna om hur handelsminister Myrdal var nere i Göteborg och höll ett föredrag i handelskammaren eller var det nu var. Han skulle tala om den allmänna handelspolitiken men hade i något sammanhang kommit att också beröra socialiseringsfrågan. I avskedsögonblicket vid ett tillfälle, som icke var ägnat för några ytterligare diskussioner, hade någon representant från Göteborgs-Posten frågat statsrådet Myrdal, om i den allmänna socialiseringen skulle inbegripas även Bergslagens järnvägar. Enligt referatet skulle handelsministern därvid ha sagt, att »om BJ vore ett välskött företag borde det givetvis icke förstatligas». Det är ju icke möjligt att statsrådet kunnat säga något sådant, ty han vet ju att riksdagen beslutat förstatligande av vårt järnvägsnät. Hela denna historia i Göteborgs-Posten har tillkommit i PHM-propagandasyfte. Det resonemang handelsministern förde rörde sig om helt andra saker. I den allmänna socialiseringsdebatten har från vårt håll med skärpa framhållits, att vi icke diskutera en socialisering för dess egen skull och att vederbörande utredningsmän bära ta skälig hänsyn till följderna för industrien av en socialisering. Man har sålunda från Göteborgs-Postens sida falskeligen inblandat Bergslagsbanan i debatten om socialiseringen. Frågeställningen är ju också lömsk. Ingen kan säga annat än att BJ är ett välskött företag, och alltså drar man slutsatsen att den icke skall förstatligas. Jag har velat påpeka detta därför att jag i Göteborgs Handels-tidning för någon tid sedan läste, att handelsministern på dess förfrågan förklarade, att han icke yttrat sig om Bergslagsbanans socialisering. Göteborgs-Posten skriver efter principen »konsten att ställa sig in hos arbetsgivaren, utan att stöta sig med arbetarna».

En hel del andra synpunkter än de nu anförda vore också värda att i detta sammanhang framhålla. Men de torde få anstå. Jag vill emellertid till skillnad från herr Olson i Göteborg framhålla, att det är personalens bestämda önskan att banan snarast möjligt förstatligas; det intrycket har jag fått vid otaliga sammanträden längs hela banan ända från Göteborg till Falun. Den stående frågan har varit: blir det icke något förstatligande av? Personalen har icke blott ett alldeles eget intresse av att banan förstatligas, den ser frågan också ur ren samhällssynpunkt. Jag skulle i likhet med herr Olson i Göteborg vilja rikta en bön till kommunikationsministern, men medan han slutade sin bön med att vädja om förskoning skall jag be statsrådet att han gör vad han kan för att påskynda de för Bergslagsbanans förstatligande pågående förhandlingarna.

Herr **Hoppe**: Herr talman! Under de senaste årtiondena ha vi fått bevittna ett uppsving inom den materiella kulturen kanske utan motstycke i vårt folks historia. Genom detta uppsving ha skapats förutsättningar för ett i många hänseenden rikare och tryggare liv för vårt folk. Vi äro utomordentligt ange-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

lägna att skrida vidare på den så framgångsrikt beträdda vägen. Statsmakterna ha också funnit det helt naturligt att på allt sätt stödja denna materiella kultur. Dess landvinningar, som bl. a. innebära en ständigt ökad produktion, har gjort det möjligt för oss att gå in för ett effektivt bekämpande av massfattigdomen, ett väsentligt höjande av levnadsstandarden särskilt för de efter-satta folkgrupperna och ett beredande av ekonomisk trygghet åt alla. Jag menar, herr talman, att härom är ingenting annat än gott att säga; all framgång önskas åt varje strävan i denna riktning.

Jag har emellertid, herr talman, begärt ordet för att göra oss uppmärksamma på att den andliga kulturen knappast hållit jämna steg med den materiella kulturen. Jag kan uttrycka vad jag har i tankarna ungefär så här. Människorna ha i stor utsträckning fått det bättre, och vi hoppas att de skola få det ännu mycket bättre. Men vågar man också säga, att människorna blivit bättre? Att jag här rör vid ett mycket allvarligt problem, ett problem som är intet mindre än en livsfråga för Sverige, har jag bl. a. fått belägg för i ett uttalande av ett statsråd i vår nuvarande regering, som vid ett tillfälle för några år sedan yttrade: vårt folks framtid är till sist beroende på folkets inre halt. Sverige blir icke vad många av oss varmt önska, en demokratisk mönsterstat, bara genom att vi stifta goda lagar och skapa utmärkta sociala och ekonomiska förhållanden. Vi måste också ha människan bakom verket. Vi måste ha i djupaste mening demokratiska människor, som bära upp det hela. Och demokratiska människor äro för mig människor, som äro besjälade av djup ansvarskänsla; det är människor, som icke vilja sig själva utan saken, som de kämpa för; det är människor av levande rättfärdighetskänsla och samarbetsvilja, människor av en stark lust att tjäna och gagna med sina liv och med en redlig vilja att leva och handla broderligt. Vårt folk och vår demokrati behöva sådana människor, alltså människor av hög andlig resning. Sådana människor måste fostras, måste skapas fram. Med tacksam glädje har jag därför bland annat hälsat socialministerns förslag om höjning av anslaget till barnträdgårdar. Jag menar att fostran av barnen i förskoleåldern är en av samhällets allra viktigaste uppgifter.

Jag har också känt stor tacksamhet inför mycket av det som sägs och begäres under åttonde huvudtiteln. Med stora förhoppningar ser jag på det arbete, som under ekklesiastikministerns ledning kommer att utföras för att ge oss en ny och bättre skola. Jag räknar då självfallet med undervisningsväsendets genomgripande demokratisering. Jag räknar med att den nya skolan skall ge alla Sveriges barn en längre skoltid; jag räknar med att denna skola skall ge de unga icke blott vetande och kunskaper utan också i större utsträckning än hittills fostran och karaktärsdanning. Att ge Sveriges alla barn ett högre mått av kunskap och vetande är högst nödvändigt. Sker icke detta kommer man inom den närmaste tiden att, när man gör jämförelser mellan vårt folk och andra folk, ha anledning att stämpla vårt land som en i kulturellt avseende efterbliven nation. Det bör emellertid icke förgätas att kunskaper och vetande icke ensamt skapa goda människor, människor som ur demokratisk synpunkt kunna betraktas som verkligt värdefulla. Det knappt avslutade världskriget har givit det bästa exemplet på att glänsande begåvning och den bästa utbildning kunna tagas i de onda makternas, våldets och ödeläggelsens tjänst. Jag menar alltså, att man för framtiden måste se till att i vår skola större uppmärksamhet ägnas åt fostran och karaktärsdanning. Detta innebär icke från min sida något som helst krav på en strängare disciplin, kanske tvärtom. Blir vårt undervisningsväsende demokratiserat tror jag att detta skall medföra större frihet åt alla i skolan. Det kommer också helt säkert att innebära att fostran får karaktär av hjälp till självuppföstran. Jag tror

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
att den också kommer att innebära, att avståndet mellan lärare och lärjungar minskas liksom också avståndet lärjungarna inbördes.

Jag föreställer mig emellertid, herr talman, att mycket annat måste göras för den synnerligen önskvärda moraliska upprustningen i vårt land. Det gäller enligt min mening att vara rädd om allt det i nationens liv, som kan medföra att goda, etiskt högtstående människor skapas, sådana människor, som vår demokrati behöver om den skall kunna leva stark och frisk. Det gäller att ta väl vara på vårt folks olika andliga kraftkällor. Jag dristar mig här att erinra om en av dessa kraftkällor, och jag citerar då ett ord av en gammal ledamot av denna kammare, Fabian Månsson. Han sade för något över 20 år sedan: »Vi som höra till den äldre generationen, vi som äro arbetarrörelsens pionjärer, ha i regel haft mera av idealitet och offervilja, entusiasm och strålande solidaritet än den yngre generationen, och», fortsatte Fabian Månsson, »det torde bero därpå att vi ha vuxit upp vid bibel och psalmbok.» Den gamle kämpen menade sålunda, att den tidiga bekantskapen med de kristna tankarna hade skänkt något synnerligen värdefullt åt deras liv. I detta sammanhang må jag också erinra om några ord av en av medkammarens mest kända socialdemokratiska ledamöter. Orden lydde ungefär så här: arbetarrörelsen kommer aldrig att ge åt svenska folket det vi önska och hoppas med mindre den åter och åter besinnar sig inför kristendomens etiska livsvärden. Åt liknande tankegångar ha många av Englands ledande politiker, icke minst de socialdemokratiska, ofta givet uttryck. En av dem, vilkas röster man nu lyssnar till ute i världen, en som jag tror att man gör klokt i att lyssna till, ledaren av Englands socialdemokratiska regering, premiärminister Attlee, har nyligen sagt: »Den största uppgift vi stå inför i dag är att få alla människor att inse, innan det är för sent, att vår civilisation endast kan överleva genom att vi i de internationella relationerna och i vårt nationella liv acceptera och tillämpa de kristna principerna.»

Vad jag, herr talman, med mitt anförande önskat är att få understryka, att samtidigt som vi på det mest energiska sätt vilja arbeta för ökat allmänt materiellt välstånd, måste vi se till, att vi slå vakt om vårt folks andliga värden. Jag har också med en Fabian Månsson och med Englands socialdemokratiska premiärminister velat ge uttryck åt den personliga uppfattningen, att kristendomen har ett bud även till vår tid och till oss och att kristendomen kan bli och bör bli en kraftkälla i vårt folks liv.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Ifrågovarande propositioner hänvisades till statsutskottet, varjämte de i nedan angivna delar remitterades till följande utskott, nämligen

propositionen nr 1:

i vad propositionen rörde pensionsväsendet (tolfte huvudtiteln, dock med undantag av anslagen under avdelning C. Allmänna indragningsstaten) samt riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, till bankoutskottet och,

såvitt propositionen rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet; samt

propositionen nr 2:

i vad den angick kostnad för riksdagen och dess verk, till bankoutskottet; och,

såvitt propositionen avsåg jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas åtskilliga i anledning av propositionerna inom kammaren avgivna yttranden.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 3, angående provisorisk förbättring av löneställningen för vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.; och

nr 4, angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl.;

till bankoutskottet propositionen, nr 5, angående reglering av vissa tjänstepensioner m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 14, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter; samt

till statsutskottet propositionen, nr 15, angående befrielse för skepparen G. H. S. Nilsson i Påskallavik från viss skadeståndsskyldighet.

§ 3.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 19 av herr *Norup m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionen nr 20 av fru *Nordgren*;

till statsutskottet motionen nr 21 av herrar *Skoglund* i Umeå och *Mäler*;

till tillfälligt utskott motionen nr 22 av herr *Persson* i Stockholm m. fl.;

till statsutskottet motionen nr 23 av herr *Hansson* i Skegrie m. fl.;

till jordbruksutskottet motionen nr 24 av herr *Sveningsson m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 25 av herr *Onsjö m. fl.*; och

nr 26 av herr *Sefve*;

till bevillningsutskottet motionen nr 27 av herr *Holmberg m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 28 av herr *Svensson* i Vä;

nr 29 av herr *Paulsen*; och

nr 30 av herr *Törnkvist*;

till behandling av lagutskott motionen nr 31 av herr *Jonsson* i Skutskär;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 32 av herrar *Persson* i Svensköp och *Kristensson*;

nr 33 och 34 av herr *Norup m. fl.*;

nr 35 av herr *Falk m. fl.*;

nr 36 av herr *Holmberg m. fl.*; och

nr 37 av herr *Ericsson* i Sörsjön m. fl.; samt

till tillfälligt utskott motionen nr 38 av herr *Lindmark m. fl.*

§ 4.

Föredrogs och remitterades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts på kamarens bord liggande proposition, nr 10, med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 3 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

§ 5.

Föredrogos var för sig följande å bordet vilande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 39 av herr *Stjärne m. fl.*;

nr 40 av herr *Holmberg m. fl.*;

nr 41 av herrar *Jonsson* i Järvsand och *Adolfsson*;

nr 42 av herrar *Lundqvist* och *Svensson* i Alingsås;

nr 43 av herrar *von Friesen* och *Nilsson* i Göteborg;

nr 44 av herr *Johnsson* i Kastanjegården *m. fl.*;

nr 45 av herrar *Lindahl* och *Gustafsson* i Bogla;

nr 46 av fru *Gustafson m. fl.*;

nr 47 av herr *Hagård m. fl.*; och

nr 48 av herr *Lundstedt m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionen nr 49 av herr *Liedberg m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 50—53 av herr *Thapper*;

nr 54 och 55 av herr *Severin* i Gävle *m. fl.*;

nr 56 och 57 av herr *Jacobson* i Vilhelmina;

nr 58 av herr *Hällgren*;

nr 59 av herrar *Hällgren* och *Törnkvist*;

nr 60—66 av herr *Hällgren*;

nr 67 av herr *Holmberg*;

nr 68 av herr *Lundqvist*; och

nr 69 av herr *Fagerholm*;

till tillfälligt utskott motionen nr 70 av herrar *Larsson* i Julita och *Lundbom*;

till behandling av lagutskott motionen nr 71 av herr *Lövgren m. fl.*;

till tillfälligt utskott motionen nr 72 av herr *Nordström* i Kramfors *m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 73 och 74 av herr *Nordström* i Kramfors *m. fl.*; och

nr 75 av herr *Andersson* i Alfredshem *m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 76 av herr *Johansson* i Norrköping *m. fl.*;

nr 77 av herr *Orgård m. fl.*;

nr 78 av herr *Johansson* i Mysinge *m. fl.*;

nr 79 av herr *Johansson* i Norrfors och *Andersson* i Hedensbyn; och

nr 80 och 81 av herrar *Svensson* i Ljungskile och *Sandberg*; samt

till tillfälligt utskott motionerna:

nr 82 av herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*;

nr 83 av fru *Nordgren m. fl.*;

nr 84 av herr *Lindahl m. fl.*;

nr 85 av herr *Nolin m. fl.*;

nr 86 av herr *Dahlgren m. fl.*; och

nr 87 av herr *Lindberg*.

§ 6.

Föredrogs den av herr *Swedberg* vid gårdagens sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och

chefen för ecklesiastikdepartementet, angående vissa missförhållanden inom undervisningsväsendet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Föredrogos och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll.

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens andra kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 15 januari 1946.

Herrar deputerade förordnade till notarie förste kanslisten hos kammaren e. o. hovrättsnotarien, jur. kand. Nils G. H. Liliequist och till förste kanslist i hans ställe kanslisten hos kammaren fru Ebba Ihrman.

In fidem

Gunnar Britth.

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens andra kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 16 januari 1946.

Sedan prov blivit anställda med anmälda sökande till den kanslisttjänst, som icke blivit tillsatt vid herrar deputerades sammanträde den 12 januari, så sammanträdde nu herrar deputerade ånyo för provens bedömning och tjänstens besättning; och antogs herrar deputerade därvid till kanslist Knut Nilson.

Vidare anmäldes, att kanslisten hos kammaren teknologen S. P. Olof Nilsson blivit antagen till stenograf hos första kammaren.

Med anledning härav förordnade herrar deputerade filosofie studeranden Lars A. Nilsson till kanslist hos kammaren.

In fidem

Gunnar Britth.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.20 på natten.

In fidem

Gunnar Britth.

Lördagen den 19 januari.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition, nr 20, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ beredskapsföfogandelagen den 30 juni 1942 (nr 584).

§ 2.

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 88—90 av herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*;

nr 91 av fru *Bohman* och herr *Holmström*;

nr 92 och 93 av herr *Hansson* i Skediga;

nr 94 av herr *Severin* i Gävle *m. fl.*;

nr 95 av herr *Lindberg m. fl.*;

nr 96 av herr *Malmborg* i Skövde *m. fl.*;

nr 97 av herr *Gustafsson* i Bogla *m. fl.*; och

nr 98 av fru *Nordgren*;

till jordbruksutskottet motionen nr 99 av herr *Persson* i Vinberg *m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 100 av herr *Sveningsson m. fl.*;

nr 101 av herr *Svedman m. fl.*; och

nr 102 av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 103 och 104 av herr *Jonsson* i Haverö;

nr 105 av herr *Lövgren*;

nr 106 av herr *Lundqvist*;

nr 107 av herrar *Sundström* i Skövde och *Odhe*;

nr 108 av herr *Olsson* i Mellerud; och

nr 109 av herr *Eriksson* i Stockholm;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 110 av herr *Hedlund* i Rådom; och

nr 111 av herrar *Hallén* och *Hedlund* i Östersund;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 112 av herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*;

nr 113 av herr *Jansson* i Kalix *m. fl.*; och

nr 114 av herr *Jonsson* i Haverö;

till statsutskottet motionen nr 115 av herrar *Johansson* i Norrfors och *Andersson* i Hedensbyn;

till bevillningsutskottet motionen nr 116 av herr Nilson i Spånstad *m. fl.*;
samt
till konstitutionsutskottet motionen nr 117 av herr Sundström i Vikmans-
hyttan *m. fl.*

§ 3.

Herr statsrådet Danielson avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 19, angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid do-
mänverket; och
nr 21, med förslag till förordning om bekämpande av smittsamma sjukdomar
hos bin.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr Lövgren som anförde: Herr talman! I kungl. brev till väg- och vatten-
byggnadsstyrelsen den 30 juni 1943, nr 68, har Kungl. Maj:t fastställt de
grunder, enligt vilka de hos landets vägstyrelser tidigare anställda kunde vinna
anställning inom den statliga vägorganisationen. Beträffande tillämpningen av
dessa bestämmelser råder för närvarande missnöje i vissa fall, därför att de
visat sig medföra en icke obetydlig löneminskning. I kungl. brevet heter det
bl. a.: »Kungl. Maj:t medgiver, att den, som övergår från anställning såsom
vägmästare, förste vägmästare eller schaktmästare hos vägdistrikt till statsan-
ställning såsom vägmästare eller övervägmästare och vars avlöningsförmåner
omedelbart före statsanställningen överstiga den avlöning, som han med till-
lämpning av gällande regler om löneklassplacering äger uppbära vid tillträ-
dandet av statstjänsten må, därest löneförmånerna hos vägdistriktet icke i för-
hållande till vederbörandes tjänsteår, utbildning eller tidigare arbetsuppgifter
äro osedvanligt höga eller lönen icke höjts kort tid före övergången till stats-
tjänst, placeras i den högre löneklass inom lönegraden, för vilken avlöningsför-
månerna motsvara eller ligga närmast under befattningshavarens avlöning ome-
delbart före övergången.» För att belysa konsekvenserna av denna bestämmelse
vill jag anföra ett konkret fall från ett vägdistrikt i Norrbotten. Det gäller E-
ort och lönegrad A 13 löneklasserna 16 och 17 jämförda med vägdistriktets löne-
villkor 1944.

	Statliga löner		Vägdistriktets löner	
	A 13	Löneklass 16		Löneklass 17
		412: 50	442: —	470: —
Rörligt tillägg		61: 80	66: 30	
Kristillägg		65: 90	70: 70	144: 15
		540: 20	579: —	614: 15
Kallortstillägg		20: —	20: —	
		560: 20	599: —	
Avgår för pension		23: 50	23: 50	40: —
	Summa	536: 70	575: 50	574: 15

Begreppet »närmast under» har tolkats så, att vederbörande i detta fall sned-
dats över till löneklass 16 och förty erhållit en lönereduktion från 574: 15 till
536: 70 eller per år räknat 449: 40. Enligt min mening kan det väl ifrågasättas,
om det är korrekt att vid en placering av denna art inräkna kallortstillägget i
lönen eftersom den i verkligheten är tänkt som kompensation för klimatiska be-

Interpellation. (Forts.)

svärligheter. Men även om kallortstillägget anses böra inräknas i lönen, så förefaller det att vara en alltför rigorös tolkning av begreppet »närmast under» som här skett. Ty nog är det väl ändock väl hårt, att vederbörande därför att hans lön vid vägdistriktet enligt ovanstående med 1:35 understiger lönen i löneklass 17, skall vidkännas en lönereduktion av 449:40 under tre år framåt till dess han står i tur att uppflyttas.

Under hänvisning till det anförda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande frågor:

1) Anser herr statsrådet att kallortstillägget bör inräknas vid den jämförelse, som lägges till grund för löneklassplaceringen vid vägmästares eller övervägmästares övergång från vägdistrikt till den statliga vägorganisationen?

2) Anser herr statsrådet att begreppet »närmast under» blivit rätt tolkat i det angivna fallet eller vore det inte riktigt att tolka det så, att vederbörande placerades i den löneklass, som ligger *närmast till* det lönebelopp han åtnjutit hos vägdistriktet?

Denna anhållan bordlades.

§ 5.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

fru *Rönn-Christiansson m. fl.*, nr 118, om rätt till fria järnvägsresor för personer, som på grund av lyte eller vanförhet ej kunna företaga resor utan vårdare, m. m.;

herr *Persson* i Stockholm, nr 119, om förbättrad löneställning för två bokbindare vid riksarkivet;

herr *Hansson* i Skediga, nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, angående provisorisk förbättring av löneställningen för vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

herr *Osterman*, nr 121, om förhöjt anslagsbelopp för beredande av understöd åt mindre bemedlade patienter vid statens sinnessjukhus;

fröken *Nygren*, nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till försäkringsrådet, avlöningar;

herr *Sandberg* och fru *Sandström*, nr 123, om ökade anslag till nyanläggning av bygdevägar;

fröken *Nygren m. fl.*:

nr 124, om tillämpning av likalönsprincipen inom det statliga avlöningssystemet;

nr 125, angående inplacering i lönegrad av befattningen som konsulent i husligt arbete hos skolöverstyrelsen; och

nr 126, angående höjning av arvoden å lärare vid fortsättningsskolorna;

herr *Ekdahl*, nr 127, om pension åt förre ban- och byggnadsarbetaren vid statens järnvägar A. V. Gustavsson;

herr *Ståhl*, nr 128, angående familjepensionsförmånerna åt landshövdingen I. Vennerströms efterlevande maka och adoptivbarn;

herr *Orgård*, nr 129, om pension åt förre vägarbetaren A. Nilsson;

herr *Törnkvist*, nr 130, om rätt för chefen för byggnadsdepartementet vid Karlskrona örlogsvärvar, ingenjören S. H. Lenander, att återbekomma vissa inbetalda pensionsavgifter;

herr *Persson* i Norrby, nr 131, om utredning och förslag rörande komplettering av ofullständiga jordbruk med skog;

herr *Pettersson* i Rosta m. fl., nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till grundförbättringar, statens avdikningsanslag;

herr *Skoglund* i Umeå *m. fl.*, nr 133, om förläggande till Västerbottens län av ett statligt eller under statlig medverkan tillkommet pappersbruk;

herr *Jansson* i Örebro *m. fl.*, nr 134, om utredning angående en effektiv statlig kvalitetskontroll på saluförda varor;

herrar *Osterman* och *von Friesen*, nr 135, angående viss ändring av 1 § lagen om behandling av alkoholister;

herrar *Carlsson* i Bakeröd och *Gustafsson* i Lekåsa, nr 136, om skyldighet för folkskollärare att tjänstgöra vid fortsättningsskola; samt

herr *Ståhl* och fru *Nordgren*, nr 137, om tillerkännande av polismans skydd åt chaufförer i yrkesmässig persontrafik.

Dessa motioner bordlades.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.10 fm.

In fidem

Gunnar Britth.

Måndagen den 21 januari.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 15 innevarande januari.

§ 2.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 17, med förslag till förordning angående utvidgad rätt att vid 1946 års
taxering åtnjuta avdrag för avsättning till investeringsfond för fartyg; och
nr 18, med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 19, angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; och

till jordbruksutskottet propositionen, nr 21, med förslag till förordning om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till tillfälligt utskott motionen nr 118 av fru *Rönn-Christiansson m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 119 av herr *Persson* i Stockholm;

nr 120 av herr *Hansson* i Skediga;

nr 121 av herr *Osterman*;

nr 122 av fröken *Nygren*;

nr 123 av herr *Sandberg* och fru *Sandström*; och

nr 124—126 av fröken *Nygren m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 127 av herr *Ekdahl*;

nr 128 av herr *Ståhl*;

nr 129 av herr *Orgård*; och

nr 130 av herr *Törnkvist*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 131 av herr *Persson* i Norrby; och

nr 132 av herr *Pettersson* i Rosta *m. fl.*;

- till statsutskottet motionen nr 133 av herr *Skoglund* i Umeå *m. fl.*;
till tillfälligt utskott motionen nr 134 av herr *Jansson* i Örebro *m. fl.*;
till behandling av lagutskott motionen nr 135 av herrar *Osterman* och *von Friesen*;
till statsutskottet motionen nr 136 av herrar *Carlsson* i Bakeröd och *Gustafsson* i Lekåsa; samt
till tillfälligt utskott motionen nr 137 av herr *Ståhl* och fru *Nordgren*.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Lövgren* vid kammarens näst föregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, angående inplacering i löneklass av vägmästare och övervägmästare vid övergång från vägdistrikt till den statliga vägorganisationen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Herr *Holmström* erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta att för behandling av sådana ärenden, som tillhöra tillfälligt utskott, tillsätta tre tillfälliga utskott, vart och ett bestående av tio ledamöter och tio suppleanter, samt att val till dessa utskott måtte företagas onsdagen den 30 innevarande januari.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till herr *Gavelin*, som anförde: *Interpellation.* Herr talman! I en skrivelse av den 10 december 1945 anhöll Norrbottens landstings näringsutredning, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för att snarast möjligt igångsätta uppförandet av en superfosfatfabrik, förlagd till Luleå. Anledningen till denna framställning är att söka i det förhållandet, att den framställning av apatitkoncentrat, som under krigsåren pågått vid LKAB:s anläggningar vid Vitåfors i Malmberget, skulle upphöra under första halvåret 1946 såsom en följd av de förbättrade importmöjligheterna beträffande råfosfat. AB förenade superfosfatfabriker, som under krigsåren inköpt och vid sina fabriker förädlat det vid LKAB framställda apatitkoncentratet, har hos Kungl. Maj:t ansökt om tillstånd om uppförande av en superfosfatfabrik i Norrköping. Denna anläggning blir baserad på importerat råfosfat. Genom beslut den 12 januari 1946 har Kungl. Maj:t medgivit AB förenade superfosfatfabriker byggnadstillstånd enligt 2 § lagen den 30 juni 1943 om tillstånd för byggnadsarbete och därvid föreskrivit, att »material av varje därvid förekommande slag må ianspråktagas allenast i den utsträckning och å den tid, som statens industrikommission bestämmer».

Jag finner det beklagligt, att detta byggnadstillstånd beviljats innan framställningen från Norrbottens landstings näringsutredning hunnit prövas av Kungl. Maj:t, ty det förhåller sig naturligtvis så, att om superfosfatbolaget får bygga en ny fabrik för 100 000 ton på importerad råvara, detta kommer att ofördelaktigt inverka på prövningen av näringsutredningens framställning. Motiven för näringsutredningens framställning äro av den art, att de bära påkalla den största hänsyn. För det första hotas inemot 600 man,

Interpellation. (Forts.)

som nu sysselsätts i apatitproduktionen, av arbetslöshet. LKAB torde icke vara i stånd att bereda dessa arbetare sysselsättning, när denna verksamhet upphör. För det andra är Bolidens aktiebolag starkt intresserat av att vid sina anläggningar i Rönnskär igångsätta produktion av svavelsyra. Bolaget har förklarat sig berett att bygga en fabrik för framställning av så stora mängder svavelsyra som önskas för en superfosfattillverkning på grundval av apatit från LKAB:s gruvor eller andra fyndigheter i Norrbotten. För det tredje måste det väl vara ett nationellt intresse att åtminstone en del av det superfosfat, som förbrukas inom landet, framställs på grundval av inhemsk råvara. För det fjärde visar den av näringsutredningen verkställda utredningen, att man kan hysa grundade förhoppningar om att nå fram till ett konkurrenskraftigt pris, om man på ett tillfredsställande sätt samordnar dessa olika möjligheter och intressen.

Jag anser de i näringsutredningens framställning anförda skälen för uppförande av en superfosfatfabrik i Luleå vara så tungt vägande, att tillstånd icke bör meddelas för uppförande av den av superfosfatbolaget planerade fabriken i Norrköping, innan näringsutredningens framställning varit föremål för objektiv prövning. Ser man saken ur arbetsmarknadssynpunkt är det väl rimligt, att man hellre förlägger ett företag av denna storleksordning till en del av landet, som hotas av arbetslöshet, än till en trakt där det för närvarande råder brist på arbetskraft. En dylik risk för arbetslöshet föreligger som bekant beträffande Norrbotten på grund av det läge, i vilket malmexporten nu befinner sig till följd av den planerade nedläggelsen av apatitproduktionen.

Med stöd av det ovan anförda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande frågor:

1) Har herr statsrådet uppmärksammat att det tillstånd, som beviljats AB förenade superfosfatfabriker att i Norrköping uppföra en fabrik för produktion av superfosfat, ofördelaktigt kommer att påverka prövningen av Norrbottens landstings näringsutrednings framställning om åtgärder från Kungl. Maj:ts sida i syfte att få till stånd en superfosfatfabrik, baserad på inhemsk råvara, i Norrbotten?

2) Om så är, vill herr statsrådet medverka till att detta byggnadstillstånd förklaras vilande i avvaktan på resultatet av den prövning, som framställningen från Norrbottens landstings näringsutredning nu är underkastad?

Denna anhållan bordlades.

§ 8.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Edberg*, nr 138, om vidtagande av sådana ändringar i gällande kommunallagstiftning, att kommun erhåller rätt att bevilja anslag till elektrifiering av avlägset liggande gårdar och byar;

fröken *Nygren*, nr 139, angående ändrade bestämmelser rörande statsbidrag till avlönande av skolsköterskor vid de högre folkskolorna;

herr *Edberg*:

nr 140, angående utredning av frågan om brobyggnader å enskilda vägar; och

nr 141, om förbud för ordförande i taxeringsnämnd att vara ledamot av prövningsnämnd;

herr *Senander*, nr 142, om rätt för vissa f. d. städerskor att erhålla dyrtidstillägg på sina pensioner;

herr *Senander m. fl.*, nr 143, om förhöjd engångsersättning åt efterlevande till sjöfolk, som omkommit genom krigsförlisning före den 1 januari 1940;

herr *Andersson* i Hedensbyn *m. fl.*, nr 144, om ökat anslag till bidrag till ladugårdsförbättringar;

herr *Liedberg*, nr 145, angående lärartjänstens i hovbeslagslära m. m. vid veterinärhögskolan placering i lönegrad;

herrar *Ericsson* i Sörsjön och *Edberg*, nr 146, om höjning av ersättningen till egnahemsombuden;

herr *Kempe m. fl.*, nr 147, angående begränsning av arbetstiden för dröskförare i yrkesmässig automobiltrafik; och

herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.*, nr 148, angående förstatligande av de industrier, som hava tillverkning av krigsmateriel som huvuduppgift.

Dessa motioner bordlades.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse; samt

riksdagens kanslideputerades memorial, nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.15 em.

In fidem
Gunnar Britth.